

جوانه

شماره ۴۵

s a m a n k e t a b . r o s h d m a g . i r

فصلنامه تخصصی سامان‌دهی مواد و منابع آموزشی و تربیتی / پاییز ۱۳۹۳ / صفحه ۵۰
برای ناشران، پدیدآورندگان، معلمان، مدیران مدارس، اولیا و کارشناسان آموزشی و پرورشی

چرا و چگونه باید علوم را آموخت؟

بگذارید بچه‌ها خودشان انتخاب کنند

بسته‌های آموزشی در جهان

جوانه

۴۵

رشد

پاییز ۱۳۹۳ / ۵۰ صفحه
فصلنامه تخصصی
سامان‌دهی مواد و منابع
آموزشی و تربیتی

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

۳

یادداشت سردبیر
گامی برای همراهی / فریبا کیا

۴

گفت‌وگو
بگذارید بچه‌ها خودشان انتخاب کنند
پای صحبت دکتر عبدالعظیم کریمی، مدیر تیمز و پرلز / بهروز رضایی، فریده نورمحمدی

۸

گزارش
آماده‌باش برای برگزاری ۵۰۰۰۰ جشن کوچک در مدرسه‌ها
گزارش مراسم بازگشایی همایش انتخاب کتاب برای ۵۰۰۰۰ نمایشگاه کتاب در ۵۰۰۰۰ مدرسه / کامران حسینی

۱۰

گفت‌وگو
همراه، مصمم و همدل هستیم!
پای صحبت محمود سمیاری، مدیرعامل مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی منادی تربیت / محمد دشتی

۱۲

کارگاه
روزنه دیدگاه‌ها و دغدغه‌های ناشران در کارگاه علوم تجربی - بخش دوم / بهروز رضایی

۱۶

مقاله
مواد و منابع آموزشی و تربیتی؛ معلم‌یاری کارآمد! / هاله سمواتی
بسته آموزشی؛ بستر مناسبی برای توجه به تفاوت‌های فردی / مجتبی مقصودی

۲۰

گزارش
آینده روشن است!
فرصت گفت‌وگو و تعامل بین ناشران آموزشی و آموزش‌وپرورش را قدر بدانیم! / علی دشتی
اهداف فرآیندی در کتاب‌های کمک‌درسی مغفول مانده‌اند!
مدیر مسئول و رئیس دپارتمان ریاضی انتشارات کلاغ سپید / نصرالله دادار

۲۵

نشانی پستی دفتر مجله:
تهران، ایرانشهر شمالی، پلاک ۲۶۶
صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۶۵۸۵

۲۸

تلفن: ۸۸۸۳۹۱۶۶
دورنما: ۸۸۳۰۶۰۷۱

۳۰

یادداشت
کتاب‌نامه رشد، منبعی از کتاب‌های مناسب در موضوعات گوناگون / اکرم‌السادات موسوی

۳۲

گزارش
همه راه‌ها به کتابخانه ختم می‌شود! / سمانه آزاد

۳۶

نقد و بررسی
کتابی جامع، مختصر و کاربردی / نقدی بر کتاب کنترل و گواهی بذر / سهیلا تکاور

۴۰

یادداشت
دنیای بچه‌ها؛ چیزی شبیه بهشت / به مناسبت «روز جهانی کودک» / فریده نورمحمدی

۴۲

گزارش
رودررو / گزارش یک گفت‌وگو: ناشر کتاب آموزشی دینی و ارزیاب کتاب رودرروی هم / امید خراسانی

۴۴

مقاله
چگونگی ارزیابی و امتیازدهی کتاب‌های آموزشی رشته حسابداری
بخش دوم - شاخه فنی و حرفه‌ای / بتول عطاران

۴۶

گزارش
کتاب‌های مناسب آموزشی در مسیر صعود
تحلیل وضعیت کتاب‌های آموزشی از منظر آمار / طیبه الدوسی - سودابه درخشنده

گامی برای همراهی

فریباکیا

در این مورد که ورود و عرضه هرگونه کتاب و منبع آموزشی و تربیتی به مدارس باید استاندارد باشد، و یا برگزاری هر نمایشگاه کتاب در آموزش و پرورش باید با استفاده از کتاب‌های مورد تأیید سازمان پژوهش صورت پذیرد، فرصت ذی‌قیمتی برای به‌سازی فرایند تولید و عرضه کتاب‌های مناسب فراهم آورده است. ضمن آنکه حمایت، پشتیبانی و هماهنگی معاون محترم پرورشی و فرهنگی وزارت آموزش و پرورش برای اجرای این مهم و تخصیص اعتبار قابل توجه (بیش از یک میلیارد تومان) برای تجهیز کتابخانه‌های کلاسی با استفاده از کتاب‌های معرفی شده در کتابنامه‌های رشد، ضمانت اجرایی برنامه محسوب می‌شود و به تسریع در تحقق این هدف کمک خواهد کرد.

برگزاری «۵۰ هزار نمایشگاه کتاب در ۵۰ هزار مدرسه»، از جمله فعالیت‌های ترویجی و کیفیت‌بخشی نظام آموزش و پرورش است که با همکاری معاونت پرورشی و فرهنگی و ناشران و با هماهنگی واحدهای استانی در سراسر کشور به اجرا در می‌آید. در سال جاری بیش از ۴۰۰۰ عنوان از کتاب‌های استاندارد و مورد تأیید سازمان پژوهش برای عرضه در این نمایشگاه‌ها ارسال شدند. بی‌گمان استمرار و تقویت این طرح ملی فرصت مناسبی است تا مسئولان و تصمیم‌گیران حوزه مطالعه و کتاب‌خوانی در آموزش و پرورش با ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بخش غیردولتی بیش از پیش آشنا شوند. در مقابل، ناشران و مؤلفان نیز با معرفی آثار و تولیدات خود و شناخت نقاط ضعف و قوت آن‌ها، بیش از پیش خود را با نیازها و مطالبات آموزشی هماهنگ می‌سازند.

چنانچه گفته شد، تحقق عینی همه اهداف سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی و ایجاد زمینه برای استفاده عمومی از کتاب‌ها و نرم‌افزارهای هماهنگ با اهداف برنامه درسی، نیازمند همراهی بیشتر واحدهای مرتبط و سایر دستگاه‌های فرهنگی، به‌ویژه صدا و سیما به عنوان رسانه ملی است. اهتمام به اطلاع‌رسانی درمورد منابع استاندارد و مورد تأیید، و پرهیز از آگهی و تبلیغ منابع فاقد گواهی از وزارت آموزش و پرورش، از جمله اقداماتی است که می‌تواند به ایجاد عادت به مطالعه منابع مناسب در عموم مردم و به‌ویژه دانش‌آموزان کمک کند.

سال تحصیلی ۹۴-۹۳ را در حالی آغاز می‌کنیم که تجارب گرانسنگی از سال‌های گذشته و آرمان‌ها و برنامه‌های روشنی را برای آینده در پیش رو داریم. اهتمام مجموعه نظام تعلیم و تربیت به کیفیت بخشی و غنی‌سازی محتوای آموزشی و بازنگری در کتاب‌های درسی و استفاده از همه ظرفیت‌های درون و برون مدرسه‌ای برای آموزش و تربیت مطلوب در قالب بسته آموزشی، از مهم‌ترین رویکردهای «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» در سال‌های اخیر است.

ترغیب بخش غیردولتی به تولید منابع آموزشی و تربیتی، هم‌راستا با برنامه‌ها و اهداف آموزشی و تربیتی، از جمله سیاست‌هایی است که مصوبه ۸۲۸ «شورای عالی آموزش و پرورش» بر آن تأکید دارد. خوش‌بختانه اقدامات و حمایت‌های تشویقی سازمان پژوهش، از جمله «برگزاری جشنواره‌های کتاب‌های آموزشی رشد» و درج فهرست منابع آموزشی مناسب در انتهای کتاب‌های درسی موجب تشویق و استقبال ناشران و مؤلفان به همراهی با آموزش و پرورش شده است. آمار حاکی از آن است که کتاب‌های مناسب تولید شده از سوی بخش غیردولتی روندی روبه رشد و ارتقا دارد، به‌طوری که در سال جاری حدود ۶۰ درصد از ۴۰۰۰ عنوان کتاب‌های بررسی شده، مناسب و مرتبط با برنامه درسی بوده است.

از سوی دیگر، اذعان و باور داریم برای رسیدن به این مقصود که همه کتاب‌های آموزشی و تربیتی که وارد مدرسه می‌شوند، از کیفیتی مناسب برخوردار و هم‌مسیر با برنامه‌های آموزشی و تربیتی آموزش و پرورش باشند، راهی طولانی در پیش است. به‌علاوه، این مهم نیازمند همراهی و همکاری بخش‌های مربوط، از معاونت‌های وزارتخانه، دستگاه‌های فرهنگی (صدا و سیما) و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از یک‌سو، و مسئولان هر یک از واحدهای آموزشی، معلمان، مربیان و حتی خانواده‌ها از سوی دیگر است که در ماده ۷ مصوبه شورای عالی بر این موضوع تأکید شده است.

تأکیدات رئیس جمهور محترم برای ترویج کتاب و کتاب‌خوانی در مدارس و کلاس‌های درس و دستور وزیر محترم

بگذارید بچه‌ها خودشان انتخاب کنند

کشف در فضایی که دغدغهای برای یادگیری نیست حاصل می‌شود

بهر روز رضایی
فریده نورمحمدی

اشاره

دکتر عبدالعظیم کریمی، نویسنده‌ای زبردست، با قلمی شیوا و روان است. بیش از ۳۰ عنوان کتاب و بیش از ۱۰۰ مقاله در عرصهٔ تعلیم و تربیت و روان‌شناسی نگاشته است که از زمرهٔ آن‌ها می‌توان به «تربیت چه چیز نیست: چگونه تربیت نکنیم؟»، «اثرات پنهان: تربیت آسیب‌زا»، «فضیلت نایادگیری: چگونه یاد نگیریم!»، «تربیت دینی»، «تربیت طبیعی در مقابل تربیت عاریه‌ای»، «تربیت طربناک: شور و طرب در تربیت»، «حکمت‌های گم‌شده در تربیت»، «تعلیم و تربیت نامرئی»، «هشدارها و نکته‌های تربیتی» و «عشق درمانی: روان‌درمانی عارفانه» اشاره کرد که اغلب به چاپ‌های متعدد رسیده‌اند.

اما ترجیح‌بند سخنان آقای کریمی در این کتاب‌ها، که از عناوین جنجالی آن‌ها نیز می‌توان تا حدودی بدان پی برد، این است که ما باید از دخالت در تربیت کودکان خود دست برداریم و با فراهم کردن زمینهٔ مناسب به آن‌ها اجازه دهیم، به صورت طبیعی تربیت شوند.

دکتر کریمی از مدتی قبل مدیریت برنامه‌های بین‌المللی «تیمز» و «پرلز» را در ایران بر عهده گرفته است. پرسشی که ما را به انجام این گفت‌وگو ترغیب کرد، این بود که: «کتاب‌های آموزشی چه قدر در پیشرفت ریاضی، علوم و حتی سواد خواندن نقش دارند و برای آنکه این نقش‌آفرینی به بیشترین حد تأثیر خود برسد، ناشران و نویسندگان چه کار می‌توانند بکنند؟»

دکتر کریمی در این گفت‌وگو می‌کوشد دیدگاه‌های شخصی خود را تا جای ممکن، در پاسخ‌هایی که می‌دهد، دخالت ندهد و بر یافته‌ها و توصیه‌های تیمز و پرلز تکیه نکند. تصویری که او از پیشرفت ایران در این ارزشیابی ترسیم می‌کند، مجموعاً خوشایند است. او می‌گوید پیشرفت ما در مجموع قابل ملاحظه و معنی‌دار بوده است و در سطح منطقه، به لحاظ روند پیشرفت، حتی کشور اول بوده‌ایم.

او می‌گوید مطالعات پرلز، تأثیر خواندن کتاب‌های غیردرسی

را، البته به‌صورت خودانگیخته و غیررسمی، در پیشرفت سواد خواندن بچه‌ها نشان داده است. بنابراین تردیدی در این مورد نیست، اما منابع آموزشی هم جزئی از یک نظام چند جزئی هستند که در تعامل مناسب با هم، تأثیر لازم را بر جا می‌گذارند.

چون: اگر اجازه بدهید با این سؤال شروع کنیم که «تیمز»^۱ و «پرلز»^۲ چه کار می‌کنند و ما چرا در این دو برنامه مجدانه شرکت می‌کنیم؟

● حتماً مخاطبان شما که سر و کارشان با نشر است، با این دو برنامه آشنایی دارند. اگر بخواهیم خلاصه بگوییم، تیمز و پرلز دو پروژهٔ بین‌المللی در حوزهٔ ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هستند که با مسئولیت «انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی»^۳ (IEA) به اجرا درمی‌آیند. این انجمن بیش از نیم قرن سابقه دارد و پایه‌گذاری آن به سال ۱۹۵۸ بازمی‌گردد. تا کنون مطالعات گوناگونی در حوزهٔ مطالعه تطبیقی و ارزشیابی تحصیلی انجام گرفته‌اند و تیمز و پرلز وسیع‌ترین، جامع‌ترین و قدیمی‌ترین مطالعات بین‌المللی در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به‌شمار می‌آیند.

تیمز وضعیت یادگیری علوم و ریاضیات را در پایه‌های چهارم (ابتدایی) و هشتم (معادل سوم راهنمایی) می‌سنجد. پرلز هم کیفیت سواد خواندن را در پایهٔ چهارم مورد بررسی قرار می‌دهد. مطالعات تیمز از سال ۱۹۹۵ میلادی آغاز شده است و هر چهار سال یک بار اجرا می‌شود و (با احتساب شرکت در تیمز پیشرفته در سال ۲۰۰۸) امسال ما داریم به واقع هفتمین دوره‌اش را برگزار می‌کنیم. پرلز جدیدتر است و اجرای آن از سال ۲۰۰۱ آغاز شده است و هر پنج سال یک‌بار تکرار می‌شود و اکنون در حال اجرای مراحل مقدماتی چهارمین دورهٔ آن هستیم و مرحلهٔ اصلی‌اش را سال ۲۰۱۶ برگزار خواهیم کرد.

علوم و ریاضیات درس‌های پایه هستند و شاخص ارزشیابی بازدهی آموزشی کشور محسوب می‌شوند. سواد خواندن هم

اینکه بخواهید هدفی را به این بازی تحمیل کنید (هر قدر هم دلسوزانه باشد)، دیگر بازی نخواهد بود؛ «گیم» است که یک بازی قاعده‌مند و هدف‌دار به‌شمار می‌رود. بازی خودجوش مثل «اتل متل توتوله» است؛ که هیچ پیامی در آن نیست. وقتی شما بخواهید از کتاب به‌عنوان وسیله آموزش استفاده کنید، دیگر مطالعه آزاد و خودانگیخته نیست.

۹۰۱۹: این صحبتی که می‌فرمایید ممکن است شامل کتاب‌هایی بشود که به قصد آموختن منتشر شده‌اند. ما البته بیشتر کتاب‌هایی را بررسی و تأیید می‌کنیم که به لحاظ آموزشی مرتبط با برنامه درسی هستند، اما بین کتاب‌های سال ۱۳۹۲ به‌طور مشخص، کتاب‌هایی را معرفی کرده‌ایم که آموزشی نبوده‌اند. کتاب‌های داستان، شعر و قطعه ادبی بوده‌اند...

● بر چه اساسی این کتاب‌ها را انتخاب می‌کنید؟

۹۰۱۹: راستش می‌شود گفت انتخاب نمی‌کنیم؛ یک جور معرفی است. از بین کتاب‌هایی که ناشران برای ما می‌فرستند، کتاب‌هایی را که از حداقل‌های یک کتاب استاندارد برخوردارند، به دانش‌آموزان و معلمان معرفی می‌کنیم. مثلاً وقتی با یک داستان سر و کار داریم، تأیید کتاب منوط است به اینکه نویسنده حداقل اصول داستان‌نویسی را رعایت کرده باشد و اثر، مشخصات یک داستان متوسط را داشته باشد.

● ولی باید متناسب با هدف‌های آموزشی شما باشد.

۹۰۱۹: در داستان‌ها هدف آموزشی مشخص و تعریف شده نداریم. حداکثر این است که ضد تربیتی نباشد.

● ضد تربیتی یعنی چه؟ چه بسا آنچه که ما می‌گوییم، ضد تربیتی است. از بحث منحرف نشویم. گفتیم در پرلز مشخص شد، بچه‌هایی که کتاب‌های آزادی را که خودشان انتخاب می‌کنند، و بدون مداخله بزرگسالان مطالعه می‌کنند، از نظر مهارت درک مطلب، توسعه ذهنی و سواد عاطفی بهتر هستند. یعنی

خودش کلید یادگیری همه یادگیری‌هاست؛ حتی آموزش ریاضیات و علوم وابسته به آن‌هاست. این یک معرفی مختصر. منتهی چرا ما در آن شرکت می‌کنیم؟ به‌خاطر آنکه ما برای پایش کیفیت آموزشی خودمان، رصد کردن پیشرفت یا پسرفت خودمان، در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی از این سنجش معتبر کمک می‌گیریم. تیمز و پرلز در نبود تحقیقات جامع، به‌طور نسبی می‌توانند به ما نشان دهند که چه روندی را دنبال می‌کنیم و در میان کشورهای منطقه و جهان کجا هستیم. این فرصت خیلی خوبی برای بررسی تغییرات صورت گرفته در آموزش و پرورش و تأثیر آن‌هاست؛ مثلاً تغییرات ساختاری «شش سه سه»، تغییر کتاب‌های درسی، برنامه‌های ضمن خدمت و سایر برنامه‌ها. تیمز و پرلز به ما می‌گویند که این تغییرات چه آثاری داشته‌اند.

۹۰۱۹: اگر خیلی خلاصه بخواهید بگویید، روند پیشرفت ما، در سال‌هایی که در این آزمون‌ها شرکت کرده‌ایم، چگونه بوده است؟

● با اینکه ما طی ۱۰ سال گذشته، از میانگین جهانی پایین‌تر بوده‌ایم، اما روند پیشرفت ما مثبت بوده است؛ یعنی نسبت به وضعیت قبلی خودمان جلوتر آمده‌ایم. در علوم و سواد خواندن (با تغییراتی که کتاب‌های درسی داشته‌اند) این پیشرفت بیشتر است. در پرلز، به لحاظ روند پیشرفت، در سطح منطقه، کشور اول هستیم. اما در ریاضیات سرعت پیشرفت ما خیلی کند است. حتی نسبت به سال ۱۹۹۵، دوره‌هایی پسرفت و رشد منفی داشتیم که نیازمند تغییری جدی و اساسی است. در مجموع آهنگی رو به رشد داریم که البته نسبت به سند چشم‌انداز بسیار پایین‌تر است.

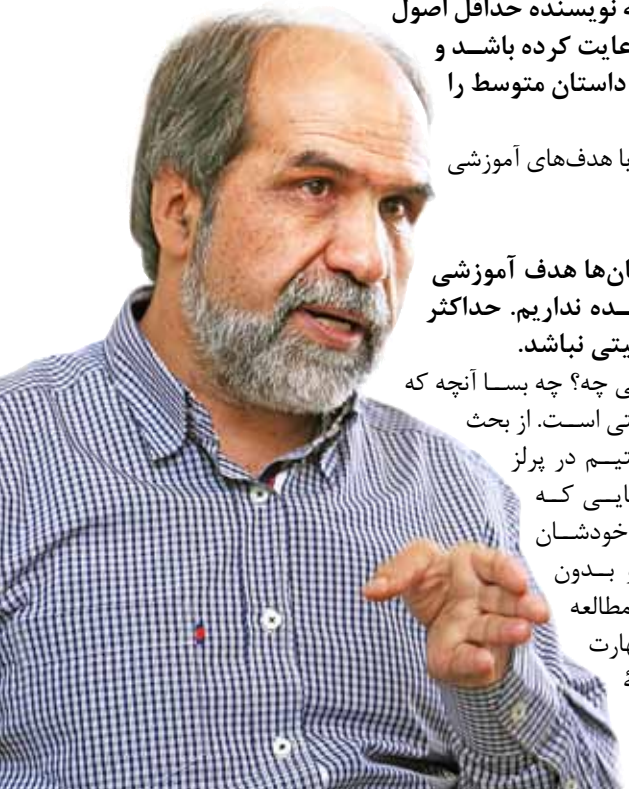
۹۰۱۹: برای رسیدن به سند، طبعاً می‌باید نتایج تا به حال خودش را نشان می‌داد.

● بله، اما این پیشرفت هم یک‌باره به‌دست نمی‌آید؛ تدریجی است. ضمن آنکه کشورهای دیگر هم از حرکت نایستاده‌اند. آن‌ها هم می‌خواهند رشد کنند.

۹۰۱۹: ممنونیم. حالا اجازه بدهید برویم به سراغ پرسش‌های اصلی‌تر. با توجه به نتایج ارزشیابی‌های تیمز و پرلز، کتاب‌های آموزشی که بخشی از آن‌ها هم کمک‌درسی هستند، از چه ویژگی‌هایی باید برخوردار باشند تا بتوانند در پیشرفت بچه‌ها نقش آفرینی کنند؟

● براساس مطالعه پرلز، دانش‌آموزانی در آزمون‌های سواد خواندن موفق‌تر بوده‌اند که مطالعات آزاد و غیردرسی بیشتری داشته‌اند. یعنی با رغبت و به‌صورت خودانگیخته و بدون هیچ‌گونه جهت‌دهی‌های رسمی و غیررسمی سراغ مطالعه رفته‌اند. من برای تفکیک بین این دو نوع مطالعه مثالی می‌زنم. بازی بچه‌ها را در نظر بگیرید. «بازی» یک فعالیت خودجوش، و خودانگیخته و آزاد است که هدفش در خودش است؛ به‌محض

علوم و ریاضیات درس‌های پایه هستند و شاخص ارزشیابی بازدهی آموزشی کشور محسوب می‌شوند. سواد خواندن هم خودش کلید یادگیری همه یادگیری‌هاست؛ حتی آموزش ریاضیات و علوم وابسته به آن‌ها

فرایندهای پشت صحنه که ظاهراً ارتباطی هم با درس ندارند، به غنی‌سازی ذهن کودک برای فهم خوب یک مطلب خیلی کمک می‌کنند.

بعضی می‌گویند در «کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان» فضای بسیار آزادی هست که بچه‌ها در آن ملزم به رعایت چارچوب‌های رسمی مدرسه نیستند. حالا بیا بییم از چنین فرصتی استفاده کنیم و پیام‌هایی را که می‌خواستیم در مدرسه به بچه‌ها بدهیم، در قالب فعالیت، بازی، تئاتر، هنر، خلاقیت‌های تجسمی و... بدهیم. اینکه باز می‌شود مدرسه و آموزش رسمی. حالا نمی‌خواهم قضاوت کنم که این بد است یا خوب. فقط می‌خواهم بگویم دیگر فضا متفاوت می‌شود.

بر اساس مطالعه پرلز، دانش‌آموزانی در آزمون‌های سواد خواندن موفق‌تر بوده‌اند که مطالعات آزاد و غیردرسی بیشتری داشته‌اند. یعنی با رغبت و به صورت خودانگیزه و بدون هیچ‌گونه جهت‌دهی‌های رسمی و غیررسمی سراغ مطالعه رفته‌اند

چرا؟ شما گزارشی درباره تیمز و پرلز نوشته بودید و در آن، چهار پنج عامل شمرده بودید که در موفقیت کشورهای تأثیر دارند. از معلم‌های بانگیزه و ورزیده شروع کرده بودید، از برنامه درسی و پشتیبانی خانواده‌ها و مشارکتشان در فرایند آموزش گفته بودید و بالاخره انگشت گذاشته بودید روی منابع و امکانات آموزشی. خوب این منابع و امکانات آموزشی چه طور اثر می‌گذارند و چه نقشی دارند؟

● در همان گزارش از عوامل زیادی صحبت شده بود؛ عوامل درون مدرسه‌ای و بیرون مدرسه‌ای، و عوامل درون فردی و بیرون فردی. مثلاً در بُعد دانش‌آموزی گفته‌اند اولین عامل «انگیزه» است و «نگرش». نگرش با نظر متفاوت است. وقتی شما کلمه‌ای را می‌شنوید، بلافاصله یک معنی در ذهن شما تداعی می‌شود؛ این نشان‌دهنده نگرش شماست. وقتی چند لحظه تأمل و فکر کردید و چیزی گفتید، آن دیگر نظر شماست. نگرش و نظر گاهی دو چیز متفاوت و حتی ضد هم هستند. در ژاپن نگرش بچه‌ها به ریاضی منفی است، ولی عملکردشان مثبت است. برعکس در ایران، نگرش بچه‌ها ما به ریاضی و سواد خواندن خیلی مثبت است (و از این نظر جزء اولین کشورهای هستیم)، ولی عملکردمان پایین است. حالا اینکه چرا چنین تناقضی هست، جای بحث دارد.

پس اول نگرش، بعد انگیزه و اعتماد به نفس. دوم جو مدرسه و فضای حاکم بر آن است. آیا در مدرسه احساس امنیت، امید، رغبت و پیشرفت دارید؟ کالبد مدرسه، کالبد منابع و تجهیزات موقعی معنادار می‌شوند که دو عامل ذی‌روح، یعنی معلم و دانش‌آموز، انگیزه داشته باشند. اگر شما بهترین منابع، بهترین کتاب‌ها، بهترین آزمایشگاه و بهترین تجهیزات را (چه سخت‌افزاری، چه نرم‌افزاری) فراهم کنید، ولی روح در این کالبد دمیده نشود، این منابع همه صفرهایی هستند بدون یک. همه این‌ها بی‌معنی‌اند.

ما مثلاً می‌رویم به کشور کویت و می‌بینیم ۹۰ درصد مدرسه‌ها به رایانه مجهزند؛ ولی پایین‌تر از ما هستند. کشوری

را هم می‌بینیم که یک دهم مدارس کویت رایانه ندارد، ولی پیشرفتش بالاست؛ چرا؟ چون اینجا پول و امکانات تزریق شده، اما جنازه رایانه وارد مدارس کرده‌اند و روح ندارد.

روح آن موقعی است که هوشمندسازی با فرهنگ و نگرشش، با زمینه‌های پیشرفتش مستعد این کار شود. مثل بذری است که ما از یک کشور دیگر می‌آوریم. این بذر هر جایی رشد نمی‌کند. بنابراین وقتی صحبت از منابع می‌کنیم، مقصود ما چنین فضای تعاملی و کلی‌نگرانه‌ای است.

بله یکی از عوامل موفقیت در کشورهای منابع است، ولی منبع در تعامل با عوامل دیگر معنی دار می‌شود. گاهی در مطالعات تیمز و پرلز تحلیل می‌کنند که اگر مثلاً این عامل با فلان عامل در این کشور هم‌بستگی پیدا کند، آن وقت معنی دار می‌شود. ولی در کشور دیگری، اگر همین عامل را ۱۰ برابر کنیم، ممکن است معنی دار نشود. مثلاً می‌گویند در کشور سنگاپور آموزش معلمان خیلی مؤثر بوده است. یک مرتبه کشوری مثل کویت یا عربستان می‌گوید ما پول نفت داریم. اگر فرضاً سنگاپور دو درصد از تولید ناخالص ملی را صرف آموزش می‌کند، ما پنج درصد را صرف آموزش می‌کنیم؛ ولی نتیجه نمی‌گیرند.

کما اینکه تیمز ۱۹۹۵ نشان داد، معلم‌هایی که آموزش دیده‌اند، شاگردانشان نسبت به شاگردان معلمانی که آموزش ندیده بودند، عملکرد پایین‌تری داشتند. یعنی آموزش ضمن خدمت ما گاهی نتیجه وارونه دارد. باز در تیمز ۱۹۹۵ مشاهده شد، بچه‌ها در درس‌هایی که هنوز نخوانده بودند، بهتر نمره آوردند. یکی از سؤالات ریاضی تیمز بحث احتمالات بود و مربوط به مهره‌های رنگی توی یک کیسه. این درس جزو سرفصل‌های درسی بچه‌های ما نبود، اما از طریق کشف شهودی به این سؤال بهتر جواب دادند تا سؤالاتی که قبلاً در آن خصوص آموزش دیده بودند. این را نه به‌عنوان یک اصل تعمیم یافته عرض می‌کنم که: گاهی آموزش‌ها نتیجه معکوس می‌دهند! آن‌ها می‌گویند آزمایشگاه مؤثر، آموزش مؤثر و منابع مؤثر، اما نه اینکه منابع تراکمی و انبوهی تولید کنیم.

چرا؟ حالا ناشر یا مؤلفی که این گفت‌وگو را می‌خواند و می‌خواهد کتاب مؤثری تولید کند که بچه‌ها در وقت آزادشان بخوانند، کتابش چه شاخص‌هایی باید داشته باشد تا برای خواندن مناسب باشد و در واقع تلاش ما آسیب‌زننده نباشد؟

● مشکل ما این است که می‌خواهیم از راه مستقیم و با جهت‌دهی، هدایت‌گری و سامان‌دهی - حالا اگر اسمش را نگذاریم تحمیلی - به پیشرفت برسیم. در حالی که ذات پیشرفت خودبده‌خودی و فاقد برنامه‌های از پیش تعیین شده است.

می‌گویند در کنگره ریاضی‌دانان، یک استاد دانشگاه، از نوه‌اش در حضور اینشتین خیلی تعریف می‌کند و می‌گوید نوه من در ریاضی نابغه است. مثلاً اول ابتدایی است، ولی می‌تواند مسائل ریاضی دوره راهنمایی را حل کند. بعد از اینشتین می‌پرسد: اکنون باید چه کار کنم و چه کتابی بدهم بخواند؟ اینشتین می‌گوید:

اولین کاری که می‌کنی این است که هر چه کتاب ریاضی است، از او دور کن. کتاب‌های تخیلی و افسانه‌ای به او بده بخواند. استاد می‌گوید: من که نمی‌خواهم او ادیب شود، می‌خواهم ریاضی‌دان شود! اینشتین می‌گوید: اتفاقاً ریاضی‌دان می‌شود.

شما به همین اتفاقاتی که برای خانم **مریم میرزاخانی** افتاده است، توجه کنید. ایشان در ریاضیات افتخاری را کسب کردند که هیچ زنی نتوانسته است در تاریخ ریاضیات کسب کند. اما ایشان در دوره دانش‌آموزی خیلی با ریاضیات انس نداشته و حتی دو سال اول دبیرستان، ریاضیاتش بد بوده است. بیشتر رمان و کتاب‌های تخیلی می‌خوانده و راز موفقیتش همین است. اگر ما از ابتدا متوجه نبوغ ریاضی خانم میرزاخانی می‌شدیم، به‌عنوان معلم و جهت‌دهنده، نبوغ ریاضی‌اش را همان‌جا می‌کشتیم؛ چرا؟ چون فوری شروع می‌کردیم که با برنامه‌ریزی به او کمک کنیم و انواع کتاب‌های ریاضی را برایش تهیه می‌کردیم و می‌گفتیم حیف است او استعداد ریاضی دارد. اینشتین گفته است: اولین کاری که می‌کنید، این‌ها را کنار می‌گذارید. چون ما اول باید گنجایش ذهن او را زیاد کنیم، تا بتوانیم چیزی در آن بریزیم.

خود ما در همین آزمون‌های پرلز به دانش‌آموزی از نجف‌آباد اصفهان برخوردیم. مجری می‌گفت: سر آزمون پرلز، دیدم یکی از دانش‌آموزان بعد از ده دقیقه سؤال‌ها را گذاشت کنار و مشغول خواندن داستان شد. می‌گفت تعجب کردم. سؤال‌های پرلز واقعاً گره‌های پیچیده‌ای دارند. این سؤال‌ها را من یک بار به دانشجویان دوره فوق‌لیسانس دادم پاسخ بدهند، وقت کم آوردند. می‌گفت من رفتم جلو و گفتم: چهل و پنج دقیقه وقت داری که جواب بدهی. گفتم: جواب داده‌ام. با خودم گفتم خوب شاید نتوانسته و گذاشته است کنار. اما وقتی نگاهی به ورقه انداختم، دیدم همه را درست جواب داده و وقت هم زیاد آورده است و دارد کتاب می‌خواند. این بچه اتفاقاً از همان بچه‌هایی است که با همان روشی که عرض کردم، به چنین پیشرفتی رسیده است.

چوایه ۹: پس می‌فرمایید بچه‌ها را در انتخاب کتاب و خواندن کاملاً آزاد بگذاریم. آقای دکتر، اصلاً بچه‌ها را تشویق کنیم به خواندن یا نه، در این زمینه هم دخالت نکنیم؟

● من به‌طور کلی خدمت شما بگویم که هرگاه بخواهید یک نیاز درونی و روانی مانند کنجکاوی را که بچه‌ها خودشان به‌صورت فطری دارند، از بیرون تقویت کنید، از درون تضعیف می‌شود.

چوایه ۹: خب در آن صورت مدرسه برای چیست؟

● مدرسه برای نابود کردن همین چیزهاست (با خنده). ببینید من در سال ۱۳۷۳ کتابی نوشتم با عنوان «تربیت آسیب‌زا» و در آنجا گفتم تشویق مانع شوق درونی است. به من حمله کردند. «انتشارات صابرن» به تازگی کتابی منتشر کرده است با عنوان «نه تنبیه، نه تشویق»، که به همین موضوع پرداخته است. این عنوان البته عنوانی است که ناشر روی کتاب گذاشته. عنوان خود کتاب خیلی وحشتناک‌تر است و خود ناشر

هم می‌ترسید که آن را بگذارد. اسم اصلی‌اش این است: «تنبیه به‌وسیله پاداش» در آن کتاب بیش از صد تحقیق طولی روی کودکان، طی ۲۰ سال صورت گرفته است که نشان می‌دهد، تشویق چه قدر نقش تنبیه‌کننده دارد.

از یک گروه پنج نفری که به‌صورت تصادفی انتخاب شده بودند، می‌پرسند: شما فوتبال بازی می‌کنید؟ همه می‌گویند بله. می‌گویند مثلاً ساعت ۱۰ بیاید بازی کنید. به یک گروه دیگر هم می‌گویند بیاید هم بازی کنید و هم پول بگیرید. یک مقداری پیش‌قسط هم می‌دهند و بازی انجام می‌گیرد. وقتی بعد از شش ماه رغبت این بچه‌ها را به فوتبال می‌سنجند، به‌نظر شما رغبت کدام یک از این گروه‌ها نسبت به فوتبال کاهش پیدا کرده بود؟ آن گروهی که تشویق شده!

حالا «تنبیه» هم تعریف دارد. تا می‌گوییم تنبیه معنای گوش‌مالی به ذهن می‌آید. تنبیه از «تنبه» است و به معنای بیداری درونی و یک شوک عاطفی نسبت به خود؛ آگاهی و فرآگاهی نسبت به یک پدیده. تشویق هم همین‌طور است. در فرهنگ و عرفان ما جایگاه خیلی والایی دارد. از وجد، شور و شوریدگی تا این نخودچی و کشمش، جایزه‌های مکانیکی و رقابت‌های فرساینده روانی را در برمی‌گیرد.

چوایه ۹: من نوجوان که بودم، دلم می‌خواست در موضوعی کتاب بخوانم و نمی‌دانستم هست. سال‌ها بعد کتابی در آن موضوع دیدم. آیا آگاهی دادن و اطلاع‌رسانی که بالاخره بچه‌ها بدانند چنین کتاب‌هایی هم هستند، و آن‌گاه با توجه به علاقه خودشان انتخاب کنند، مفید نیست؟

● آیا از من مدیر مطالعات تیمز و پرلز می‌پرسید یا از شخص عبدالعظیم کریمی؟

چوایه ۹: یعنی پاسخ‌هایتان فرق می‌کند؟

● بله. به‌عنوان مدیر ملی تیمز و پرلز، جواب این است که ما باید بستر لازم و محرک‌های آموزشی را به لحاظ گسترده انتخاب، برای بچه‌ها فراهم کنیم تا آن‌ها انتخاب کنند. ولی اگر نظر شخصی مرا بخواهید، هیچ قانونی منظم‌تر از قانون تضاد نیست. شما زندگی‌نامه تمام افرادی را که حسرت آن‌ها را می‌خورید، مطالعه کنید. موفقیت همه آنان براساس امری تصادفی بوده است. مثلاً یکی رفته بقالی چیزی بخرد، با کتابی آشنا شده که مسیر زندگی‌اش را عوض کرده است.

پی‌نوشت‌ها

1. Trends in International Mathematics and Science study (TIMSS)
2. Progress in international Reading Literacy Study (PIRLS)
3. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)
4. Play
5. Game
۶. کهن، الفی (۱۳۹۱). چگونه انگیزه درونی را پرورش دهیم. ترجمه اکرم کریمی. صابرن. تهران. ص ۳۵۲.

آماده باش برای برگزاری ۵۰۰۰۰ جشن کوچک در مدرسه‌ها

گزارش مراسم بازگشایی همایش انتخاب کتاب برای
۵۰۰۰۰ نمایشگاه کتاب در ۵۰۰۰۰ مدرسه

کامران حسینی

معظم رهبری سخنان خود را آغاز کرد و خیلی زود آن را به نقش ممتاز آموزش و پرورش در گسترش فرهنگ کتابخوانی و نهادینه کردن آن در مدرسه‌ها و خانواده‌ها پیوند داد. سپس از همکاری‌های مشترک بین دو وزارتخانه آموزش و پرورش و فرهنگ و ارشاد اسلامی و گام‌های خوب برداشته شده در توسعه فرهنگ کتاب و کتابخوانی سخن گفت و از امضای تفاهم‌نامه‌ای خبر داد که با هدف گسترش و تعمیق فعالیت‌های مربوط به کتابخوانی صورت گرفته است.

آقای صالحی با تأکید بر نقش بی‌بدیل کتاب در خلاق‌سازی نسل‌ها و اینکه هیچ کدام از رسانه‌های جدید نمی‌توانند جای کتاب را بگیرند، حفظ فضای پر حرارت کتابخوانی در مدارس را از وظایف آموزش و پرورش خواند. وی سپس کوشید با یک حساب ساده نشان دهد که «نبود فرصت مطالعه» بهانه و تصور درستی نیست. به گفته او، اگر هر فرد در طول روز فقط ۱۰ تا ۱۵ دقیقه مطالعه کند، می‌تواند در طول عمر خود حداقل ۱۵۰۰ کتاب بخواند.

آقای صالحی همچنین گفت که دسترسی به کتاب، لازمه گسترش فرهنگ مطالعه است و در این مسیر علاوه بر کتابخانه‌های عمومی و مساجد، کتابخانه‌های آموزشی و کلاسی نیز باید جایگاه مناسب خود را پیدا کنند. افزون بر این، برگزاری نمایشگاه‌های کتاب به صورت موسمی و فصلی

اشاره

مراسم افتتاحیه «همایش ۵۰۰۰۰ نمایشگاه کتاب در ۵۰۰۰۰ مدرسه»، روز دوشنبه ۲۴ شهریور ماه در محل سالن اجتماعات «دانشکده شهید شرافت» تهران برگزار شد. در این همایش که کارشناسان کتاب ۳۱ استان کشور حضور داشتند، دکتر سیدعباس صالحی، معاون فرهنگی «وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی» و دکتر حمیدرضا کفایش، معاون پرورشی و فرهنگی «وزارت آموزش و پرورش» به نمایندگی از وزارتخانه‌های متبوع خود حضور یافتند و در اهمیت کتاب و کتابخوانی و لزوم گسترش همکاری‌ها سخن گفتند. برخی مدیران حوزه ستادی وزارت آموزش و پرورش و اعضای هیئت‌مدیره «مؤسسه فرهنگی منادی تربیت» از دیگر شرکت‌کنندگان این همایش بودند.

شکل‌گیری تمدن‌های بزرگ از کتاب آغاز می‌شود!

«تمدن‌سازی و شکل‌گیری تمدن‌های بزرگ از کتاب آغاز می‌شود و عصاره آن‌ها نیز با کتاب شناخته می‌شود.» این جمله‌ای بود که دکتر سیدعباس صالحی، معاون فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با نقل آن از مقام

نیز می‌تواند امکان دسترسی مخاطبان را به کتاب‌های جدید فراهم آورد. ایشان در پایان دوباره بر این نکته انگشت گذاشت که: «ما آماده‌ایم در این مسیر همه‌گونه همکاری با وزارت آموزش و پرورش داشته باشیم.»

کتاب مناسب‌ترین شکل برای خواندن و فهمیدن

دکتر حمیدرضا کفاش،

معاون پرورشی و فرهنگی وزارت آموزش و پرورش، ضمن تأیید وجود این همدلی و همراهی توأمان دو وزارتخانه برای موفقیت بیشتر، گفت که پاسخ مناسب به مطالبه

رئیس‌جمهور محترم در ابتدای سال تحصیلی گذشته، که خواهان گنجاندن زنگ مطالعه و کتاب‌خوانی در برنامه مدارس شده بودند، با تجهیز و توسعه کتابخانه مدارس و خصوصاً مدارس دوره ابتدایی میسر و شدنی است.

وی نوید داد که خوش‌بختانه امسال، اعتباری چند میلیاردی برای تجهیز کتابخانه‌های کلاسی در نظر گرفته شده است و می‌توانیم به‌طور متوسط ۴۰ تا ۵۰ جلد عنوان کتاب به کتابخانه‌های کلاسی اضافه کنیم تا از آن‌ها در زنگ مطالعه استفاده شود. آقای کفاش با اشاره به برخی برنامه‌های در دست اجرای مؤسسه فرهنگی منادی تربیت برای تولید کتاب‌های جدید گفت که هنوز کتاب مناسب‌ترین شکل برای خواندن آثار جدید نویسندگان و فهمیدن افکار آنان است و یکی از بهترین محل‌های خواندن کتاب، فضای مدرسه و کتابخانه‌های آموزشی است.

آقای کفاش در بخش دیگری از صحبت‌هایش کوشید این نکته را توضیح دهد که مسئله انتخاب کتاب مناسب در آموزش و پرورش که در مصوبه ۸۲۸ هم بر آن تأکید شده است، ممیزی کتاب نیست. در واقع آموزش و پرورش کتاب‌ها را بررسی می‌کند و مناسب‌ترین آن‌ها را برای پایه‌های گوناگون برمی‌گزیند.

آقای کفاش همچنین با اشاره به تغییر روش‌های مطالعه، توجه به ذوق و سلیقه خوانندگان را مهم خواند و گفت لشکر یک میلیون نفری فرهنگیان می‌توانند بحث کتاب‌خوانی را در جامعه گسترش دهند. البته براساس تفاهم‌نامه جدید قرار شده است به فرهنگیان محترم نیز بن کتاب تعلق گیرد تا کتاب‌ها قدری آسان‌تر در دسترسشان قرار گیرند و به تدریج تأثیر آن‌ها را روی شاگردانشان نیز مشاهده کنیم.

۸۵۰۰ عنوان کتاب از ۳۰۰ ناشر فعال آموزشی

محمود سمیاری، مدیرعامل مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، دیگر سخنران برنامه بود که گزارشی کوتاه از روند اجرایی هفدهمین دوره «همایش ۵۰۰۰۰ نمایشگاه در ۵۰۰۰۰ مدرسه» بیان کرد. بنا به گفته وی، از مجموع ۱۳ هزار و

۷۰۰ عنوان کتابی که از سوی ۳۰۰ ناشر به این مؤسسه فرستاده شده، در نهایت ۸۵۰۰ عنوان توسط کارشناسان کتاب استان‌ها انتخاب شده است. بنا به گفته او، امسال برای نخستین بار، کتاب‌های معرفی شده در کتاب‌نامه‌های رشد، بدون ارزیابی مجدد روی میز کارشناسان کتاب گذاشته شد و قرار است در سال‌های آتی سهم این گروه از کتاب‌ها افزایش پیدا کند.

امیدواریم همه کتاب‌ها از کتاب‌نامه انتخاب شوند

فریبا کیا، معاون برنامه‌ریزی و سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی «دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی» که از امسال به‌عنوان عضو هیئت‌مدیره و نایب‌رئیس مؤسسه فرهنگی منادی تربیت نیز انتخاب شده است، آخرین سخنرانی مراسم

افتتاحیه را بر عهده داشت. بخش عمده سخنرانی او فیلمی بود درباره نقش و اهمیت کتاب‌های مناسب در مدرسه. این فیلم کوشیده بود به جای سخن گفتن این نقش را به نمایش درآورد و در برابر چشم مخاطبان به نمایش بگذارد.

در دقایق کوتاهی که او در تکمیل سخنرانی تصویری خود بیان کرد، ضمن ابراز خوش‌حالی از توجه به کتاب‌های معرفی شده در کتاب‌نامه‌های رشد، آرزو کرد در سال‌های آینده همه کتاب‌های ۵۰۰۰۰ نمایشگاه، از بین کتاب‌نامه‌ها انتخاب شوند. خانم کیا گفت که برای بررسی و معرفی این کتاب‌ها، حداقل ۱۸۰۰۰ نفر - ساعت کار کارشناسی انجام شده و کتاب‌ها از همه جوانب مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. چنین شرایطی به نمایندگان فرهنگی و کارشناسان محترم انتخاب کتاب استان‌ها امکان می‌دهد که با آسودگی خیال بیشتری کتاب‌هایشان را انتخاب کنند.

بریدن روبان و گشایش نمایشگاه

پایان بخش مراسم آغازین این همایش، تقدیر از کارشناسان فعال دوره گذشته طرح، و افتتاح نمایشگاه کتاب این دوره، توسط معاون پرورشی و فرهنگی وزارت آموزش و پرورش بود. کارشناسان و نمایندگان فرهنگی استان‌های کشور، طی سه روز حضور در این همایش، کتاب‌های مورد نظر خود را براساس نیاز و ذائقه مخاطبان، انتخاب می‌کنند و به مجری طرح سفارش می‌دهند تا بتواند مقدمات خرید، بسته‌بندی و ارسال آن‌ها را به مدارس سراسر کشور فراهم آورد و همه ما بتوانیم در هفته کتاب، شاهد برپایی این نمایشگاه‌های کوچک در مدارس کشور باشیم؛ نمایشگاه‌هایی کوچک اما مهم که شادی آن‌ها عمیق و بزرگ است.

برای سامان یافتن منابع آموزشی و تربیتی حوزه نشر کشور

همراه، مصمم و همدل هستیم!

محمددشتی

اشاره

همکاران ما در «دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی» باشد. درست می‌فرمایید. بحث سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی هم در همین راستاست. در واقع برگزاری نمایشگاه‌های کتاب، برنامه چندجانبه‌ای است که توانسته است ضمن جلوگیری از ورود آثار احیاناً نامناسب به فضای مدرسه، راه ورود آثار مناسب و مورد نیاز مخاطب و از جمله دانش‌آموزان را به این فضا باز کند. طبعاً این اقدام زمینه و فضایی را فراهم می‌آورد که ناشران حوزه‌های آموزشی و تربیتی، از بازاری نسبتاً وسیع و قابل توجه برخوردار شوند.

چوایه: در کتاب‌هایی که منتشر می‌کنید، چه ملاک‌ها و معیارهایی را برای تولید کتاب خصوصاً برای مخاطب دانش‌آموز در نظر دارید و آیا نیازسنجی هم می‌کنید؟

ما از همان دوره‌های چهارم و پنجم برگزاری نمایشگاه‌ها، تحقیقات میدانی را در دستور کار قرار دادیم. در همین تحقیقات میدانی متوجه شدیم، مثلاً تقاضای زیادی بین بچه‌ها برای پرداختن به متون کهن فارسی که مشحون از حکمت و آموزه‌های اخلاقی و دینی است، شکل گرفته است. بنابراین بازنویسی و ساده‌نویسی این متون در دستور کار مؤسسه قرار گرفت و کتاب‌های زیادی تولید شدند که بعداً هم به‌عنوان الگو مورد استقبال ناشران واقع شدند. شاید بتوان گفت توجه آموزش و پرورش و به‌خصوص معاونت پرورشی به این موضوع و تولید چنین آثاری در مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، یکی از برکات این نمایشگاه‌ها بود.

همچنین با برگزاری مسابقات و برنامه‌های گوناگون، میدان برای نوشتن دانش‌آموزان و معلمان نویسنده و خلاق باز شد و این موضوع خودش کمک زیادی کرد تا نیروهای جدیدی وارد گود نوشتن و تألیف شوند. این موضوع هم برکات و آثار ارزشمندی از خود به‌جا گذاشت و کماکان ادامه دارد.

چوایه: به‌نظر شما برای اجرایی شدن راهکارهای مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش در بهره‌گیری از منابع مناسب آموزشی و تربیتی چه باید کرد؟

از اواخر سال گذشته و با شروع مسئولیت بنده، تلاش کردیم که نگاهی تحلیلی با هدف آسیب‌شناسی و شناخت قوت‌ها، نسبت به مجموع فعالیت‌های مؤسسه و از جمله طرح برگزاری نمایشگاه‌های کتاب در مدارس داشته باشیم. یکی از موضوعات مهمی که مورد توجه قرار گرفته، مسئله

«مؤسسه فرهنگی منادی تربیت» وابسته به معاونت پرورشی و فرهنگی «وزارت آموزش و پرورش» قدمتی ۲۵ ساله دارد. بر پایه مندرجات وبگاه خانه کتاب، مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی تربیت، تا به امروز، ۸۷۶ عنوان کتاب در حوزه‌های اخلاق و معارف دینی، روان‌شناسی و تربیتی، علمی و آموزشی، ادبیات و هنر، تاریخی، سیاسی و اجتماعی برای گروه‌های کودک، نوجوان، جوان، بزرگسال و فرهنگیان (مدیران، معلمان، مربیان و مشاوران) منتشر کرده است. از دیگر اقدامات مؤثر این مؤسسه برگزاری ۵۰ هزار نمایشگاه کتاب در آموزشگاه‌های سراسر کشور است. آنچه که می‌خوانید حاصل گفت‌وگوی جوانه با آقای محمود سمیاری، مدیرعامل جدید این مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی است.

چوایه: آقای سمیاری، از نگاه شما شاخص‌ترین فعالیت مؤسسه منادی تربیت کدام است؟

طبعاً شاخص‌ترین فعالیت مؤسسه چاپ و انتشار کتاب است. این مؤسسه طی فعالیت خود حساسیت و دقت زیادی به خرج داده است تا آثاری با کیفیت و محتوای مناسب و مورد نیاز و علاقه مخاطبان که اغلبشان از دانش‌آموزان یا معلمان و کارشناسان آموزش و پرورش بوده‌اند، انتخاب و منتشر شوند. فعالیت مهم دیگر مؤسسه، برگزاری نمایشگاه‌های کتاب در مدارس بوده است. آغاز این فعالیت به ۱۷ سال پیش باز می‌گردد که این مؤسسه با برگزاری ۱۰ هزار نمایشگاه در مدارس، این طرح مؤثر را کلید زد. در بیست و پنجمین سالگرد انقلاب اسلامی تعداد این نمایشگاه‌ها به ۲۵ هزار رسید و اکنون در هفدهمین دوره، هدف ما برگزاری ۵۰ هزار نمایشگاه است.

همکاران مسئولیت‌شناس ما این نمایشگاه‌ها را با این هدف برگزار کردند که کتاب‌های مورد نیاز، آن‌گونه که شایسته است، در دسترس دانش‌آموزان سرتاسر کشور قرار گیرد. پس نخستین هدف، عدالت در دسترسی به کتاب مناسب و برخورداری دانش‌آموزان مناطق دور دست بود. هدف دیگر این بود که این کتاب‌ها برای مخاطب مناسب باشند. یعنی دانش‌آموزان و مدارس در معرض کتاب‌هایی قرار بگیرند که مناسب و برایشان مفیدتر باشند.

چوایه: به‌نظر می‌رسد فعالیت شما در خصوص برگزاری نمایشگاه‌های کتاب مدارس می‌تواند تکمیل‌کننده فعالیت

همکاری، همراهی و هم‌سویی بخش‌های گوناگون وزارت آموزش و پرورش است. در این میان، با مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش، که سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی را بر عهده «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» قرار داده، زمینه بسیار مناسبی فراهم آمده است تا ما به کمک ناشران کتاب‌های آموزشی بیاییم و بخشی از مسئولیت وزارت آموزش و پرورش را در خصوص رساندن کتاب‌های مناسب و معرفی شده در کتاب‌نامه‌های رشد عملی کنیم.

۹۰۱۹: مصوبه ۸۲۸ را تا چه حد در غنی شدن نمایشگاه‌های کتاب و راه یافتن کتاب‌های مناسب به مدارس یا رسیدن این کتاب‌ها به دست دانش‌آموزان مؤثر می‌دانید؟

○ به گمان من اجرایی شدن مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش زمینه مناسبی را فراهم آورده است تا وفای و هم‌سویی بیشتری بین بخش‌های گوناگون آموزش و پرورش که در این حوزه فعالیت می‌کنند، پدید آید. ما در همه بخش‌های آموزش و پرورش، برای هدفی واحد و هم‌سو تلاش می‌کنیم. مؤسسه فرهنگی منادی تربیت و دبیرخانه سامان‌دهی که هر دو هدف رساندن کتاب مناسب به دست دانش‌آموزان را دنبال می‌کنند، می‌توانند تکمیل‌کننده کار هم باشند. دبیرخانه سامان‌دهی با کارشناسان خود، کتاب مناسب را برمی‌گزیند و منادی تربیت به‌عنوان تکمیل‌کننده این حلقه، کتاب‌های مناسب را در نمایشگاه‌های مدارس عرضه می‌دارد تا بدین ترتیب بین آموزش و پرورش و ناشران آموزشی همکاری ارزشمند و مؤثری شکل بگیرد. به‌علاوه، آثار مناسب بیشتری در دسترس مخاطبان و به‌خصوص دانش‌آموزان قرار گیرد.

۹۰۲۰: به نظر می‌رسد برخی راهکارهای اجرایی مصوبه ۸۲۸، مثل برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های مواد و رسانه‌های آموزشی مناسب، اتفاقاً تکمیل‌کننده فرایند کار شماست و می‌تواند به توسعه نمایشگاه‌های کتاب کمک کند.

○ بله، اشاره من هم به زمینه‌های موجود برای همکاری بیشتر بین بخش‌های گوناگون وزارت آموزش و پرورش ناظر بر همین راهکارهای قانونی و اجرایی است که می‌تواند ما را در اجرای برنامه‌های هم‌سو و مؤثر که در یک حوزه فعالیت می‌کنند، هم‌سو کند. به همین دلیل هم ما در فراخوان هفدهمین طرح برگزاری نمایشگاه کتاب مدرسه اعلام کرده‌ایم که کتاب‌های معرفی شده در کتاب‌نامه رشد، بدون ارزیابی مجدد در معرض انتخاب کارشناسان استان‌ها قرار بگیرند.

۹۰۲۱: تا چه حد از ظرفیت کارشناسی استان‌ها برای انتخاب و کارشناسی کتاب‌ها استفاده می‌کنید؟

○ اتفاقاً یکی دیگر از اقدامات انجام شده، سپردن بخشی از کار کارشناسی و انتخاب کتاب به نمایندگان استان است. قبل

از برگزاری نمایشگاه‌ها، سه تا پنج نفر از هر استان در همایشی که به همین منظور برگزار می‌شود، حضور پیدا می‌کنند و در کارشناسی و انتخاب آثار به کمک ما می‌آیند تا اگر آسیبی هم از رهگذر کارشناسی متمرکز متوجه کار بوده است، رفع شود.

۹۰۲۲: برخی ناشران آموزشی اظهار می‌کنند که در نمایشگاه‌های برگزار شده از سوی مؤسسه فرهنگی منادی تربیت، از ظرفیت ناشران آموزشی برای ارائه کتاب به خوبی استفاده نمی‌شود.

○ بله من هم قبول دارم که ظرفیت‌های زیادی در حوزه نشر آموزشی و حتی تجهیز کتابخانه‌های مدارس و برگزاری نمایشگاه‌های کتاب مدارس به دفعات بیشتر وجود دارد. اما از جمله موانع جدی که باعث شده است، این ظرفیت به تمامی مورد استفاده قرار نگیرد، سهم کتاب و کتاب‌خوانی در سبد نیازهای فرهنگی خانوارهاست. این امر باعث شده است که ما توان فروش محدودی داشته باشیم و اگر به این موضوع بی‌توجه باشیم، عدم خرید این کتاب‌ها و مرجوع شدن آن‌ها می‌تواند باعث بروز اشکالاتی در کار طرح و نهایتاً در کار مؤسسه و ناشران شود. موضوع دوم بحث کتابخانه‌های مدارس است. اگر به موضوع کتاب‌خوانی و کتابخانه در مدارس توجه بیشتری شود و بتوانیم ضمن اختصاص دادن سرانه کافی به تجهیز کتابخانه‌ها، به خارج کردن کتاب‌های کهنه و قدیمی و جایگزین کردن کتاب‌های جدید بپردازیم، قطعاً ظرفیت بیشتری برای ورود کتاب به مدارس و فروش آثار ناشران به‌وجود خواهد آمد که مطلوب ما هم هست؛ اما به برنامه‌ریزی و کارهای اجرایی نیاز دارد.

۹۰۲۳: و حرف آخر؟

○ ما از هرگونه همکاری با همه بخش‌های دیگر آموزش و پرورش صمیمانه استقبال می‌کنیم و همان‌گونه که در ماده ۷ مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش تصریح شده و مشارکت و همکاری معاونت‌ها، سازمان‌های وابسته به آموزش و پرورش و سایر دستگاه‌های فرهنگی و آموزشی کشور را در اجرای این مصوبه الزامی کرده است، تلاش خواهیم کرد تا بتوانیم با همراهی، همکاری و همدلی بیشتر، زمینه ورود کتاب‌های مناسب را بیش از پیش در مدارس و برای دانش‌آموزان عزیز فراهم کنیم. خوش‌بختانه در وزارت آموزش و پرورش، همه بخش‌ها برای سامان یافتن منابع آموزشی و تربیتی حوزه نشر کشور همراه، مصمم و همدل هستند.

بخش دوم

دیدگاه‌ها و دغدغه‌های ناشران در کارگاه علوم تجربی

بهروز رضایی

در بخش آسیب‌شناسی هم تصور می‌کنم بهتر است محور آخر را شما بیاورید اول؛ که اگر آن آسیب اصلاح شود، همه مشکلات حل می‌شود.

● چرا از کتاب‌های مناسب حمایت نمی‌شود؟

سید مهدی امام نیری، نویسنده و برگزیده جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد در سال ۱۳۸۲، نماینده انتشارات الگو

در این جلسه، صحبت زیادی درباره کتاب‌های مناسب شد. ناشرانی بوده‌اند که کتابشان برگزیده جشنواره کتاب‌های رشد شده است، اما این کتاب در جایی معرفی نشده یا از ناشری که آن را تولید کرده، حمایتی به عمل نیامده است. طبیعتاً دلیلی ندارد که ناشر برای کاری هزینه کند که حمایت نمی‌شود.

در گروه‌های آموزشی یکی از مناطق، جلسه‌ای برگزار شد با مؤلفان کتاب‌های درسی ششم و هفتم و آنجا این سؤال مطرح شد که در تدوین کتاب، از معلمان کشور بازخورد گرفته شده است یا نه؟ آیا ما فقط باید شیوه‌های آموزش را بررسی کنیم؟ آیا به این موضوع توجه شده است که مثلاً دانش‌آموزان شهر بم، دماسنج الکلی معمولی را در دستشان گرفته‌اند یا خیر؟ کتابی که ما برای آن‌ها تألیف می‌کنیم، چه قدر برایشان کاربرد دارد؟

برگزاری کارگاه علوم فرصتی برای گفت‌وگوی بی‌واسطه کارشناسان و ناشران بود. در این فرصت، همه ناشرانی که تمایل داشتند، توانستند دیدگاه‌ها، پرسش‌ها و دغدغه‌های خود را مطرح کنند. پس از طرح چند پرسش از سوی ناشران و مؤلفان محترم، آقای امانی سخنران اصلی جلسه که بیانات وی در شماره قبل این نشریه چاپ شد. پاسخ‌هایی را بیان کرد که حاصل این پرسش و پاسخ پیش روی شماست.

● کتاب‌های کمک آموزشی و کمک درسی چه تفاوتی با هم دارند؟

فتح‌اله فروغی، مدیر مسئول انتشارات شورا

شما در بخش رویکردها، از رویکرد چهارمی سخن گفتید به نام رویکرد ترکیبی. اگر بفرمایید نمونه‌های شاخص این رویکرد در کدام کشور تولید شده است، تشکر می‌کنم.

در بخش انواع کتاب‌های آموزشی مورد نیاز هم در آخرین بخش به کتاب‌های آموزشی و کمک‌درسی اشاره کرده‌اید. جناب عالی و همه ما می‌دانیم که درباره این تعریف‌ها اختلاف نظری وجود دارد. من خوش‌حال می‌شوم که نظر شما را به‌عنوان یک کارشناس خبره در این زمینه بدانم. تفاوت و مرز کتاب‌های آموزشی و کمک درسی در کجاست؟

آیا کتاب درسی و آموزشی ما مثلاً باید بر اساس شیوه‌های آموزشی ژاپن باشد؟ آیا خوب نیست که ما شورایی از دبیران همه شهرها داشته باشیم و از نگاه‌های آن‌ها نیز استفاده کنیم؟

مزیت‌های یادگیری پروژه‌محور

دکتر محمود امانی، مدیرکل دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

ببینید، من به یادگیری پروژه‌محور، خیلی دل‌بسته هستم. به نظرم دانش‌آموزان نیازمند آن‌اند که در دو بعد اصلی اطلاعات و مهارت‌های کافی به‌دست بیاورند: یک بعد فوت و فن پیشبرد پروژه است، فارغ از اینکه موضوع پروژه چه باشد. به هر حال خود این فوت و فن انجام پروژه، بخش عمده‌ای از سازمان‌دهی است. دوم طرح ایده‌های مناسبی است که می‌تواند پروژه‌ها را نشو و نما دهد. ظرف وجود بچه‌ها برای شکوفا شدن نیازمند ایده‌های اولیه است که در آن‌ها می‌ریزیم. همیشه می‌گویند کسی داستان‌نویس خوبی می‌شود که داستان زیاد خوانده باشد. شرح پروژه‌ها را خواندن و شنیدن خودش در پیشبرد کار کاملاً مؤثر است. تأثیر خیلی جدی روی کار دانش‌آموزان و پیشرفت آن‌ها دارد.

الان در کشور فعالیت جدی روی کارهای پروژه‌های بچه‌ها حتی از دوره ابتدایی انجام می‌شود. یادگیری پروژه‌های کاری سطح بالاست، اما امروز ما شاهد آن هستیم که در «جشنواره جابربن‌حیان» بچه‌ها به زیبایی پروژه‌ها را اجرا می‌کنند. در این جشنواره، وقتی شما به سراغ پروژه‌های می‌روید، دیگر نمی‌توانید به راحتی بیرون بیاورید؛ چون به سراغ میز اولی که رفتید، دلتان می‌خواهد به سراغ بقیه میزها هم بروید. خیلی از موضوعات، جالب، بکر و بدیع هستند. شرح این پروژه‌ها را برای بچه‌های دیگر نوشتن، خودش یک داستان علمی جذاب است؛ اینکه من این موضوع را چه جوری یافته‌ام، چه جوری مدیریت کردم، با چه مشکلاتی روبه‌رو شدم و چگونه بر این مشکلات غلبه کردم. چه کسی به من کمک کرد و اگر بخواهم آن را انجام دهم، چه می‌کنم. این هم یک بخش است.

بخش سوم وجود دارد که الان در میان دانش‌آموزان ما کم‌رمق است، گرچه به نظرم ظرفیتش وجود دارد. آن هم این است که در کار پروژه‌های یک ظرفیت قوی برای کار مشترک بین‌المللی وجود دارد. الان در دنیا روزانه هزاران ایمیل بین آدم‌ها و گروه‌های اهل فن رد و بدل می‌شود که یکدیگر را ندیده‌اند. این آدم‌ها روی زمینه‌های مختلف با هم کار می‌کنند. این‌گونه ارتباط‌های بین‌المللی رشد همه‌جانبه‌ای به دانش‌آموز می‌دهد: موجب رشد توانمندی‌هایش می‌شود، زبانش را تقویت می‌بخشد که به بهبود ارتباطات فرهنگی منجر می‌شود و وقتش را صرف کارهای جالب و جذاب می‌کند. من خودم خیلی علاقه دارم، بچه‌هایی که از دبیرستان بیرون می‌روند، بیایند مدرسه و یکی از فعالیت‌های

خلاقانه و نوآورانه خودشان را برای دانش‌آموزان جدید بازگو کنند. همین قدرت توصیف و بیان کردن ارزشمند است. انگار جمع‌بندی همه آن کارهای قبلی است و خیلی جا برای کار دارد. خوش‌بختانه در آموزش و پرورش ما الان چند کتاب درسی داریم که مبنایشان بر پیشبرد پروژه است. مثلاً درس کار و فناوری بچه‌ها را در موقعیتی قرار می‌دهد که یک پروژه بگیرند و آن را به پایان برسانند و حتی تجاری‌اش کنند.

تفاوت کتاب‌های کمک‌درسی با دیگر کتاب‌های آموزشی

سؤال شد که نمونه شاخص کتاب‌های تولید شده با رویکرد ترکیبی کجاست؟ کتاب‌های درسی خود ما، نمونه کار ترکیبی‌اند. البته نه اینکه با عنایت تام ترکیبی شده‌اند؛ چون به یک انتخاب ویژه نرسیدیم، ترکیبی شده است. در بسیاری از کتاب‌ها، چون به یک انتخاب ویژه نرسیدیم، گفتیم که از نقاط قوت آن سه رویکرد استفاده کنیم.

درباره تعریف کتاب‌های کمک‌آموزشی و کمک‌درسی من فکر می‌کنم، هر چیزی که بتواند پشتیبان کلاس درس باشد، «کمک‌آموزشی» است و اگر اختصاصاً متصل به کتاب درسی یک پایه شد، «کمک درسی» می‌شود. به این ترتیب کل کتاب‌های موضوعی کمک‌آموزشی‌اند، اما «کتاب‌های کار و تمرین» و کتابی که اطلاق پایه دارد، می‌شود «کمک‌درسی».

یک راه حل برای حمایت از کتاب‌های مناسب

در مورد پشتیبانی ناکافی من امیدوارم با پیگیری درون سازمانی و مطالبه انجمن ناشرین و ناشرینی که کتاب‌هایشان از فیلتر سامان‌دهی می‌گذرد، «پخش مدرسه» به صورت جدی راه بیفتد تا در رفع این پشتیبانی ناکافی که آقای نیری فرمودند، قدمی برداشته شود. وقتی ناشری کتاب خوب تولید می‌کند، حق اوست که مورد حمایت قرار گیرد و با ناشران دیگر فرق داشته باشد. این فرق باید در «پخش مدرسه» متجلی شود و پخش مدرسه غیر از «پخش انتشارات مدرسه» است. «پخش مدرسه» باید آنچه را که مورد تأیید نظام سامان‌دهی است، به آسانی به مدارس برساند.

درباره استفاده از نظرات معلمان در تألیف کتاب‌های درسی، ما سازوکار نسبتاً خوبی داریم. مثلاً ما هر یک از کتاب‌های پایه‌های چهارم و هشتم را - که می‌دانید در آستانه تغییر است - به‌طور مشخص برای پنج استان فرستاده‌ایم. معلمان این استان‌ها پرسش‌نامه‌هایی را درباره این کتاب‌ها تکمیل می‌کنند و برای ما می‌فرستند. البته ما می‌دانیم که به این طریق نمی‌شود

چه باید کرد تا وضعیت امروز دانش‌آموزان ملقش مؤثرتری در سیاست‌گذاری‌ها داشته باشد. در رابطه با آموزش علوم به فرزندانمان، چگونه کار کنیم که تأثیرگذار و مؤثر باشد؟ این بچه‌ها وقتی بزرگ می‌شوند، چگونه از این علوم استفاده می‌کنند و چگونه در اجتماع کسب و کار پیدا می‌کنند؟ از این آموزش علوم که در مدرسه‌های ما جاری است، به کجا رسیده‌اند؟ زمانی که این بچه‌ها مدرک می‌گیرند و وارد جامعه می‌شوند، دولت نگران آن است که چه طور برای این‌ها کار پیدا کند

یک سلسله از مشکلات ساختاری را دید.

اما اینکه می‌فرمایید اگر در درسی میکروسکوپ مورد نیاز است و در شهری (مثلاً بم) این وسیله را ندارند، پس نباید آن درس را آورد، اتفاقاً به تصور من این اشتباه است که آموزش بر اساس کف جامعه و حداقل‌ها صورت گیرد. این نوع آموزش، نسل ما را ناتوان بار می‌آورد. باید تدبیری اندیشید که اگر میکروسکوپ نیست، چیزی جایگزین آن شود. از مهر سال ۹۲ وبگاه رشد، به‌طور جدی برای پشتیبانی از کلاس‌های درس و حل چنین مشکلاتی فعال شده است.

هماهنگی در تصمیم‌گیری‌ها، کلید حل مشکلات

یحیی دهقانی، مدیر مسئول انتشارات مبتکران

ضمن تشکر از آقای دکتر امانی، من یک بند به آسیب‌شناسی کتاب‌های علوم تجربی اضافه می‌کنم. در آموزش و پرورش، شما به‌عنوان متولی امر، کتاب درسی می‌نویسید و کتاب‌های مناسب و مرتبط با آن را تأیید می‌کنید. از طرف دیگر، بخشی از آموزش و پرورش، بخش‌نامه می‌کند به مدارس که ناشران نباید درباره کتاب‌هایشان به‌طور مستقیم با مدارس صحبت کنند و توضیح بدهند. گروه سوم مدیران مدارس اند که کتاب‌ها را می‌خرند. هر کس کار خودش را می‌کند و هیچ هماهنگی در این زمینه وجود ندارد. اگر ناشری بیاورد کتابی را منطبق بر استانداردهای شما تولید کند، چون کتاب را از او نمی‌خرند پشیمان می‌شود. به آسیب‌هایی که فرمودید، بندی اضافه کنید که بشود این تضادهایی را که در تصمیم‌گیری‌ها وجود دارند، از بین برد تا ناشرانی که با معیارها و شاخص‌های مورد نظر شما کتاب تولید می‌کنند، از سوی بدنه آموزشی و پرورش که مصرف‌کننده است، مورد حمایت قرار گیرند که طبعاً در این صورت بسیاری از مشکلات حل می‌شود.

نتیجه‌ای که امروز به آن رسیده‌ایم، این است که آموختن رشته‌های علمی و خواندن این حجم از ریاضی، فیزیک، زیست‌شناسی، زمین‌شناسی و غیره، مثل کاری که تا الان انجام داده‌ایم، دانش‌آموزان را به آنچه مورد نیاز ماست، نمی‌رساند. بچه‌ها وقت می‌گذارند، معلم انرژی صرف می‌کند، بودجه آموزش و پرورش هزینه می‌شود، اما «رشد» بچه‌ها اتفاق نمی‌افتد

● بچه‌های ما واقعاً چه قدر یاد می‌گیرند؟

ایرج ضرغام، مدیر مسئول انتشارات فاطمی

پرسش من این است که چه باید کرد تا وضعیت امروز دانش‌آموزان ما نقش مؤثرتری در سیاست‌گذاری‌ها داشته باشد. در رابطه با آموزش علوم به فرزندانمان، چگونه کار کنیم که

تأثیرگذار و مؤثر باشد؟ این بچه‌ها وقتی بزرگ می‌شوند، چگونه از این علوم استفاده می‌کنند و چه قدر یاد گرفته‌اند و چگونه در اجتماع کسب و کار پیدا می‌کنند؟ از این آموزش علوم که در مدرسه‌های ما جاری است، به کجا رسیده‌اند؟ زمانی که این بچه‌ها مدرک می‌گیرند و وارد جامعه می‌شوند، دولت نگران آن است که چه‌طور برای این‌ها کار پیدا کند.

● سهم آموزش و ارتقای منابع انسانی در سازمان پژوهش چه قدر است؟

سیدحمیدرضا ضیغمی، مدیر مسئول انتشارات گل‌واژه

عنايت داريد كه دوستان ما در حوزه نشر كتاب‌هاي آموزشي، كتاب درسي را به‌عنوان پايه در نظر مي‌گيرند. من از حضور شما به‌عنوان مدير كل دفتر تاليف مي‌خواستم بپرسم، در بحث ارتقاي منابع انساني سازمان، استفاده از افراد توانمند - چه درون سازمان و چه بيرون سازمان - و برپايي كارگاه‌هاي آموزشي در اين حوزه، آيا برنامه‌ريزي شده است يا خير؟

ما مثلاً در حوزه فوتبال و مانند آن، گاه رقم‌های نجومی هزینه می‌کنیم و مربی خارجی می‌آوریم، اما در بحث مهم آموزش چنین کارهایی صورت نمی‌گیرند. آیا این کار جزو برنامه‌هاست یا نه و خصوصاً چگونه می‌توانیم ناشران را در این حوزه سهیم کنیم؟ به نظرم در این حوزه چارچوبی نداریم که افراد توانمند جذب تألیف بشوند.

دکتر محمود امانی: موافقم، عدم هماهنگی آسیب‌زا است

دغدغه بسیار مهمی است. حداقل، اجزایی که در اختیار سازمان و نظام آموزش و پرورش هستند، باید با هم هماهنگ باشند. تلاشی هم دارد می‌شود که دوستان گزارش آن را ارائه می‌کنند و من هم موافقم که در بخش آسیب‌ها، «عدم هماهنگی بین اجزای سیستم» به‌عنوان یکی از آسیب‌ها اضافه شود.

تهیه سند برون‌داد دوره‌های تحصیلی

در باب نکته‌ای که آقای ضرغام فرمودند که خلاصه در آموزش علوم به کجا می‌خواهیم برویم و به چه می‌خواهیم برسیم، یعنی اگر همه این کارها درست شود، دنبال چه نوع برون‌دادهای از این نظام ۱۲ ساله تحصیلی باید باشیم، یکی از دغدغه‌های بسیار بزرگ همین امروز ما، پاسخ دادن به همین سؤال است. نخست منابع نظری تحول بنیادین و بعد سند تحول را نوشتیم و بعد برنامه درسی ملی را. الان دقیقاً داریم برون‌داد دوره‌های تحصیلی را می‌نویسیم و همین سؤال را داریم جواب می‌دهیم که دانش‌آموز به چه نوع توانمندی‌ها، قابلیت‌ها و شایستگی‌ها دست پیدا خواهد کرد. نتیجه‌ای که امروز به آن رسیده‌ایم، این است که آموختن رشته‌های علمی و خواندن این حجم از ریاضی، فیزیک،

سازمان وجود دارد که ما تقریباً هر ماه یک همایش داریم. در همین چند ماه اخیر، مهمان‌هایی از چند کشور به سازمان آمدند. این همایش‌ها اعلام عمومی هم می‌شوند و افزون بر کارشناسان خودمان، گاهی نیمی از سالن را افراد علاقه‌مند و آزاد پر می‌کنند. البته من فکر می‌کنم، وقتی ناشران حرفه‌ای شوند، خودشان شبیه این نشست‌های علمی - آموزشی را که امسال در بیست و هفتمین نمایشگاه کتاب تهران برگزار شد، به نحو مؤثرتری و در زمان موسع‌تری برگزار می‌کنند.

مؤلفان با تجربه‌ای داریم که بین ما و ناشران محترم مشترک هستند. انحصاری وجود ندارد که از مؤلفان کتاب‌های آموزشی در تألیف کتاب‌های درسی استفاده نشود یا برعکس. البته سیاست‌های محدود کننده‌ای را سازمان برای حفظ عدالت و توزیع عادلانه اطلاعات اعمال می‌کند و آن هم این است که نام یک مؤلف کتاب درسی، در کتاب‌های کمک‌درسی مربوط و متصل به همان کتاب، ذکر نشود. این جزو تعهدات و سیاست‌های جدید سازمان است که باید جدی هم گرفته شود؛ در عین اینکه محدودیت‌های دسترسی به کتاب‌های تازه تألیف را هم برداشتیم. امسال برای اولین بار، نام کتاب‌ها به محض تأیید، روی وبگاه قرار گرفت و هر کس که مایل است می‌تواند آن‌ها را ببیند. این کار برخی حاشیه‌ها را بسیار کاهش داد.

زیست‌شناسی، زمین‌شناسی و غیره، مثل کاری که تا الان انجام داده‌ایم، دانش‌آموزان را به آنچه مورد نیاز ماست، نمی‌رساند. بچه‌ها وقت می‌گذارند، معلم انرژی صرف می‌کند، بودجه آموزش و پرورش هزینه می‌شود، اما «رشد» بچه‌ها اتفاق نمی‌افتد.

رشد موقعی حاصل می‌شود که هدف‌ها را از جنس شایستگی و از جنس صلاحیت‌ها انتخاب کنیم. مثلاً این صلاحیت که دانش‌آموز بتواند بین علم و شبه علم فرق بگذارد. امروز جامعه ما بین علم و شبه علم فرق زیادی نمی‌گذارد. از خرد تا کلان‌ش هم همین‌طور است؛ از پزشکی گرفته تا مهندسی ساختمان و غیره. یعنی نوعی سطحی‌نگری و عدم قدرت تفکیک این دو وجود دارد. توان توجه به مسئله‌های اصلی زندگی هم که مربوط به علم است، صلاحیت بسیار مهمی است. امروز در آموزش‌هایمان، به ویژه در دوره متوسطه، باید بتوانیم دفاع کنیم که چرا این موضوع خاص را بچه‌ها باید بخوانند و یاد بگیرند و این موضوع چگونه به زندگی متصل می‌شود. لذا در هر چهار رویکرد، اتصال به زندگی کاربردی بودن مفاهیم محور اصلی است. آنچه که باید در طراحی نظام جدید آموزش متوسطه بر آن تأکید داشته باشیم، «رشد» بچه‌هاست. این کلمه رشد به نظر من مهم است. رشد چیزی فراتر از یادگرفتن است. رشد نوعی قابلیت و توانمندی است که می‌گوییم این فرد از نظر علمی رشد یافته است.

آموزش کارشناسان و مؤلفان دغدغه دائمی ماست
موضوعی که آقای ضیغمی فرمودند، یعنی بحث آموزش کارشناسان و مؤلفان، دغدغه دائمی ماست. روندی دائمی در

توان توجه به مسئله‌های اصلی زندگی هم که مربوط به علم است، صلاحیت بسیار مهمی است. امروز در آموزش‌هایمان، به ویژه در دوره متوسطه، باید بتوانیم دفاع کنیم که چرا این موضوع خاص را بچه‌ها باید بخوانند و یاد بگیرند و این موضوع چگونه به زندگی متصل می‌شود. لذا در هر چهار رویکرد، اتصال به زندگی کاربردی بودن مفاهیم محور اصلی است

مواد و منابع آموزشی و تربیتی؛ معلم یاری کار آمد!

نقش معلم در انتخاب منابع و مواد آموزشی و تربیتی

هاله سمواتی

کارشناس آموزش ابتدایی

معاون آموزشی مدرسه دخترانه امام سجاد (ع) منطقه ۱۲ تهران

رفته رفته کتاب‌های کمک آموزشی جایگاه خود را نزد معلمان و دانش آموزان پیدا کردند و به منظور استفاده بهینه از این منابع، وزارت متبوع عهده دار بررسی و معرفی کتاب‌های مناسب به آموزشگاه‌ها شد تا هم معلمان و هم دانش آموزان بتوانند از کتاب‌هایی که هم راستا با اهداف آموزشی کتاب‌های درسی نگاشته شده بودند، استفاده کنند.

از سال ۱۳۸۹، کتاب‌های کمک آموزشی به مواد و منابع آموزشی و تربیتی تغییر نام پیدا کردند و بررسی آن‌ها در چهار کارگروه تخصصی منابع مکتوب، وسایل و تجهیزات، فیلم و نرم افزار و محتوای الکترونیکی، سامان دهی شد.

حال سؤال این است که معلم در کجای دایره بزرگ مواد و منابع آموزشی است که دانش آموزان را احاطه کرده است؟ این مقاله سعی دارد جایگاه معلم را در انتخاب و استفاده از منابع آموزشی و تربیتی از نمای نزدیک تر بنمایاند.

مقدمه

کم نبودند معلمانی گمنام که همچون مرحوم استاد **نیرزاده** در وادی کلاس خود هنرمندانه و تکتاز، با آنچه از ذوق، هنر، علم و اندیشه سرمایه داشتند، در جهت تعلیم و تربیت شاگردان خود می کوشیدند. آنانی که از هر آنچه در اختیارشان بود، هر چند اندک و ساده، برای به هدف رسیدن دانش آموزانشان استفاده می کردند. آنانی که در دورترین مختصات جغرافیایی ایران و در چادر و کپر و زیر گنبد نیلگون آسمان، تا مرکزی ترین نقطه پایتخت، مشغول به کار بودند.

چندی گذشت و آن معلمان و سایر کسانی که دوست داشتند در این وادی دستی داشته باشند، به انتشار تجربیات و معلومات خود دست زدند و به این سبب، خون تازه‌ای در رگ‌های آموزش و پرورش جاری شد. این جریان هر روز پر قدرت تر از قبل به حرکت خود ادامه می دهد و پیش می رود.

کلیدواژه‌ها: مواد و منابع کمک آموزشی و تربیتی، راهنمای معلم، سامان‌دهی منابع آموزشی

اهمیت و لزوم استفاده از منابع آموزشی و تربیتی

بر اساس تحلیل کتاب «گزارش‌های نوین در فناوری آموزشی»، اولین موج فناوری آموزشی با آموزش‌های دیداری - شنیداری یا سمعی و بصری آغاز شد. این موج را اولین نسل فناوری آموزشی نامیده‌اند و نسلی بود که کاربرد ابزارهای آموزشی و یا فناوری ابزار را با خود آورد.

دومین نسل در اواخر دهه ۱۹۵۰ و اوایل دهه ۱۹۶۰ متولد شد و با معرفی تلویزیون آموزشی یک گام به جلو گذاشت؛ گامی که توانست فاصله بین ابزار و برنامه‌ریزی را پر کند.

نسل سوم همراه با پیدایش رایانه، فناوری اطلاعاتی را مطرح ساخت، از ابزار عبور کرد و نظام یا سیستم را رواج داد. امروزه با توسعه فناوری آموزشی و ظهور پدیده انتقال سریع اطلاعات از طریق رسانه‌های گوناگون و در رأس همه آن‌ها اینترنت، چهارمین نسل هم متولد شده و فناوری تفکر را به ارمغان آورده است.

حرکتی که دانش‌آموزان برای رسیدن به آینده در پیش گرفته‌اند، بسیار سریع‌تر از ما بزرگسالان است. پویایی و جویایی آنان سبب شده که گاهی خود را نیازمندتر از قبل برای به‌روزرسانی اطلاعات ببینیم.

حمله اطلاعاتی که در عصر نوین اتفاق افتاده، علی‌رغم خارج کردن اختیار تربیت دانش‌آموزان از حیطه پلکانی خانواده، مدرسه و اجتماع، و تسری دادن آن به رسانه‌های گروهی، نرم‌افزارها و پدیده‌های الکترونیکی، و اینترنت، می‌تواند یاری‌دهنده‌ای قوی و تأثیرگذار در دستان معلم به‌شمار آید. به شرط آنکه شرایط استفاده، زمان مناسب، موضوع متناسب، روش مفید و ابزار کارآمد آن را بشناسیم و در به‌کارگیری آن دقت نظر داشته باشیم و با شناخت مخاطب بهترین استفاده را از آن ببریم.

امروزه معلمان علاوه بر اینکه باید با اهداف آموزشی و تربیتی دوره تحصیلی خود آشنایی داشته باشند و در هر فرصتی برای تحقق آن‌ها به‌طور مستقیم و غیرمستقیم همت گمارند، می‌باید ابزار، شرایط و زمان‌ها را بشناسند، از مخاطب و نیازها و توانمندی‌هایشان مطلع باشند. همچنین، امکانات و شرایط موجود و قابل تدارک را شناسایی کنند و در یک جمله، مدیری دانا، پویا و فعال در کلاس خود باشند.

معلمی موفق است که اطلاعاتش به‌روز، تفکرش خلاق و حرکتش هم‌راستا با جریان پیش‌رونده تعلیم و تربیت باشد. مواد و منابع آموزشی که نوبه‌نو پا به عرصه تولید می‌گذارند، این امکان را به معلم می‌دهند که در زمانی کوتاه‌تر، به شکلی مؤثرتر، اطلاعات بیشتری را متناسب با تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در اختیار آنان قرار دهد. با سیر هوشمندسازی مدارس نیز لزوم و بستر مناسب استفاده از انواع مدرن مواد و منابع آموزشی و تربیتی محسوس‌تر از قبل احساس می‌شود.

انتخاب مواد و منابع آموزشی

یکی از گام‌های مهم در طراحی تدریس، انتخاب مواد و منابع آموزشی است. اگر مفهوم مواد و منابع آموزشی و تربیتی و جایگاه آن را در روند فعالیت‌های یاددهی - یادگیری بشناسیم، بهتر می‌توانیم برای رفع مشکلات آموزشی خود از آن‌ها بهره بگیریم. تصور کنید مفاهیمی همچون گردش زمین به دور خود و پدیده شب و روز، جانوران مهره‌دار و بی‌مهره، زندگی عشایر، پدیده آتشفشان، انواع سنگ‌ها و ابرها، الگویابی در ریاضی، قسمت‌های متفاوت یک گیاه، ساختمان سلول، گردش خون،

منظومه شمسی و بسیاری مطالب دیگر را که در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان آمده است، بخوایم بدون استفاده از مواد و منابع تدریس کنیم. چه‌قدر یادگیری مفهومی اتفاق خواهد افتاد؟

بر اساس آنچه که در برنامه درسی ملی آمده است، «کلیه ابزار و وسایل ارتباطی که برای تحقق اهداف برنامه‌ها و پیشرفت تحصیلی متریان ابداع شده‌اند و یا به‌کار گرفته می‌شوند و کاربرد آن‌ها می‌تواند فرایند یاددهی - یادگیری را مؤثرتر و پایدارتر و تحقق یادگیری معنادار را آسان‌تر سازد»، مواد و رسانه آموزشی نامیده می‌شود. بر این اساس، بسته‌های آموزشی، نرم‌افزارهای آموزشی، شبکه‌های آموزشی موجود در اینترنت، مولتی‌مدیا، دستگاه‌ها و اشیای مختلف، کتاب درسی، کتاب کار، کتاب راهنمای معلم، مجلات، دست‌سازه‌های دانش‌آموزان، عکس، پوستر و ... و مهمتر از همه طبیعت، همگی جزو این مواد و منابع به‌حساب می‌آیند.

خوش‌بختانه در چند سال اخیر، کتاب‌های درسی تغییرات قابل توجهی داشته‌اند و به‌عنوان یکی از منابع و مواد آموزشی برای معلمان و دانش‌آموزان کاربردی‌تر شده‌اند. همچنین، کتاب‌های راهنمای معلمان در این امر نقش مهمی داشته و راهکارهای مناسبی برای معلمان ارائه کرده‌اند. محتوای الکترونیکی و لوح‌های فشرده توزیع شده با بعضی از کتاب‌های درسی نیز، از جمله منابع مفید در دسترس معلمان و دانش‌آموزان هستند. پس از آنچه برشمردیم، می‌توان به کتاب‌های کمک‌آموزشی اشاره کرد که ناشران در سال‌های اخیر منتشر کرده‌اند و با توجه به تنوعی که دارند، به معلمان و دانش‌آموزان امکان می‌دهند که با انواع گوناگون منابع اطلاعاتی مکتوب و با رویکردهای گوناگون در سطوح متفاوت مواجه شوند و آنچه را با شرایط کلاس و اهداف کتاب‌های درسی هم‌خوانی بیشتری دارد و به‌عنوان منبع مناسب معرفی شده است، مورد بهره‌برداری قرار دهند.

در حال حاضر، معلمان از آنچه در کتابخانه مدارس و یا

امروزه معلمان علاوه بر اینکه باید با اهداف آموزشی و تربیتی دوره تحصیلی خود آشنایی داشته باشند و در هر فرصتی برای تحقق آن‌ها به‌طور مستقیم و غیرمستقیم همت گمارند، می‌باید ابزار، شرایط و زمان‌ها را بشناسند، از مخاطب و نیازها و توانمندی‌هایشان مطلع باشند. همچنین، امکانات و شرایط موجود و قابل تدارک را شناسایی کنند و در یک جمله، مدیری دانا، پویا و فعال در کلاس خود باشند

کتابخانه‌های کلاسی فراهم آمده است، بهره می‌گیرند و به این مهم توجه ویژه دارند که منابع و مواد آموزشی باید در خدمت رساندن دانش‌آموزان به اهداف کتاب‌های درسی و برنامه کلاسی باشند و نباید هدف اصلی گم شود.

مدارس هوشمند

اخیراً حرکتی نوین در آموزش مدارس ایران رخ داده است و آن هوشمندسازی کلاس‌های درسی است. این حرکت نوین به معلمان امکان داده است که بیش از پیش از فیلم‌های آموزشی، عکس‌ها و اسلایدهای متناسب، برنامه‌ها و نرم‌افزارهای مفید و همچنین محتواهای الکترونیکی موجود در بازار و یا ساخته دست معلم یا دانش‌آموزان، به‌عنوان یکی دیگر از منابع مهم و تأثیرگذار آموزشی و تربیتی، بهره بگیرند.

حرکتی که در دهه گذشته برای آموزش معلمان در زمینه مهارت کاربری رایانه در قالب آموزش ضمن خدمت صورت گرفت، امروزه معلمان را در همراهی با هوشمندسازی مدرسه‌ها مدد کرده و آنان را در پذیرش و سرعت‌بخشی به تحقق و اجرای عملی آن در مدارس یاری رسانده است. معلمان آگاه با غنیمت دانستن این فرصت، نه تنها خودشان دست به تولید منابع الکترونیکی می‌زنند، بلکه با تشویق و ترغیب دانش‌آموزان آنان را به فعالیت وامی‌دارند و از ایشان هم‌گامی و همراهی با معلم و اهداف کتاب‌های درسی و تولید منابع متناسب با موضوعات درسی را خواستار می‌شوند.

و معلمان هوشیار می‌دانند که هوشمندسازی این امکان را فراهم می‌آورد که از منابع بسیار مفید، متنوع و به‌روز استفاده کنیم، ولی در این میان توجه دارند که آن‌قدر در این ورطه فرو نروند که از مهارت‌آموزی و دست‌ورزی دانش‌آموزان غافل بمانند. نباید فراموش کرد که تایپ نمی‌تواند و نباید جای ویژه نوشتن و کتابت، و یا تولید محتوای الکترونیکی جایگاه خاص تولید دست‌سازه‌های دانش‌آموزی را بگیرد و هر کدام به جای خویش نیکوست.

بشر در طول تاریخ، آنجا که در دوره‌ای درخشیده و به شکوفایی رسیده، از عقل و هنر، و توانایی خود در انجام کار و بهره‌گیری از آثار بهره‌گرفته است. و هنر ایرانیان با استفاده از دست‌های ماهر استادان به دنیا معرفی شده است.

بهترین مواد و منابع آموزشی و تربیتی کدام‌اند؟

استفاده از منابع و وسایل آموزشی تا زمانی که با محتوا، موقعیت آموزشی، روش تدریس و اهداف آموزشی هم‌راستا و متناسب باشد، مفید است. به‌کارگیری وسیله‌ای هرچند گران‌قیمت و سودمند، به‌صورت نامناسب، یا استفاده در زمان و موقعیت ناهماهنگ، فقط موجب هدر رفتن توان، انرژی، هزینه و وقت کلاس می‌شود. در حالی که استفاده از وسایل مناسب، خواه به انتخاب معلم باشد یا به پیشنهاد دانش‌آموزان، اگر به درستی و بجا باشد و با انتقال پیام و محتوای مورد نظر ارتباط مؤثر داشته باشد، نه تنها به بهترین وجه پیام را به یادگیرنده منتقل می‌سازد، بلکه علاقه، انگیزه و توجه او را نیز کاملاً برمی‌انگیزد و تقویت می‌کند.

معلمان می‌دانند که هیچ وسیله خاصی را نمی‌توان به‌عنوان بهترین وسیله برای تدریس تمام موضوعات آموزشی قلمداد و یا معرفی کرد به‌متناسب بودن با موضوع آموزش و اهداف تعیین شده، داشتن کیفیت فنی لازم، در دسترس بودن، قابلیت به‌کارگیری توسط معلم و شاگردان، سادگی کاربرد و درک مفهوم آن، قابلیت به‌کارگیری در زمان و مکان موردنیاز و مقرون‌به‌صرفه بودن آن از جمله ویژگی‌های هر وسیله آموزشی مناسب محسوب می‌شوند.

منبع بکر و سودمندی به نام طبیعت

یکی از منابع آموزشی که به‌صورت بومی و منطقه‌ای و در هر شکل و صورتی قابل استفاده خواهد بود طبیعت است. شناخت طبیعت و حساسیت نسبت به آن به معلم کمک می‌کند، مفاهیم را بهتر به کودکان انتقال دهد. راهنمایی و هدایت کودکان برای جست‌وجو در طبیعت به‌منظور مشاهده بهتر هر پدیده و استفاده از آن‌ها، به‌عهده معلم است. کودکان به اطرافشان بیشتر توجه و دقت می‌کنند و ویژگی‌های هر چیز را به‌خاطر می‌سپارند. هنگام انجام فعالیت‌ها نیز از این اطلاعات بهره می‌برند و حساسیت بیشتری نسبت به موضوعات مختلف نشان می‌دهند.

در کتاب «روش تدریس هنر دوره ابتدایی» آمده است: «طبیعت اولین الهام‌دهنده انسان بوده و هنوز هم با همه پیشرفت‌های حیرت‌انگیز فناوری، بزرگ‌ترین منبع الهام اوست. زیرا در طبع و فطرت انسان ریشه دارد.»

معلم توجه دانش‌آموزان را به ویژگی‌های طبیعت جلب می‌کند و آن‌ها را به دقت در صداها، حرکات، رنگ‌ها و ... فرا می‌خواند. به این ترتیب، میل به جست‌وجو و مشاهده و بررسی پدیده‌های طبیعی در کودکان تقویت می‌شود. به تدریج کودکان از طریق حواس پنج‌گانه به مشاهده دقیق طبیعت می‌پردازند. توجه به طبیعت کودکان را با نظم، هماهنگی و زیبایی آشنا می‌سازد. از ساختارهای ذهنی که کودک در مواجهه با طبیعت پیدا می‌کند نیز می‌توان برای کمک به فرایند یاددهی - یادگیری و بازخوانی بهره گرفت.

گردش علمی در طبیعت، و گرفتن فیلم، عکس و اسلاید از گوناگونی‌ها و پدیده‌های شگرف آن، و مشاهده آن از پشت لنز دوربین یا ذره‌بین میکروسکوپ یا تلسکوپ، تأثیری شگرف

معلمان هوشیار می‌دانند که هوشمندسازی این امکان را فراهم می‌آورد که از منابع بسیار مفید، متنوع و به‌روز استفاده کنیم، ولی در این میان توجه دارند که آن‌قدر در این ورطه فرو نروند که از مهارت‌آموزی و دست‌ورزی دانش‌آموزان غافل بمانند. نباید فراموش کرد که تایپ نمی‌تواند و نباید جای ویژه نوشتن و کتابت، و یا تولید محتوای الکترونیکی جایگاه خاص تولید دست‌سازه‌های دانش‌آموزی را بگیرد و هر کدام به جای خویش نیکوست. نوع بشر در طول تاریخ، آنجا که در دوره‌ای درخشیده و به شکوفایی رسیده، از عقل و هنر، و توانایی خود در انجام کار و بهره‌گیری از آثار بهره‌گرفته است. و هنر ایرانیان با استفاده از دست‌های ماهر استادان به دنیا معرفی شده است

آن‌ها برای ذهن کودکان، ساده‌ترین آن‌ها در انتقال پیام، و متناسب‌ترین آن‌ها در انتقال مفاهیم است و لزوماً نباید برای هر عنوان آموزشی از همهٔ مواد و منابع استفاده کرد. مواد مرتبطی که امر یادگیری را آسان سازند و آشنای ذهن کودکان باشند، بهترین منابع و مواد آموزشی هستند.

معلم آگاه باید نیازهای آموزشی، عاطفی، روان‌شناختی، اجتماعی و تربیتی دانش‌آموزان خود را بشناسد و امکانات و منابع موجود را نیز شناسایی کند و به فراخور نیاز در هر موضوع آموزشی و عنوان درسی، از بهترین و مفیدترین منابع بهره بگیرد تا حداکثر نتیجه به‌دست آید. معلم هوشیار متوجه خواهد بود که در استفاده از منابع و مواد آموزشی نباید نقش دانش‌آموزان فراموش شود. در امر یاددهی و یادگیری، دانش‌آموزان و ذهن خلاق آنان بایستی فعال‌تر عمل کنند و کمتر منفعل باشند، روش‌های نوین به‌کار گرفته شوند، و در این میانه اگر به خرد جمعی کلاس نیز توجه شود، به هدف نزدیک‌تر شده‌ایم. به امید روزی که گام‌هایمان به بلندای اهدافمان باشد.

در تعمیق و تفهیم یادگیری دارد که دانش‌آموزان می‌توانند از طریق همهٔ حواس و به فراخور نیازشان مورد بهره‌برداری قرار دهند.

چند پیشنهاد

● همان‌گونه که مجموعه کتاب‌های مناسب معرفی می‌شوند، تدابیری برای معرفی سایر منابع و مواد آموزشی غیر مکتوب مناسب نیز فراهم آید تا معلمان سراسر کشور در این زمینه آگاهی بیشتری پیدا کنند.

● همان‌گونه که در سال‌های اخیر تلاش مسئولان بر این بوده است که کتاب‌های درسی، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع آموزشی، از اولین روز آغاز کار مدارس در اختیار معلمان و دانش‌آموزان قرار گیرد، کتاب‌های راهنمای تدریس نیز که از جمله منابع مهم راهنما برای تدریس معلمان به‌شمار می‌روند، به‌خصوص برای کتاب‌های جدیدالتألیف که معلمان فرصت تجربهٔ تدریس قبلی آن‌ها را ندارند، به‌هنگام و زودتر از آغاز سال تحصیلی در اختیار ایشان قرار گیرد تا با بهره بردن از فرصت طلایی تابستان، مطالب آن‌ها را در طرح درس‌های خود لحاظ کنند.

● همان‌گونه که تشکیل کتابخانه‌های کلاسی به معلمان و دانش‌آموزان کمک می‌کند تا در زمان‌های مناسب از آن بهره بگیرند، تهیهٔ بستهٔ آموزشی الکترونیکی هدفمند حاوی فیلم‌های آموزشی، اسلایدها و عکس‌های مرتبط با موضوعات درسی، نرم‌افزارها و تولیدات محتوای الکترونیکی دانش‌آموزان و یا معلم نیز می‌تواند منبع مناسبی باشد.

● بهترین منابع برای تسهیل فرایند یاددهی - یادگیری، ساده‌ترین آن‌ها در رساندن پیام و ملموس‌ترین آنها هستند. لذا معلم باید از امکانات و شرایط بومی و منطقه‌ای آگاهی داشته باشد و برای استفاده از آن‌ها، فکر و برنامه‌ریزی کند. استفاده از منابع آموزشی بن‌آزاد می‌تواند معلم را یاری دهد که در صورت نیاز، از ابزار و امکانات موجود بهترین استفاده را ببرد.

نتیجه

در نهایت باید گفت: دانش‌آموز در این دایره اطلاعاتی وسیع نقطه پرگار است که فکری خلاق، هنرمندانه و مدبرانه می‌خواهد که با دنباله‌روی از اهدافی معین شرایطی مهیا کند تا او دست به انتخاب و طراحی مناسب زند و به فراخور زمان، مکان موضوع معینی ارائه کند. منشأ آن هم کسی نیست جز معلم و روح معلمی حاکم بر مدرسه.

همهٔ آنچه به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر آموزش گفتیم و برشمردیم، زمانی مؤثرتر عمل می‌کنند که معلم نقش خود را به درستی ایفا کند. نقش معلم به‌عنوان فردی که فرایند یادگیری را هدایت می‌کند، شایان توجه ویژه است. معلم بایستی این دایرهٔ اطلاعاتی وسیع را مدیریت کند و به فراخور نیاز دانش‌آموز از آن بهره‌برداری نماید.

بهترین منابع و مواد آموزشی و تربیتی، ملموس‌ترین

منابع

۱. برنامهٔ درسی ملی. اصول و سیاست‌های تولید مواد و رسانه‌های یادگیری سال (۱۳۹۱). وزارت آموزش و پرورش. تهران.
۲. دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی (۱۳۹۲). گامی برای انسجام و همراهی. فصل‌نامهٔ رشد جوانه. شمارهٔ ۳۹. بهار.
۳. لطف‌آبادی، حسین (۱۳۸۶). رویکردی نو به فلسفهٔ تعلیم و تربیت. فصل‌نامهٔ نوآوری‌های آموزشی. تهران. شمارهٔ ۲۰. تابستان.
۴. دفتر آموزش و پرورش نظری و پیش‌دانشگاهی، کتاب طراحی فعالیت‌های آموزشی، سال (۱۳۸۳).
۵. تورانی، حیدر؛ سال (۱۳۸۷). مدیریت فرایند مدار. انتشارات تزکیه. تهران.
۶. علی، رؤف؛ سال (۱۳۸۷). آنچه یاد می‌دهیم، آنچه یاد می‌گیرند، انتشارات مدرسه، تهران.

بسته آموزشی؛ بستر مناسبی برای توجه به تفاوت‌های فردی

مجتبی مقصودی

مورد استفاده بودند، در حالی که امروزه نرم‌افزارها نیز مورد توجه قرار گرفته‌اند. سخت‌افزارها به تسهیل و تسریع آموزش کمک می‌کنند و نرم‌افزارها به حل مشکلات و مسائل آموزشی. با مطرح شدن نظریه‌های جدید یادگیری و تأکید آن‌ها بر نیازهای یادگیرندگان، ارتباط آموزش با زندگی واقعی یادگیرنده، و ایجاد شرایط واقعی برای یادگیری و توجه به رویکرد سیستمی در آموزش، کاربرد ابزارها و وسایل در آموزش اهمیت ویژه‌ای پیدا کرد. این امر به تغییر دیدگاه‌های جاری و پیدایش نگاهی جدید و جامع نسبت به ابزارها و وسایل آموزشی منجر شد. چنانچه این ابزارها و وسایل را در قالب یک مجموعه تولید و به نظام آموزشی عرضه کنیم، در واقع به تولید بسته آموزشی دست زده‌ایم که می‌تواند شامل مجموعه‌ای از منابع، مواد و ابزارهای آموزش هماهنگ باشد که برای نیل به هدف آموزش خاص سازمان‌یافته است. شاید لازم به توضیح نباشد که بسته آموزشی با توجه به هدف آن می‌تواند برای یک برنامه درسی یا یک دوره آموزشی یا یک کلاس درس تهیه شود. بسته آموزشی ابتدا به‌عنوان راهبردی برای آموزش انفرادی مطرح شد. ولی با افزایش تراکم دانش‌آموزان در کلاس‌های درس، تفاوت‌های فردی ایشان بهره‌گیری از ابعاد متفاوت بسته آموزشی مورد توجه قرار گرفت.

بسته آموزشی چیست؟

«بسته آموزشی»^۱ به مجموعه‌ای هماهنگ از رسانه‌های آموزشی اطلاق می‌شود که در یک بسته واقعی (مانند یک زونکن یا کارتن به همراه سایت اینترنتی) یا به‌صورت اجزایی

اشاره

بسته آموزشی نام نشریه شماره ۴۹ «شورای هماهنگی علمی» سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی است که در قالب پرسش و پاسخ به بررسی جوانب گوناگون تولید بسته آموزشی پرداخته است. مقاله حاضر، بخشی از این نشریه است که با اعمال اصلاحاتی روی متن اصلی، برای چاپ در «مجله جوانه» آماده شده است.

کلیدواژه‌ها: بسته آموزشی، راهنمای معلم، فیلم آموزشی، کتاب درسی، آموزش مجازی

تحولات و نوآوری‌های جدید در برنامه‌های مدرسه‌ها و تأکید بر یادگیری مهارت‌ها و کاربرد دانش، استفاده از ابزارها و وسایل و فناوری‌ها در آموزش را هرچه بیشتر ضروری ساخته است و آموزش یک کلاس درس یا اجرای یک برنامه درسی خاص، علاوه بر توانایی‌ها و مهارت‌های معلم، مستلزم وجود شرایط یادگیری خاصی است که در آن، معلمان و دانش‌آموزان با استفاده از ابزارها، وسایل، مواد و روش‌های مناسب، فرایند آموزشی را طی کنند و به هدف‌های مورد نظر دست یابند. استفاده از ابزارها و وسایل در آموزش از گذشته دور مورد توجه بوده است. با رشد اندیشه بشر و کامل‌تر شدن وسایل و ابزارها، استفاده از آن‌ها مورد توجه بیشتر قرار گرفته است. چنان‌که امروزه رایانه به‌عنوان ابزاری مهم، کاربرد وسیعی در آموزش دارد، در حالی که زمانی گچ و تخته سیاه کاربرد بیشتری در آموزش داشت. علاوه بر این، در گذشته سخت‌افزارها بیشتر

هماهنگ با نشان و برند مؤسسه تولیدکننده تهیه و برای یک یا چند پایه تحصیلی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از بسته‌های آموزشی معروف می‌توان به بسته آموزشی برای علوم تجربی دوره ابتدایی «HBJ» اشاره کرد. در این بسته، کتاب دانش آموز، کتاب معلم، برگه‌های کار کتاب ارزشیابی و فیلم وجود دارد. در حال حاضر با گسترش فناوری‌های نوین و ICT، بسته آموزشی با نرم‌افزارهای آموزشی، سی‌دی، دی‌وی‌دی و سایت‌های اینترنتی تکمیل می‌شود. در ضامم این مجموعه چند بسته آموزشی موجود در ایران به‌طور تفصیلی معرفی شده‌اند.

بسته آموزشی از چه اجزایی تشکیل شده است؟

بسته آموزشی می‌تواند شامل گستره‌ای از منابع و رسانه‌های آموزشی باشد. این بسته می‌تواند حاوی تعدادی کتاب و کتابچه، برگه‌های کار، سی‌دی، فیلم آموزشی و حتی برخی وسایل کمک‌آموزشی و ابزارآلات باشد. در کنار بسته سخت‌افزاری، استفاده از امکانات نرم‌افزاری و اینترنت نیز می‌تواند به تکمیل بسته آموزشی کمک کند.

در مصوبه «شورای هماهنگی علمی» سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در مورد بسته آموزشی، اجزای بسته آموزشی به دو گروه کلی شامل منابع اصلی و منابع تکمیلی تقسیم شده است. در منابع اصلی نام این موارد به چشم می‌خورد:

- کتاب راهنمای معلم،
- کتاب دانش آموز،
- کتاب کار دانش آموز،
- کتاب ارزشیابی

منابع تکمیلی نیز به چند دسته تقسیم شده‌اند که عبارت‌اند از:

- منابع چاپی یا کتاب‌ها و مجلات گوناگون که به تفصیل نام برده شده‌اند.
- منابع ابزاری معلم مانند اورهد و طلق شفاف، تابلوی آهن‌ریا، لوحه‌ها و ...
- منابع و لوازم کار دانش‌آموزی مانند قطعات کاردستی، کیت‌های کارگاهی و کیت‌های آزمایشگاهی.
- منابع و لوازم مربوط به فناوری‌های جدید مانند رسانه‌های صوتی و تصویری، سی‌دی، دی‌وی‌دی و سایت‌های اینترنتی.

تعیین اجزای بسته آموزشی

تعیین اجزای بسته آموزشی به میزان توانایی‌های تولیدکنندگان وابسته است. چنانچه قرار باشد بسته آموزشی توسط بخش دولتی تولید و سرمایه دولتی برای آن صرف شود، امکان تولید اجزای بیشتری وجود خواهد داشت. اما بخش خصوصی برای اجزای بسته آموزشی به امکان فروش آن نیز می‌اندیشد و سرمایه خود را بی‌گدار صرف نخواهد کرد. کم‌تعدادترین بسته آموزشی از نظر اجزا می‌تواند شامل کتاب درسی، کتاب معلم و کتاب کار باشد. دیگر اجزای بسته مانند

سی‌دی آموزشی، فیلم آموزشی، سایت اینترنتی، برگه‌های کار و غیره، با توجه به توانایی‌های کارشناسی، توانایی‌های مالی و وظایف بخش دولتی یا خصوصی تعیین خواهد شد.

تفاوت کتاب درسی در بسته آموزشی با کتاب درسی بدون بسته آموزشی

در بسیاری از موارد، کتاب درسی تقریباً تنها رسانه آموزشی است که هر دانش‌آموز آن را در اختیار دارد و دیگر رسانه‌های آموزشی تنها در اختیار برخی دانش‌آموزان قرار می‌گیرد. بیشتر

دانش‌آموزان با دیگر رسانه‌های آموزشی آشنایی کمتری دارند و غیر از کتاب درسی، آن‌ها عمدتاً با کتاب‌های آموزشی در قالب تست‌های چندگزینه‌ای آشنایی دارند. چنانچه مؤلفان محتواهای آموزشی نخواهند یا نتوانند از رسانه‌های جنبی دیگری استفاده کنند، سعی خواهند کرد حداکثر اطلاعات ممکن را در کتاب درسی بگنجانند. اما این کار نیز دشواری‌های خود را دارد. علاوه‌بر اینکه امکان چنین اقدامی محدود است و می‌تواند به افزایش حجم کتاب و محفوظاتی شدن بیشتر آن منجر شود.

در یک بسته آموزشی، کتاب درسی حرف اول و آخر را نمی‌زند و تولیدکنندگان محتوا سعی می‌کنند با استفاده از فیلم‌های آموزشی، نرم‌افزارها، کتاب کار و سایت اینترنتی، نواقص کتاب درسی را برطرف کنند. به این ترتیب کتاب می‌تواند با حجم کمتر و محتوای غنی‌تر در کنار دیگر اجزای بسته به دست دانش‌آموزان برسد. از سوی دیگر، جنس کاغذ، صحافی و تجلید کتاب به‌گونه‌ای خواهد بود که امکان استفاده چندباره را فراهم کند و راه‌حلی برای یک بار مصرفی بودن کتاب درسی باشد. به‌منظور تضمین استفاده بیشینه از نرم‌افزارهای آموزشی و رسانه‌های صوتی و تصویری در سازمان‌دهی فکری، شکلی و صفحه‌آرایی کتاب‌های درسی لوگوهای مخصوصی برای ارجاع فراگیرندگان به رسانه‌ها و نرم‌افزارهای مرتبط پیش‌بینی خواهد شد.

فیلم در بسته آموزشی

فیلم‌های آموزشی قبلاً در قالب نوار ویدئو عرضه می‌شدند، اما با تغییرات فناوری و کنار رفتن دستگاه‌های ویدئو، فیلم‌های آموزشی روی «سی‌دی» و «دی‌وی‌دی» می‌توانند کمک شایانی به درک محتواهای آموزشی کنند. این رسانه آموزشی قدرتمند قادر است سخت‌ترین مفاهیم را در قالب نمایش پدیده‌ها، اجرای آزمایش‌ها، اثبات فرمول‌ها و غیره به نمایش بگذارد. همچنین، با ارتباط دادن مفاهیم، افزایش درک شنیداری و دیداری، آموزش

«بسته آموزشی» به مجموعه‌ای هماهنگ از رسانه‌های آموزشی اطلاق می‌شود که در یک بسته واقعی (مانند یک زونکن یا کارتن به همراه سایت اینترنتی) یا به‌صورت اجزایی هماهنگ با نشان و برند مؤسسه تولیدکننده تهیه و برای یک یا چند پایه تحصیلی مورد استفاده قرار می‌گیرد. از بسته‌های آموزشی معروف می‌توان به بسته آموزشی برای علوم تجربی دوره ابتدایی «HBJ» اشاره کرد

زبان و غیره، به یاری فراگیرندگان بپردازد.

فیلم آموزشی این امکان را فراهم می‌کند که فراگیرنده با تماشای چندین باره آن، به درک عمیق‌تر مفهوم نائل شود. اگرچه تولید فیلم آموزشی هزینه‌بر است، اما تکثیر و استفاده از آن بسیار ارزان‌قیمت است. در یک بسته آموزشی، در جای جای کتاب درسی و کتاب معلم، به نشانی فیلم‌های مرتبط با مفاهیم اشاره می‌شود و در واقع یادگیری مفاهیم کتاب درسی به کمک فیلم آموزشی آسان می‌شود. مؤلفان کتاب‌های درسی با آگاهی از لزوم استفاده از فیلم آموزشی در هر جای کتاب که لازم است، به فیلم مربوط اشاره می‌کنند و از این طریق تولیدکننده فیلم آموزشی نیز با یک سناریوی اولیه در تولید فیلم روبه‌رو خواهد بود.

در کتاب‌های درسی و راهنمای معلم، از لوگوهای ارتباطی برای ارجاع فراگیرندگان به فیلم‌های آموزشی مرتبط با موضوع درس در هر قسمت استفاده خواهد شد.

متأسفانه به دلیل عدم رعایت حق مؤلف، تولید فیلم آموزشی برای بخش خصوصی صرفه اقتصادی ندارد و این کار تنها می‌تواند با سرمایه‌گذاری بخش دولتی انجام شود. اگرچه مشاهده می‌شود، ناشران بخش خصوصی نیز با استفاده از همین عدم رعایت حق مؤلف، فیلم‌ها و نرم‌افزارهای فلش تهیه شده توسط تولیدکنندگان خارجی را دانلود می‌کنند و در سایت خود یا در سی‌دی‌های آموزشی مورد استفاده قرار می‌دهند.

نقش IT در بسته آموزشی

پا به عرصه گذاشتن فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی جدید این نوید را به دست‌اندرکاران آموزشی و تولیدکنندگان رسانه‌های آموزشی می‌دهد که فضای به‌وجود آمده می‌تواند تحولی اساسی

در مفاهیم و مؤلفه‌های آموزش از قبیل ویژگی‌های معلم و یادگیرنده، تعاملی بودن محتوا، زمان و مکان آموزش، کتاب درسی، فیلم آموزشی، حضور در کلاس و غیره به‌وجود آورد. پیشرفت این پدیده به‌گونه‌ای است که اکنون آموزش مجازی به رقیبی سرسخت برای آموزشی سنتی و حضور در کلاس و مدرسه تبدیل شده است.

تولیدکنندگان بسته آموزشی، با استفاده هوشمندانه از این ابزار نوین، می‌توانند از ساده‌ترین شکل آن که ارائه محتواها به صورت «offline» است، تا پیچیده‌ترین آن‌ها که آموزش کلاس و مدرسه مجازی است، بهره ببرند. درس‌افزارها و سیستم‌های قوی مدیریت آموزشی در سطح جهان و ایران تولید شده‌اند که می‌توانند در این راستا به کمک تولیدکنندگان بسته آموزشی

بیایند. مؤلفان کتاب‌های درسی با استفاده از چنین رسانه‌های قادر خواهند بود، ضمن ارائه یک محتوای ساده‌تر و کم‌حجم‌تر به‌عنوان کتاب درسی، با استفاده از IT و فیلم‌های آموزشی به ترمیم، تقویت و غنی‌سازی یادگیری فراگیرندگان کمک کنند و در واقع کتاب درسی را با استفاده از دیگر رسانه‌ها تقویت و ضعف‌های آن را برطرف کنند.

سیاست اصلی در تولید بسته آموزشی: آنلاین یا آفلاین

همان‌طور که گفته شد، در یک بسته آموزشی علاوه بر منابع مکتوب، فیلم و سی‌دی یا نرم‌افزارهای آموزشی، استفاده از فضای وب و اینترنت می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. استفاده از اینترنت در یک بسته آموزشی را می‌توان به چند شیوه متصور شد:

۱. بخشی از محتوا به‌طور ثابت روی web: ایجاد یک سایت اینترنتی که در آن برخی از فیلم‌ها، انیمیشن‌ها، محتواهای اضافی و غیره به‌صورت ثابت قرار می‌گیرند و استفاده‌کنندگان می‌توانند با مراجعه به آن از محتوای ارائه شده استفاده یا آن را دانلود کنند. این شیوه را آفلاین می‌نامند.

۲. بخشی از محتوا به‌صورت به‌روزشونده روی web: ایجاد یک سایت اینترنتی که علاوه بر ویژگی‌هایی که در بند ۱ گفته شد، هر از چندی، به روز شود و دارای یک پست الکترونیکی برای دریافت سؤالات و پاسخ کارشناسی به سؤال‌کننده باشد.

۳. فضای تعاملی بین مخاطبان و گردانندگان روی web: ایجاد یک سایت اینترنتی که همواره به‌روز می‌شود و گروهی از کارشناسان از سایت پشتیبانی می‌کنند. این سایت دارای امکانات تبادل آراء، پاسخ آنلاین و دیگر قابلیت‌های یک سایت فعال آموزشی است.

۴. امکان بارگذاری و تعامل: ایجاد یک سایت اینترنتی آموزش آنلاین که علاوه بر مشخصات سه گروه قبلی، امکان ثبت‌نام و آموزش را فراهم می‌آورد و به‌صورت مجازی علاقه‌مندان را آموزش می‌دهد.

با توجه به اینکه شیوه‌های سوم و چهارم بیشتر برای آموزش مجازی مورد استفاده قرار می‌گیرند، برای وضعیت نوع دوم در بسته آموزشی مناسب‌تر خواهد بود.

کاربر بسته آموزشی

بسته آموزشی به‌منظور ارتقای فرایند یاددهی-یادگیری طراحی و تولید می‌شود و بنابراین کاربر اصلی بسته آموزشی در درجه اول دانش‌آموز و معلم خواهند بود. البته اجزای بسته آموزشی تا حدود زیادی مخاطب یا کاربر آن را تعیین می‌کند. مثلاً برگه‌های آزمون یا کتاب راهنمای تدریس توسط معلم استفاده می‌شود و چنانچه محتوایی برای والدین پیش‌بینی شده باشد، کاربر یا مخاطب آن اولیای دانش‌آموزان خواهند بود.

تولید بسته آموزشی برای یک برنامه درسی در مرحله سازمان‌دهی مواد و وسایل آموزشی صورت می‌گیرد. معمولاً

در يك بسته آموزشی، در جای جای کتاب درسی و کتاب معلم، به نشانی فیلم‌های مرتبط با مفاهیم اشاره می‌شود و در واقع یادگیری مفاهیم کتاب درسی به کمک فیلم آموزشی آسان می‌شود. مؤلفان کتاب‌های درسی با آگاهی از لزوم استفاده از فیلم آموزشی در هر جای کتاب که لازم است، به فیلم مربوط اشاره می‌کنند و از این طریق تولیدکننده فیلم آموزشی نیز با يك سناریوی اولیه در تولید فیلم روبه‌رو خواهد بود

ناشرانی که به تولید کتاب درسی همکاری می‌کنند، در کنار کتاب درسی به تولید بسته آموزشی نیز اهتمام می‌ورزند. البته در نظام‌های برنامه‌ریزی درسی متمرکز که تولید کتاب درسی نیز به عهده دولت یا دفاتر و سازمان‌های وابسته به دولت است، برنامه‌های درسی توسط یک مرکز یا سازمان تولید می‌شود و گاهی برنامه‌ریزان آن مرکز بسته آموزشی را برای استفاده همه معلمان و دانش‌آموزان مربوطه تهیه و تدوین می‌کنند. چنین نظامی به دلیل ثبات برنامه‌ها فاقد انعطاف لازم برای مشارکت معلمان و دانش‌آموزان در تولید بسته آموزشی است.

در نظام‌های درسی نیمه متمرکز، با وجود اینکه ممکن است بسته آموزشی توسط برنامه‌ریزان و سازمان‌های دولتی آماده شود، اما معلمان و دانش‌آموزان می‌توانند نیازها، نوآوری‌ها و اصلاحات خود را به تولیدکنندگان بسته آموزشی منعکس کنند و هنگام استفاده از بسته آموزشی آن‌ها را مورد توجه قرار دهند. در نظام‌های غیرمتمرکز، معلمان خود به تهیه برنامه درسی و یا بسته آموزشی برای کلاس درس می‌پردازند و یا می‌توانند از میان برنامه‌ها یا بسته‌های آموزشی موجود، برنامه مورد نظر خود را انتخاب کنند. در نظام فعلی برنامه‌ریزی درسی کشور، با توجه به سیاست توجه به نیازهای یادگیرندگان و مشارکت گروه‌های متفاوت در تولید مواد درسی، رویکرد نیمه متمرکز اعمال می‌شود. این روش انعطاف لازم را جهت استفاده از نظرات معلمان و دانش‌آموزان در تولید و استفاده از بسته آموزشی داراست.

بسته آموزشی ممکن است برای آموزش دانش‌آموزان یا کمک به معلمان در آموزش تهیه شود. مواد، ابزارها و وسایل درسی درسی به تولید بسته آموزشی نیز اهمیت می‌ورزند. البته در نظام‌های برنامه‌ریزی درسی متمرکز که تولید کتاب درسی نیز به عهده دولت یا دفاتر و سازمان‌های وابسته به دولت است، برنامه‌های درسی توسط یک مرکز یا سازمان تولید می‌شود و گاهی برنامه‌ریزان آن مرکز بسته آموزشی را برای استفاده همه معلمان و دانش‌آموزان مربوطه تهیه و تدوین می‌کنند. چنین نظامی به دلیل ثبات برنامه‌ها فاقد انعطاف لازم برای مشارکت معلمان و دانش‌آموزان در تولید بسته آموزشی است.

در بسته آموزشی، نرم‌افزارها، کتاب کار و سایت اینترنتی، نواقص کتاب درسی را برطرف کنند. به این ترتیب کتاب می‌تواند با حجم کمتر و محتوای غنی‌تر در کنار دیگر اجزای بسته به دست دانش‌آموزان برسد

دانش آموز هستند که به انتقال پیام از فرستنده به گیرنده کمک می‌کنند. رسانه‌ها از نظر نقشی که در آموزش دارند، به دو دسته تقسیم می‌شوند: **● رسانه‌های معیاری:** که برای تعیین پیشرفت یادگیری یا اثربخشی آموزش به کار می‌روند. **● رسانه‌های میانجی:** که تسهیل کننده رابطه میان معلم و دانش آموز هستند.

رسانه‌ها از نظر نوع تعاملشان در آموزش نیز به دو دسته یکسویه و تعاملی یا دوسویه تقسیم می‌شوند. همچنین رسانه‌ها را با توجه به نوع شیوه تولید یا ارائه می‌توان به پنج دسته تقسیم کرد: ۱. رسانه‌های متکی بر انسان؛ ۲. رسانه‌های متکی بر وسایل چاپی؛ ۳. رسانه‌های متکی بر وسایل دیداری؛ ۴. رسانه‌های متکی بر وسایل دیداری- شنیداری؛ ۵. رسانه‌های متکی بر رایانه.

بسته آموزشی با توجه به رسانه‌ها و نظام رسانه‌ای مورد نظر شکل می‌گیرد. در نظام کنونی آموزش و پرورش تلفیقی از رسانه‌های فوق می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

بسته آموزشی می‌تواند از اجزای متنوعی شامل این موارد تشکیل شده باشد: راهنمای معلم؛ مواد یادگیری انفرادی؛ مواد و وسایل مربوط به ارزشیابی؛ وسایل دیداری شنیداری؛ فضاها و مراکز و امکانات

در بسته آموزشی، نرم‌افزارها، کتاب کار و سایت اینترنتی، نواقص کتاب درسی را برطرف کنند. به این ترتیب کتاب می‌تواند با حجم کمتر و محتوای غنی‌تر در کنار دیگر اجزای بسته به دست دانش‌آموزان برسد

دانش آموز هستند که به انتقال پیام از فرستنده به گیرنده کمک می‌کنند. رسانه‌ها از نظر نقشی که در آموزش دارند، به دو دسته تقسیم می‌شوند: **● رسانه‌های معیاری:** که برای تعیین پیشرفت یادگیری یا اثربخشی آموزش به کار می‌روند. **● رسانه‌های میانجی:** که تسهیل کننده رابطه میان معلم و دانش آموز هستند.

در یک بسته آموزشی، کتاب درسی حرف اول و آخر را نمی‌زند و تولیدکنندگان محتوا سعی می‌کنند با استفاده از فیلم‌های آموزشی، نرم‌افزارها، کتاب کار و سایت اینترنتی، نواقص کتاب درسی را برطرف کنند. به این ترتیب کتاب می‌تواند با حجم کمتر و محتوای غنی‌تر در کنار دیگر اجزای بسته به دست دانش‌آموزان برسد

طبیعی، فرهنگی و اقتصادی.

انتخاب اجزای بسته آموزشی باید براساس ملاکها و معیارهای معینی صورت گیرد. معیارهایی که برای انتخاب اجزای بسته آموزشی معلم به کار می‌رود عبارت‌اند از: فلسفه و ارزش‌های حاکم بر جامعه، تنوع فرهنگی، شرایط بومی و محلی، اصول یادگیری، مهارت‌های اساسی (شناختی، فراشناختی و خلاقیتی)، شیوه‌های تلفیقی، مشارکت و تعامل، جلب انگیزش، تنوع و جذابیت، امکان ارزشیابی، امکان دریافت بازخورد، قابلیت و سهولت دسترسی و کاربرد، کیفیت ابزارها و وسایل. مجموعه معیارهای فوق اصول حاکم بر تهیه بسته آموزشی را تشکیل می‌دهند. این اصول توسط «دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی» با استفاده از نظرات متخصصان و صاحب‌نظران و کارشناسان ذی‌ربط تهیه شده است که در ادامه می‌آید. بدیهی است اعمال همه اصول ذکر شده در زیر برای تولید بسته آموزشی امکان پذیر نیست یا بسیار دشوار خواهد بود. اما این اصول می‌توانند برای تولید بسته آموزشی خطوط کلی راهنما را مشخص کنند و تولیدکنندگان را برای توجه به این اصول به فکر وادارند.

اصول حاکم بر طراحی و تولید بسته آموزشی

- بسته آموزشی باید امکانات، تفاوت‌ها و نیازهای فرهنگی، بومی و محلی را در سطح کشور مورد توجه قرار دهد.
- بسته آموزشی باید با توجه شرایط اقتصادی جامعه از نظر مهارت‌ها و توانایی‌های مورد نیاز آماده شود.
- در طراحی و تولید یک بسته آموزشی مربوط به یک درس، باید رویکردهای برنامه درسی آن ملاک عمل باشد.
- در تولید بسته آموزشی باید فضاهای طبیعی و امکانات و مراکز اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و چگونگی استفاده از آنها در فرایند یاددهی، یادگیری، مورد توجه قرار گیرد.
- بسته آموزشی باید متناسب با نیازهای برنامه درسی و کلاس درس مرتبط سازمان‌دهی شود.
- در انتخاب اجزای بسته آموزشی باید فناوری‌های مناسب و کارآمد (قدیم و جدید) به نحو مؤثری مورد استفاده قرار گیرند.
- بسته آموزشی باید ضمن توجه به حوزه‌های مستقل یادگیری، از امکان تلفیق حوزه‌های گوناگون یادگیری و آموزش ارزش‌ها در حوزه آموزشی مورد نظر استفاده کند.
- بسته آموزشی باید ضمن توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، نیازهای ویژه، استعدادها برتر و دیرآموزها را نیز مورد توجه قرار دهد.
- اجزای بسته آموزشی باید از تنوع و جذابیت لازم برخوردار

در نظام‌های برنامه‌ریزی درسی متمرکز که تولید کتاب درسی نیز به عهده دولت یادفانتر و سازمان‌های وابسته به دولت است، برنامه‌های درسی توسط یک مرکز یا سازمان تولید می‌شود و گاهی برنامه‌ریزان آن مرکز بسته آموزشی را برای استفاده همه معلمان و دانش‌آموزان مربوطه تهیه و تدوین می‌کنند. چنین نظامی به دلیل ثبات برنامه‌ها فاقد انعطاف لازم برای مشارکت معلمان و دانش‌آموزان در تولید بسته آموزشی است

باشد تا امکان برانگیختن انگیزه‌های درونی را برای تحقق و یادگیری عمیق، گسترده و پایدار فراهم آورد.

- بسته آموزشی باید فرصت خلاقیت و نوآوری‌ها را در فرایند یاددهی-یادگیری برای معلم و فراگیرنده فراهم آورد.
- بسته آموزشی باید امکان به‌کارگیری پژوهش را در حوزه‌های گوناگون یادگیری به وجود آورد.
- بسته آموزشی باید امکان رشد مهارت‌های شناختی و فراشناختی را در یادگیرندگان فراهم سازد.
- بسته آموزشی باید به‌گونه‌ای تهیه شود که امکان به‌کارگیری شیوه‌های مشارکتی و افزایش تعامل فراگیرندگان با مدرسه و جامعه در سطح مدرسه و خارج از مدرسه به‌وجود آید.
- بسته آموزشی باید علاوه بر کتاب‌های درسی منابع دیگر را نیز در آموزش مورد توجه قرار دهد.
- بسته آموزشی باید فرصت ارزشیابی از پیشرفت یادگیری را به شکل‌های متنوع و متناسب، با توجه به تفاوت‌های فردی و اهداف برنامه درسی ایجاد کند.
- بسته آموزشی باید امکان بازخورد و ارزشیابی مخاطبان را به‌منظور ارتقای کیفیت آموزش به‌طور مستمر فراهم سازد.
- بسته آموزشی باید به‌گونه‌ای طراحی شود که امکان تولید، تغییر و ارائه محتواهای جایگزین برای معلمان و دانش‌آموزان وجود داشته باشد.

- بسته آموزشی و اجزای آن باید به‌گونه‌ای طراحی و سازمان‌دهی شوند که قابلیت استفاده از آنها در محیط‌های گوناگون یادگیری فراهم باشد.
- بسته آموزشی و اجزای آن باید به‌گونه‌ای طراحی و سازمان‌دهی شوند که استفاده از آنها ایمنی و سلامت کاربر را حفظ کند.
- اجزای بسته آموزشی باید از کیفیت و مرغوبیت لازم برخوردار باشند.
- بسته آموزشی باید راهنمایی‌ها و آموزش‌های لازم را به‌منظور استفاده صحیح و بهینه از اجزای آن ارائه دهد.
- بسته آموزشی، به‌منظور تحقق عدالت آموزشی، باید فرصت‌ها و امکانات لازم را متناسب با استعدادها و توانایی‌های دانش‌آموزان در اختیار ایشان قرار دهد.

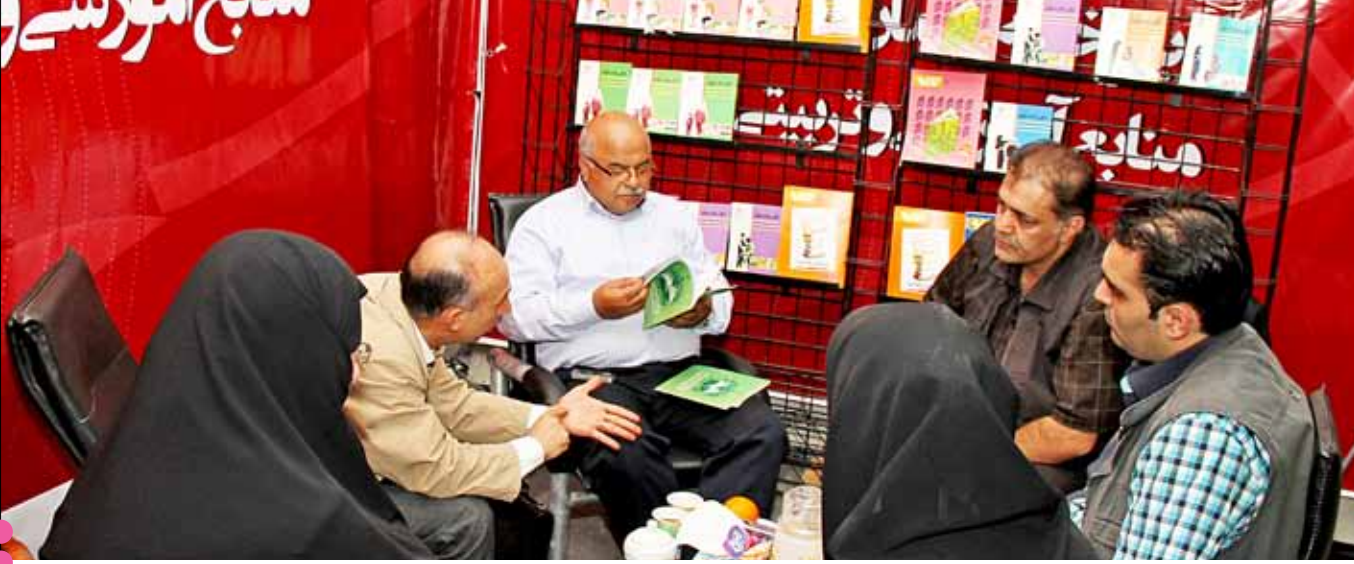
پی‌نوشت‌ها

1. Educational Package

۲. سرواژه (Harcourt Brace Jovanovich) یکی از بخش‌های وابسته به انتشارات بزرگ هارکورت است. این انتشاراتی بزرگ به تولید انواع کتاب از جمله کتاب درسی می‌پردازد.

منابع

- ۱- اصول راهنمای بسته آموزشی. دبیرخانه شورای هماهنگی علمی. سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. ۱۳۸۵.
۲. بسته آموزشی، پرسش‌ها و پاسخ‌هایی در باره چیستی، چرایی و چگونگی تولید بسته آموزشی در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. دبیرخانه شورای هماهنگی علمی. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. ۱۳۸۸
3. Rebecca M Schneider, Joseph Krajcik, and Ron Marx. The Role of Educative Curriculum Materials in Reforming Science Education, 2000,

فرصت گفت‌وگو و تعامل بین ناشران آموزشی و آموزش‌وپرورش را قدر بدانیم!

آینده روشن است!

علی دشتی

حالا تقاضای من این است که جدای از تأیید یا رد کتاب‌ها، حتی اگر کتابی تأیید هم می‌شود، دلایل آن را به ناشر و یا نویسندگان اعلام کنید. دلیل این تقاضای من هم آن است که ارزیابی‌ها معمولاً نسبی‌اند. این گونه نیست که کتاب تأیید

شده، هیچ مشکل و مسئله‌ای ندارد. پس اگر دلایل داوری (چه کتاب‌های رد شده و چه کتاب‌های تأیید شده) اعلام شود، در مورد کتاب‌های رد شده، ناشر و مؤلف به‌دنبال رفع مشکلات می‌روند و در مورد کتاب‌های تأیید شده هم، آن بخش‌هایی را که احتمالاً ضعیف‌تر هستند، پس از اعلام

نظر کارشناسی شما می‌توان تقویت کرد. شاید الان وضعیت نشر در کشور ما مطلوب نباشد، اما باید بدانیم با اتفاقاتی که می‌افتد، این وضعیت عوض خواهد شد. باید برای وضعیت جدید آماده باشیم. یعنی وقتی شما به‌عنوان آموزش‌وپرورش و من و همکارانم به‌عنوان ناشر به‌دنبال تقویت، توسعه و غنای کارمان باشیم و امور به سمت حرفه‌ای شدن پیش برود، قطعاً کسانی که به معنی واقعی ناشر نباشند، از

این گردونه حذف خواهند شد. ما شاهد هستیم که با تغییر بازار به سوی نشر سالم، خوانندگان، خانواده‌ها و مخاطبان هم با شناخت و آگاهی بیشتری دست به انتخاب می‌زنند. پس مطمئن باشیم که وضعیت بدین منوال نخواهد ماند و ما هم باید به سمت و سویی برویم که بتوانیم در این بازار عرضه و تقاضا و رقابت جایگاه خودمان را تثبیت کنیم و بتوانیم آثار خوب و شایسته‌ای را منتشر سازیم.

ما در نشر ابوعطا خوش‌بختانه آثاری منتشر کرده‌ایم که

اشاره

در هشتمین روز از برگزاری «بیست و هفتمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران» که از روز دهم تا بیستم اردیبهشت ۱۳۹۳ برگزار شد، کارشناسان ارزیاب حوزه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در گروه مطالعات اجتماعی (بخش تاریخ) در غرفه مربوطه حضور یافتند و با ناشران آموزشی این حوزه گفت‌وگو و تبادل نظر کردند. آنچه می‌خوانید حاصل گفت‌وگو بین سید رفیع احمد جواهری، مدیر «انتشارات ابوعطا» و دکتر مهدی چوپینه و مسعود جوادیان از کارشناسان ارزیاب و مؤلفان کتاب‌های درسی و آموزشی است.

فرصت گفت‌وگو و تعامل بین ناشران آموزشی و آموزش‌وپرورش را قدر بدانیم!

سید رفیع احمد جواهری:

به نام خدا. اجازه بدهید بنده به‌عنوان مهمان بحث را آغاز کنم. کار در حوزه کتاب کودک نباید کاری بازاری و باری به هر جهت تلقی شود. اگر به‌دنبال کار بازاری هستیم، بهتر است که به‌دنبال

کار دیگری برویم. در انگلستان برای کودکان پیش از دبستان بسته‌های آموزشی دارند و در کنار کتاب‌هایی که به کودک پیشنهاد می‌کنند، ۱۰ تا ۱۵ کتاب هم برای اولیا وجود دارد. ما هم در انتشارات ابوعطا تلاش کرده‌ایم با بومی کردن این تفکر همین کار را در ایران اجرا کنیم. یعنی اگر برای دانش‌آموز دوم ابتدایی بسته آموزشی طراحی می‌کنیم، در این بسته کتاب‌هایی هم برای والدین قرار دارد. انجام این کار در زمینه تاریخ کار سختی است و وقتی این کار قرار است برای بچه‌ها انجام شود، سختی آن دو چندان می‌شود.

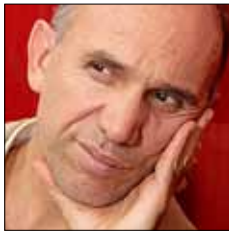
سید رفیع احمد جواهری:
کار در حوزه کتاب کودک
نباید کاری بازاری و باری به
هر جهت تلقی شود. اگر
به‌دنبال کار بازاری هستیم
بهتر است که به‌دنبال کار
دیگری برویم
شاید الان وضعیت نشر در
کشور ما مطلوب نباشد،
اما باید بدانیم با اتفاقاتی
که می‌افتد، این وضعیت
عوض خواهد شد. باید
برای وضعیت جدید آماده
باشیم

مهم‌ترین ملاک ارزیابی کتاب‌های آموزشی ارتباط محتوایی با برنامه آموزشی و درسی است.

مسعود جوادیان: لازم می‌دانم از

حضور شما دوستان به‌عنوان ناشرانی که همراه و همدل با نظام آموزشی، نشر کتاب‌های مناسب آموزشی را در دستور کار خود قرار داده‌اید، تشکر کنم. من کتاب‌هایی را که انتشارات ابوعطا منتشر کرده است، دیده‌ام و به

خاطرم هست که تصویرگری و صفحه‌آرایی خوبی داشت.

در باب موضوع ارزیابی کتاب‌های آموزشی باید عرض کنم که فرم‌های خاصی در اختیار ارزیابان و کارشناسان آموزشی قرار می‌گیرد که دارای بخش‌های متفاوتی است. این فرم‌ها به‌گونه‌ای طراحی و امتیازبندی شده‌اند که ویژگی‌هایی مانند نوع کاغذ و مرغوبیت آن، فونت انتخاب شده با توجه به مخاطب کتاب، ارتباط محتوای کتاب با اهداف برنامه و کتاب درسی، و همه موارد دیگر را که در خصوص یک کتاب آموزشی باید مورد توجه قرار گیرند، دربرمی‌گیرند. برایند کلی این فرم‌ها و امتیازی که حاصل می‌شود، نمره آن کتاب را در فرایند بررسی تشکیل می‌دهد و نتیجه نهایی حاصل بررسی و دقت در همه این ویژگی‌ها و امتیازات حاصل از آن است. بنابراین می‌توان گفت این ارزیابی و نتیجه حاصل از آن به نوعی از توصیف جزء جزء ویژگی‌های یک کتاب حاصل می‌شود و گرچه خود را در یک نمره نشان می‌دهد، اما کمتر از ارزشیابی توصیفی نیست.

من هم اعتقاد دارم که دانستن نتیجه این ارزیابی حق ناشر و مؤلف است و به‌خصوص در مواقعی که کتاب رد می‌شود، نتیجه باید به ناشر یا مؤلف اعلام شود. حالا آقای جواهری می‌خواهند نتایج و دلایل در مورد کتاب‌هایی هم که تأیید می‌شوند، اعلام شود که این موضوع هم جای بررسی دارد و می‌تواند ملاک عمل قرار گیرد. البته این مطلب را هم عرض کنم که در حال حاضر اگر ناشر یا مؤلفی تقاضای چنین امری را داشته باشد، مسئولان و کارشناسان دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، این کار را انجام می‌دهند و پاسخ‌گوی عزیزان هستند.

ملاک‌ها و شاخص‌های ارزیابی کتاب‌های آموزشی همه از یک وزن و امتیاز یکسان برخوردار نیستند. برای مثال، بحث گرافیک و صفحه‌آرایی در ارزیابی آثار مورد توجه قرار می‌گیرد و امتیاز خاص خود را دارد، اما امتیاز آن با موضوعی مانند «ارتباط محتوایی کتاب با برنامه و کتاب درسی» یکسان نیست. معنی این حرف آن است که اگر کتابی با برنامه درسی و کتاب‌های درسی هیچ ارتباط محتوایی نداشته باشد، قطعاً نمی‌تواند به‌عنوان کتاب مناسب انتخاب شود. در حالی که اگر صفحه‌آرایی همین کتاب در حد بسیار خوبی هم نباشد، اما حداقل‌ها را رعایت کرده باشد و در عین حال، از متن و محتوای غنی و پرباری برخوردار باشد، شانس انتخاب شدن به‌عنوان منبع آموزشی مناسب را دارد.

موضوع دیگری که آقای جواهری هم به‌درستی بر آن تأکید کردند، موضوع آشنایی ناشران با نشر و در عین حال موضوع

توانسته‌اند نظر کارشناسان و داوران سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی را به خود جلب کنند. بیشتر آثار ما از سوی دبیرخانه طرح سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی تأیید و معرفی شده‌اند. صحبت من فقط ناظر بر خواسته‌ها و تقاضاهای شخصی برای نشر ابوعطا نیست، بلکه مایلم ناشران و مؤلفان بیشتری در این زمینه وارد شوند و از فرصتی که در آموزش و پرورش ایجاد و فراهم شده است، استفاده ببرند. یادمان باشد که این فرصت‌ها همیشه پیش نمی‌آیند و این‌گونه نیست که فرصت تعامل و گفت‌وگو، و هم‌اندیشی و همکاری برای همیشه وجود داشته باشد. ادامه این همدلی‌ها و همکاری‌ها حتماً در گرو استفاده از این فرصت تاریخی است و باید آن را قدر بدانیم. تقاضای من هم در این زمینه ناظر بر خواسته‌های اکثریتی است که می‌خواهند این طرح و برنامه‌ها پا بگیرد و آموزش و پرورش هم به‌عنوان متولی آموزش رسمی کشور بتواند در کنار پاسخ‌گویی به انتظارات منطقی ناشران و مؤلفان، اهداف سازمانی خود را محقق کند و این دو موفق شوند، در کنار هم پاسخ‌گوی مردم و مخاطبان خودباشند.

به‌نظر بنده ارزیابی شما باید از ارزیابی به شکل نمره و امتیاز به ارزشیابی توصیفی تغییر کند تا من ناشر بدانم کتاب منتشر شده من در یک منظومه امتیازات هم‌سنگ و متعادل ارزشیابی می‌شود. اطمینان پیدا کنم که اگر اثر من بتواند اهداف آموزشی و تربیتی را پوشش دهد، می‌تواند امتیاز خوبی بگیرد و به‌عنوان کتاب مناسب معرفی شود. همین الان هم شاهد هستیم که آموزش و پرورش بعد از آزمون و خطاهای فراوان نظام ارزشیابی خود را از نظام «نمره‌محور» به نظام «ارزشیابی توصیفی» تغییر داده است.

ما چون اصول و استانداردهای آموزشی و تربیتی را رعایت می‌کنیم، مطمئن هستیم در صورتی که نظام ارزشیابی توصیفی شود، همه آثارمان به‌عنوان آثار مناسب پذیرفته خواهند شد. حواسمان باشد که در نظام ارزیابی فعلی، کتاب‌هایی که حتی مناسب تشخیص داده می‌شوند و در کتاب‌نامه‌ها هم معرفی می‌شوند، گاه از نگاه ناشران کتاب مناسبی که بتوانند به لحاظ اقتصادی هم هزینه‌های خودشان را تأمین کنند، نیستند. به همین دلیل شاهد هستیم که این کتاب‌ها، علی‌رغم معرفی شدن از سوی آموزش و پرورش، از سوی ناشران چاپ و منتشر نمی‌شوند. بنابراین باید به حساسیت و وجوه گوناگون کار توجه داشته باشیم. البته طی سال‌های اخیر در این زمینه اتفاقات خوبی رخ داده است که ما را به آینده این کار امیدوار می‌کند. من وظیفه خودم می‌دانم از بابت این اتفاقات خوب از شما تشکر کنم.

مسعود جوادیان:

من هم اعتقاد دارم که دانستن نتیجه ارزیابی آثار، حق ناشر و مؤلف است و باید نتیجه به‌خصوص هنگامی که کتاب رد می‌شود، به ناشر یا مؤلف اعلام شود

اگر ناشر با کار نشر و زیر و بم کار آن آشنایی نداشته باشد، نمی‌تواند کتاب مناسبی تولید کند. ارزیابی و کارشناس کتاب‌های آموزشی هم باید تبحر، تجربه و شناخت لازم را در مورد کتاب‌های آموزشی، آن هم در حوزه تخصصی خودش داشته باشد

تسلط و تبحر کارشناسان و ارزیابان این کتاب‌ها در زمینه کتاب و کتاب‌نویسی است. شکی نیست که اگر ناشر با کار نشر و زیروهم کار آن آشنایی نداشته باشد، نمی‌تواند کتاب مناسبی تولید کند و ارزیاب و کارشناس کتاب‌های آموزشی هم باید تبحر و تجربه و شناخت لازم را در مورد کتاب‌های آموزشی، آن هم در حوزه تخصصی خودش داشته باشد. در این خصوص هم لازم است که بگویم، ما در دبیرخانه سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی تلاش کرده‌ایم که همکارانمان این ویژگی‌ها را داشته باشند. از جمله در همین جلسه که بنده و آقای دکتر چوپینه در خدمت شما هستیم، خودمان از سال‌ها پیش مؤلف کتاب درسی و کتاب‌های آموزشی در بازار نشر بوده‌ایم و در کنار تجربه‌ای که نزد ناشران موفق آموزشی داشته‌ایم، این حوزه را به لحاظ تخصصی و حرفه‌ای می‌شناسیم. من هم عرض می‌کنم که ما هم در آموزش و پرورش مانند آقای جواهری در حوزه نشر، خوش حال هستیم که این سال‌ها هم آموزش و پرورش و هم ناشران آموزشی تلاش کرده‌اند که محصولات و کتاب‌های بهتر و مناسب‌تری برای مخاطبان، دانش‌آموزان و معلمان تولید شود.

تنها با همراهی و همدلی می‌توانیم انتظارات و خواسته‌های دانش‌آموزان را برآورده کنیم.

دکتر مهدی چوپینه: همان‌طور

که آقای جوادیان هم اشاره کردند، دبیرخانه آمادگی دارد، در صورت نیاز و تقاضای ناشرانی که کتاب‌های آنان مورد ارزیابی قرار می‌گیرد، آنان را در جریان جزئیات امتیازات و دلایل نتیجه اعلام شده قرار دهد.

البته معمولاً کسی که کتابش انتخاب می‌شود و امتیاز می‌آورد، سؤال نمی‌کند که چرا این اثر را انتخاب و آن را به‌عنوان اثر برگزیده معرفی کرده‌اید. حالا اگر آقای جواهری می‌خواهند در مورد کتاب‌های برگزیده هم دلایل آن به ناشر و مؤلف اعلام شود، این موضوع باید بررسی شود تا چنانچه دبیرخانه طرح سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی به لحاظ اجرایی چنین امکانی را دارد، در این زمینه هم اقدام کند.

به‌نظر من، جدا از بحث ارزشیابی و ارزیابی‌ها که در جای خود اهمیت دارد و همیشه هم بحث و جدل‌های خاص خود را به‌دنبال دارد، اصل موضوع توجه به سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی است و اینکه ناشر و مؤلف به‌دنبال ارتقای کار و غنا بخشیدن به محتوای تولیدات خود باشند. خوش‌بختانه در این سال‌ها، ناشران آموزشی ما هم در این زمینه‌ها توجه، حساسیت و دقت بیشتری پیدا کرده‌اند. ما شاهد هستیم که همه ساله در نمایشگاهی مانند نمایشگاه کتاب بولونیا، تعداد زیادی از ناشران و مؤلفان ایرانی حضور پیدا می‌کنند و تأثیر این حضور را هم در آثار آنان و تولیدات جدیدی که دارند، شاهد هستیم.

اصلاً از آغاز این حرکت که تولید کتاب‌های درسی به‌طور متمرکز به وزارت آموزش و پرورش سپرده شد تاکنون، همیشه

این مسئله و دغدغه وجود داشته است که بخش غیردولتی و ناشران آموزشی نقش مهمی دارند که نباید نادیده انگاشته شود. طی همه این سال‌ها، از دهه ۱۳۴۰ خورشیدی تاکنون و در طول بیش از نیم قرن، بحث تولید کتاب‌های آموزشی، علاوه بر کتاب‌های درسی، مسئله و دغدغه‌ای بوده که همیشه وجود داشته و با گسترش صنعت نشر، متنوع شدن تقاضاهای مخاطبان، نیاز مخاطبان به متون آموزشی متفاوت و اموری از این دست، موضوع نشر آموزشی هم همواره با مسائل جدید و خاصی روبه‌رو بوده است.

شاید انتظاراتی که در این زمینه از آموزش و پرورش به‌عنوان متولی آموزش رسمی کشور وجود داشته و دارد، و وضعیت بازار نشر و آسیب‌های ناشی از نشر آثار غیر مناسب، باعث شده است که طی یک دهه اخیر آموزش و پرورش با اجرای طرح سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی ورود بیشتری در این موضوع داشته باشد.

آنچه به‌عنوان انتظارات از سوی ناشران و مؤلفان کتاب‌های آموزشی مطرح می‌شود و یا خواسته‌ها و انتظاراتی که در حوزه آموزش و پرورش وجود دارد، همه و همه در جای خود اهمیت و ارزش دارند و مسئله مهم این است که ما به‌عنوان متولی رسمی آموزش، و ناشران آموزشی به‌عنوان بازوان توانمند تولید منابع مناسب، به این نتیجه و یا به این موقعیت و نقطه اتحاد نظر رسیده‌ایم که تنها با همکاری، همراهی و همدلی می‌توانیم منافع و خواسته‌های

مخاطبان خود را که همانا دانش‌آموزان هستند، برآورده کنیم. این نقطه اشتراک در هدف و مأموریت نوید خوبی است که در صورت مدیریت صحیح و کارآمد خواهد توانست تأثیرات ارزشمندی بر تولید منابع مناسب آموزشی برای فرزندان این آب و خاک داشته باشد.

طبیعی است که با چنین سابقه‌ای و در پیش داشتن این کار سخت، گفت‌وگو و تعامل بین این دو نهاد اهمیت و جایگاه خاصی دارد. نباید انتظار داشته باشیم که همه مسائلی که در نیم قرن گذشته پیش آمده‌اند، یک‌شبه حل و فصل شوند. شاید در این گام‌های آغازین به‌نظر برسد که شکل‌گیری این جریان همکاری سخت و مشکل است، اما اهداف بلند و متعالی این حرکت می‌تواند سختی‌ها را آسان و راه را بر همکاری‌های بزرگ و مؤثر هموار کند. خوش‌بختانه این همکاری‌های چندین و چند ساله به‌سوی ثمردهی حرکت می‌کند و همان‌گونه که اعلام شده است، ان‌شاءالله در سال ۱۳۹۳ شاهد جلسات و هم‌نشینی‌های بیشتری بین ناشران، ارزیابان کتاب‌های آموزشی و مسئولان و کارشناسان دبیرخانه طرح سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی خواهیم بود که امیدواریم ثمرات زیادی به همراه داشته باشد.

دکتر مهدی چوپینه:

اصل موضوع توجه به سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی است و اینکه ناشر و مؤلف به‌دنبال ارتقای کار و غنا بخشیدن به محتوای تولیدات خود باشند.

گفت‌وگو و تعامل بین آموزش و پرورش و ناشران آموزشی اهمیت و جایگاه خاصی دارد و نباید انتظار داشته باشیم که همه مسائلی که در نیم قرن گذشته پیش آمده‌اند، یک‌شبه حل و فصل شوند

در دیدار مدیر مسئول و رئیس دپارتمان ریاضی انتشارات کلاغ سپید با کارشناس
ارزیاب و داور کتاب‌های ریاضی عنوان شد:

اهداف فرایندی در کتاب‌های کمک‌درسی مغفول مانده‌اند!

نصرالله دادار

ندارند. درس ریاضی فقط موضوع علم ریاضی نیست که شامل مثلاً انتگرال، مشتق و مانند آن شود و سرفصل‌های موضوعی را بیاورد. بحث فرایندهای ریاضی است که در آموزش ریاضی باید مطرح شود؛ استدلال کردن، تفکر منطقی، تفکر نظام‌مند و غیره. الان اهداف فرایندی در بسیاری از کتاب‌های کمک‌آموزشی مغفول مانده‌اند. پس ممکن است کتاب شما هیچ غلط علمی نداشته باشد و شما سؤال کنید: «چرا کتاب ما رد شد؟ جواب این است که به اهداف فرایندی که برای ما بسیار اهمیت دارند، توجه نشده است.

مؤلفان و ناشران کتاب‌های آموزشی باید توجه داشته باشند که اگر کتاب‌درسی به دنبال آن است که مهارت را بیاموزد، آن‌ها باید این فرصت را برای دانش‌آموز فراهم کنند تا تفکرشان رشد یابد. یا اگر کتاب درسی به دنبال دلیل آوردن است، باید فرصت دهند که دانش‌آموز دلیل بیاورد و استدلال کند. یا اگر کتاب درسی به عنوان مهارت‌یابی در فرایند آموزش ریاضی، دنبال آن است که دانش‌آموز فرصت نقد پیدا کند، باید این فرصت را به او داد، و گرنه تمرین‌های روتین و روزانه در بازار فراوان‌اند.

زندگی: آیا در کل، درس‌نامه در کتاب کار جایی ندارد؟
بخشعلی‌زاده: درس‌نامه می‌تواند در کتاب کار جایگاه داشته باشد، ولی نباید به‌طور مستقیم، کلیدواژه‌ای و کلیشه‌ای درس را بیان کند. مثلاً توجیه کرده باشد که این فرمول را در آنجا یا اینجا استفاده کن. من یک بار از معلمی پرسیدم: شما چگونه درس می‌دهید؟ از توضیح او فهمیدم که ما این تعداد معادله خط داریم. نوع اول معادله‌ای است که از مبدأ می‌گذرد. به دانش‌آموز کد می‌دهد و دانش‌آموز در همان لحظه مسئله را حل می‌کند، ولی بعداً فراموش می‌کند. دانش‌آموز با این روش چیزی یاد نمی‌گیرد؛ چون از حل سریع مسئله لذت می‌برد و دیگر به دنبال درک مفهوم نمی‌رود. در نتیجه از هدف یادگیری هم دور می‌شود. به همین دلیل است که وقتی صورت مسئله عوض می‌شود، یا سرجلسه امتحان کدها را ندارد، نمی‌تواند مسئله را حل کند.

تندرو: من حرف شما را قبول دارم و غیر از این هم نیست. ولی کتاب‌های آموزشی در حال حاضر به سمت دیگری غیر از آنچه که شما می‌گویید، می‌روند. من خودم دبیر هستم و

«دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی» در «بیست‌وهفتمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران» با اجرای ابتکاری تازه و نو، در غرفه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی شرایط مناسبی برای دیدار و گفت‌وگوی مدیرمسئولان انتشارات آموزشی و مؤلفان آن‌ها با کارشناسان ارزیابی و داوران کتاب‌های آموزشی این دفتر فراهم کرد که تعدادی از ناشران و مؤلفان کتاب‌های آموزشی توانستند با این کارشناسان و داوران به گفت‌وگو بنشینند.

آنچه در پی می‌آید گزارش یکی از این دیدارهای صمیمانه است که با حضور آقایان **امیر زندی**، مدیر مسئول انتشارات کلاغ سپید، **فرزاد تندرو**، رئیس دپارتمان ریاضی آن انتشارات، و خانم **شهرناز بخشعلی‌زاده** کارشناس ارزیابی و داور کتاب‌های ریاضی برگزار شد.

زندگی: دفتر تمرین و کتاب کار ریاضی پایه‌های سوم و هفتم از آثار این انتشارات است. ما علاقه‌مندیم که نظر شما را به عنوان کارشناس ارزیابی و داور کتاب‌های ریاضی درباره این کارها بدانیم.

بخشعلی‌زاده: کتاب‌های کمک آموزشی باید هم‌گام با نظام، سیاست‌ها و اهداف آموزش و پرورش باشند. وقتی شما دفتری به این شکل منتشر می‌کنید، عملاً کتاب درسی را از صحنه خارج می‌کنید. زیرا با آوردن تمرین‌های کتاب و آموزش خلاصه‌ای که در این دفتر وجود دارد، به دانش‌آموز پیام می‌دهید که دیگر لازم نیست به سراغ کتاب درسی بروی. من نمی‌گویم خواسته و هدف شما این بوده است، ولی وقتی شما اعتماد و وابستگی دانش‌آموز را در نظام آموزشی از کتاب درسی بگیری، کم‌کم یک فاجعه آموزشی رخ می‌دهد و ناخواسته این پیام را به همراه دارد. بحث این است که وقتی دانش‌آموز سؤالی را در دفترچه خود می‌نویسد، همین نوشته تصویر ذهنی ایجاد می‌کند و قدمی کوچک و کوتاه در مسیر یادگیری است. شما با این کارتان، این فرصت را از دانش‌آموز می‌گیرید.

موضوع دیگر، بحث روش است. ضرورت دارد که کتاب با اهداف برنامه‌هم‌راستا باشد. اکثر کتاب‌ها در ارزیابی من از شش امتیاز، فقط سه امتیاز می‌گیرند. زیرا اهداف موضوعی دقیقاً با برنامه هم‌خوانی ندارد. مثل گرد کردن، آمار و در سرفصل‌ها هم محتوا آورده شده است، ولی با اهداف فرایندی هم‌خوانی

رسیده‌اند. این مسیر تغییرات است، ولی درک کردن هدف اصلی است که در تألیف به ما خیلی کمک می‌کند. می‌خواهم که دیدی کلی به ما بدهید. اگر ما هدف را بدانیم، به سمت آن حرکت می‌کنیم.

بخشعلی زاده: هدف انتقال مطالب نیست که شما مطلبی

را بگویید و انتظار داشته باشید، دانش‌آموز آن را همان‌گونه که شما می‌گویید، برداشت کند و بفهمد. معنی انتقال مستقیم این است که من بگویم ابتدا این کار و سپس آن کار را انجام دهید تا مسئله حل شود. در اینجا شما دارید موضوعی را انتقال می‌دهید و دانش‌آموز در این فرایند نقشی ندارد. هدف اصلی آموزش این است که انتقال مستقیم نباشد و فرصتی باشد که دانش‌آموز خودش به راه حل برسد - من توصیه می‌کنم شما استانداردهای آموزشی ریاضی را بگذرانید.

زند: مرجع، تلفن، سایت یا وبلاگی هست که ما بتوانیم از آن استفاده کنیم؟

بخشعلی زاده: در دنیا یک کتاب مرجع هست که از پیش‌دبستانی تا پیش‌دانشگاهی را پوشش می‌دهد.

تندرو: روش تدریس را مطرح کرده است یا دارای محتوای آموزشی است؟

بخشعلی زاده: هم روش تدریس و هم مطالب آموزشی را مطرح کرده است. مثلاً اگر می‌خواهید کسر را آموزش دهید، از کجا باید شروع کنید. من می‌توانم این کتاب را در اختیار شما بگذارم.

تندرو: این کتاب قابل دانلود نیست؟

بخشعلی زاده: زمانی قابل دانلود بود، ولی الان نه.

زند: در ایران چاپ نمی‌شود؟

بخشعلی زاده: فکر می‌کنم سه یا چهار سال پیش یک سلسله مباحث ریاضی طبق استانداردهای آموزش ریاضی ترجمه شد. در آخر ضروری می‌دانم به نکته دیگری هم اشاره کنم و آن موضوع بدفهمی‌های دانش‌آموزان است. شما هر قدر بتوانید بدفهمی‌های دانش‌آموزان را بشناسید، بهتر می‌توانید محتوا تولید کنید و دقیقاً کارتان را روی نقاطی متمرکز کنید که دانش‌آموزان در آن‌ها مشکل پیدا می‌کنند و آن مشکل را بردارید. این موضوع برای شما که کتاب کمک آموزشی تألیف می‌کنید، خیلی مهم است که بدانید دانش‌آموزان کجا مشکل دارند. برای مثال، در پایه ششم یک مشکل آموزشی در کسر داریم. دانش‌آموز فکر می‌کند دو سوم و سه‌چهارم معادل یکدیگر هستند. این موضوع بین دانش‌آموزان ما و حتی در دنیا یک بدفهمی است و در این گروه سنی این بدفهمی وجود دارد.

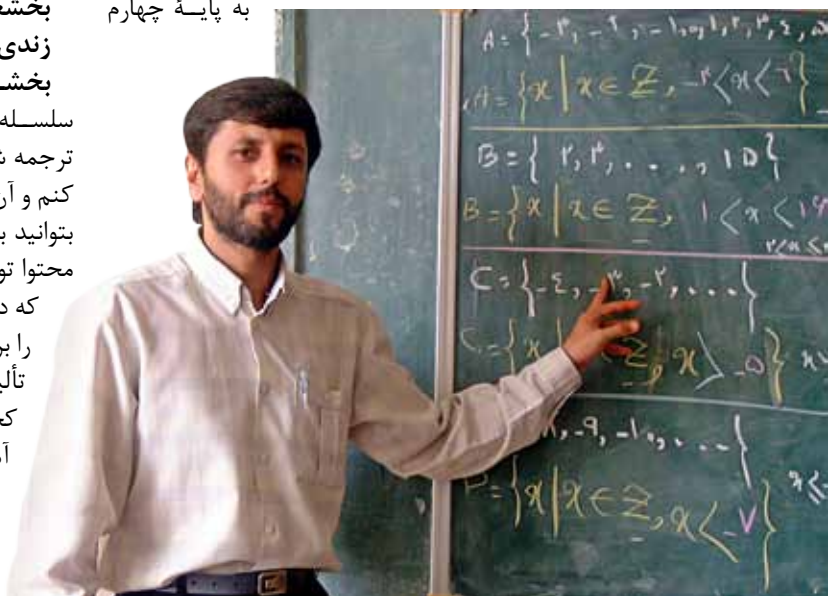
با دانش‌آموزان به‌طور مستقیم روبرو می‌شوم. الان آموزش دانش‌آموزان با توجه به مفاهیم و حجم کتاب درسی و میزان وقتی که دانش‌آموز برای درس خواندن می‌گذارد، سنگین و مبهم است و یک خلأ جدی در این زمینه وجود دارد.

بخشعلی زاده: حرف شما درست است، ولی شما باید این خلأ را پر کنید. رسالت شما به‌عنوان مؤلف یا ناشر کتاب کمک‌آموزشی چیست؟ شما ضعفی را در نظام آموزشی شناسایی کرده‌اید و این موضوع هم درست است. حالا با این ضعف چه باید کرد؟ ما کتاب کمک‌آموزشی داریم و می‌خواهیم به یاری آن باری را از دوش آموزش و دانش‌آموز برداریم، نه اینکه باری را بر دوش او اضافه کنیم و همان مطالب را تکرار کنیم. شما می‌خواهید این ضعف را که دانش‌آموز زمان کافی ندارد، جبران کنید؛ شعاری که بسیاری از کتاب‌های کمک‌آموزشی می‌دهند و این موضوع را در مقدمه کتاب خود می‌آورند. من وقتی کتاب شما را داوری می‌کنم، به این موضوع توجه نمی‌کنم که نظام آموزشی چه‌قدر ضعف دارد، به این نگاه می‌کنم که شما در مسیری که لازم است چه‌قدر گام برداشته‌اید.

تندرو: شما چه پیشنهادی دارید؟

بخشعلی زاده: من موقعیت و دغدغه‌های شما را درک می‌کنم. خود من کتابی نوشتم که تمامی نسخه‌های آن را معلمان خریداری کردند، زیرا می‌دانستند که برای دانش‌آموز سخت است که با این کتاب کار کند. پیشنهاد من این است که ما حداقل را در نظر بگیریم. نبایدها را رعایت کنیم. حالا اگر بایدها کمتر رعایت شدند، زیاد مهم نیست. درس‌نامه‌ای ندهیم که مستقیم باشد و در حد توان درست آن را بیان کنیم. این موارد به هنر مؤلف بستگی دارد که بتواند بین بایدها و واقعیت‌های موجود تعادلی برقرار کند.

زند: تغییرات از اول دبستان شروع شده‌اند و در حال حاضر به پایه چهارم

کتاب نامه رشد

منبعی از کتاب‌های مناسب در موضوعات گوناگون

اکرم‌السادات موسوی

زندگی، هنر، علوم تربیتی، کتاب‌های مرجع، عمومی، تربیت بدنی و ادبیات داستانی در «کتاب‌نامه رشد دوره ابتدایی شماره ۱۶» معرفی شدند. مخاطبان این کتاب‌نامه دانش‌آموزان، معلمان، کارشناسان، اولیای آموزشی و والدین هستند. تعداد ۱۱۶ ناشر در تأمین کتاب‌های مناسب دوره آموزش ابتدایی همکاری داشتند.

کتاب‌نامه متوسطه اول

از میان ۴۷۸ کتاب رسیده برای دوره تحصیلی متوسطه اول، ۴۶۴ عنوان کتاب بررسی شدند و تعداد ۳۲۲ عنوان کتاب مناسب که ۷۲ عنوان آن در حوزه ادبیات داستانی است، در «کتاب‌نامه رشد دوره متوسطه اول شماره ۱۵» معرفی شدند. مخاطبان این کتاب‌نامه دانش‌آموزان، معلمان،

کارشناسان، اولیای آموزشی و والدین هستند. کتاب‌های مناسب مذکور از طریق ۹۶ ناشر تأمین شده‌اند. کتاب‌های مناسب این کتاب‌نامه در موضوعات پیام‌های آسمانی و قرآن، تربیت بدنی

کتاب‌نامه‌های رشد در سال ۱۳۹۳

«کتاب‌نامه‌های رشد»، تاکنون فهرست توصیفی کتاب‌های مناسب آموزشی متناسب و مرتبط با برنامه درسی را هر سال در اختیار مخاطبان خود قرار داده‌اند، ولی در کتاب‌نامه‌های رشد امسال، در دوره‌های تحصیلی ابتدایی، متوسطه اول، متوسطه نظری و متوسطه فنی و حرفه‌ای و کاردانش، علاوه بر فهرست توصیفی کتاب‌های آموزشی مناسب و مرتبط با برنامه درسی، فهرست توصیفی ۲۲۷ عنوان کتاب در حوزه ادبیات داستانی (داستان، شعر و نمایش‌نامه) متناسب با دوره‌های گوناگون تحصیلی نیز ارائه شده است.

کتاب‌نامه ابتدایی

از میان ۱۳۲۶ کتاب رسیده برای دوره تحصیلی ابتدایی، ۱۰۸۴ عنوان کتاب بررسی شدند و از بین آن‌ها، ۶۰۸ کتاب مناسب در موضوعات ریاضی، فارسی، علوم تجربی، هدیه‌های آسمان، تفکر و پژوهش، کار و فناوری، مطالعات اجتماعی، مهارت‌های

کتاب‌نامه پیش‌دبستان

۱۸۰ عنوان کتاب مناسب را از میان ۵۲۴ عنوان کتاب رسیده برای دوره پیش‌دبستان، ۳۹۳ کتاب بررسی و ۱۸۰ کتاب مناسب تشخیص داده شدند که در «کتاب‌نامه رشد دوره پیش‌دبستان شماره ۴» و در قالب‌های قصه، شعر و سرود، فعالیت‌های علمی، کار کودک- مریبی، بازی، زبان‌آموزی، نقاشی، کاردستی، نمایش خلاق و موسیقی معرفی شدند. مخاطبان این کتاب‌نامه، کودکان، مربیان کودک و والدین کودکان هستند. ۴۲ ناشر تولیدکنندگان کتاب‌های مناسب کتاب‌نامه مذکور هستند.

ویژه‌نامه‌ها:

چهارم ابتدایی هشتم متوسطه اول

در راستای سند تحول بنیادین و هم‌زمان با تغییر کتاب‌های درسی پایه‌های چهارم و هشتم، دو کتاب‌نامه ویژه با عنوان‌های «کتاب‌نامه رشد پایه چهارم ابتدایی» و «کتاب‌نامه رشد پایه دوم متوسطه (هشتم)» نیز به چاپ رسیدند. گفتنی است کتاب‌های این دو ویژه‌نامه با توجه به سرفصل‌های کتاب‌های درسی آن‌ها از میان کتاب‌های مناسب انتخاب شده‌اند. کتاب‌های مناسب معرفی شده در کتاب‌نامه رشد ویژه پایه دوم متوسطه (هشتم)، ۲۱۶ عنوان، و در کتاب‌نامه

رشد ویژه پایه چهارم ابتدایی ۳۸۳ عنوان است.

و سلامت، تفکر و سبک زندگی، ریاضیات، زبان انگلیسی، زبان عربی، زبان و ادبیات فارسی، علوم تجربی، فرهنگ و هنر، کار و فناوری، مطالعات اجتماعی، کتاب‌های مرجع و ادبیات داستانی بوده‌اند.

کتاب‌نامه متوسطه دوم

از میان ۱۱۳۴ عنوان کتاب رسیده برای دوره تحصیلی متوسطه نظری، ۹۲۱ کتاب مورد بررسی قرار گرفتند و ۴۶۷ کتاب مناسب تشخیص داده شدند و در «کتاب‌نامه رشد دوره متوسطه نظری شماره ۱۳» معرفی شدند که ۵۱ عنوان آن‌ها را ادبیات داستانی در برمی‌گیرد. مخاطبان این کتاب‌نامه

دانش‌آموزان، معلمان، کارشناسان، اولیا و مربیان آموزشی هستند. کتاب‌های مناسب این دوره در حوزه مهارت‌های زندگی، دینی، ادبیات فارسی و زیست‌شناسی از بیشترین فراوانی برخوردار بودند و ۱۳۳ ناشر تولید کتاب‌های آموزشی تربیتی دوره متوسطه نظری را به عهده داشته‌اند.

کتاب‌نامه فنی و حرفه‌ای و کاردانش

از میان ۳۴۸ عنوان کتاب رسیده برای آموزش فنی و حرفه‌ای و کاردانش، ۳۰۴ کتاب بررسی و ۲۵۱ عنوان کتاب مناسب تشخیص داده شدند و در «کتاب‌نامه رشد دوره آموزش فنی و حرفه‌ای و کاردانش شماره ۱۳» معرفی شدند که ۵۱ عنوان آن‌ها به ادبیات داستانی اختصاص داشت.

بیشترین فراوانی کتاب‌های مناسب این دوره به موضوعات هنر، مدیریت خانواده، رایانه، حسابداری و بازرگانی تعلق داشت. مخاطبان این کتاب‌نامه، هنرجویان، هنرآموزان، کارشناسان اولیا و مربیان آموزشی هستند. ۷۳ ناشر به تولید کتاب‌های مناسب مذکور همت گماشته‌اند.

همه راه‌ها به کتابخانه ختم می‌شود!

سمانه آزاد

اشاره

اما آنچه ما را به دیدن این مدرسه و تهیه گزارش ترغیب کرد، نه موفقیت‌های آموزشی بلکه کتابخانه غنی آن بود. کتابخانه این مدرسه در ساختمانی جدا از بقیه ساختمان‌های مدرسه قرار دارد. در طبقه اول این ساختمان کتابخانه پیش‌دانشگاهی (پایه چهارم) قرار دارد که نزدیک به چهار هزار جلد کتاب را در خود جای داده است. اما چند پله بالاتر و در طبقه دوم ساختمان، کتابخانه‌ای با بیش از ۲۴ هزار جلد کتاب به زبان‌های فارسی و لاتین در اختیار دانش‌آموزان، دبیران و دیگر کارکنان مدرسه استقرار دارد؛ جایی که به گفته مسئولان یکی از محبوب‌ترین و پررفت‌وآمدترین قسمت‌های مدرسه است.

سمانه سیفی یکی از مسئولان کتابخانه است که در رشته کتابداری تحصیل کرده و از ۱۵ سال پیش تا کنون در کتابخانه این مدرسه مشغول کار است. او می‌گوید: «کتابخانه مدرسه دو قسمت دارد: یکی قسمت مرکزی است که بیش از ۲۴ هزار جلد کتاب لاتین و فارسی را در خود جای داده است. قسمت دوم، کتابخانه پایه چهارم (پیش‌دانشگاهی) است که حدود چهار هزار جلد کتاب دارد. کتاب‌های کتابخانه هم به زمینه‌های گوناگون ادبی، علمی، تاریخی، دینی و ... تفکیک شده‌اند. می‌توان گفت آن قدر کتاب‌های کتابخانه متنوع‌اند که علاوه بر دانش‌آموزان، نیازهای دبیران و دیگر کارکنان مدرسه را هم تأمین می‌کنند. مثلاً برخی از همکاران مدرسه که در

وجود بیش از ۲۴ هزار جلد کتاب در زمینه‌های گوناگون ادبی و علمی به زبان‌های فارسی و لاتین، نزدیک به ۱۳۰ نفر عضو از میان معلمان و کارکنان مدرسه، تأمین کتاب‌های کتابخانه براساس نیاز دانش‌آموزان و دبیران با کمک ایشان، در نظر گرفتن نیاز همه افرادی که در مدرسه حضور دارند، از دانش‌آموز تا رانندگان سرویس مدرسه در خرید کتاب‌های کتابخانه، و نیز تشویق متقابل دانش‌آموزان و دبیران از یک‌سو و مسئولان کتابخانه از سوی دیگر باعث شده است، کتابخانه «دبیرستان فرزندگان ۱ تهران»، یکی از غنی‌ترین کتابخانه‌های مدرسه‌ای باشد؛ کتابخانه‌ای که به قول یکی از مسئولان آن، سمانه سیفی، قابل مقایسه با یک کتابخانه دانشگاهی است. کتابخانه‌ای که شوق دانش‌آموزان و پشتکار مسئولان دست به دست هم داده‌اند تا آن را به پررفت‌وآمدترین و محبوب‌ترین قسمت مدرسه هم برای دانش‌آموزان و هم برای دبیران تبدیل کنند. آنچه می‌خوانید گزارش کوتاهی است از این کتابخانه.

«دبیرستان دخترانه فرزندگان ۱ تهران»، یکی از دبیرستان‌های دخترانه سازمان ملی پرورش استعدادها درخشان (سمپاد) است که هر ساله بسیاری از دانش‌آموختگان آن در مسابقات و المپیادهای علمی ملی و جهانی موفقیت‌هایی را کسب می‌کنند.

دوره دکترای تحصیل می‌کنند، برای پژوهش یا نوشتن پایان نامه خود از منابع کتابخانه مدرسه استفاده می‌کنند. به همین دلیل هم نزدیک به ۱۲۹ نفر از اعضای کتابخانه، کارکنان و دبیران مدرسه هستند.»

از آنجا که یکی از دغدغه‌های دانش‌آموزان مدارس فرزنانگان، شرکت در المپیادهای علمی است، نیازهایی نیز در این زمینه دارند. بنابراین باید کتاب‌ها و منابع کاملی برای شرکت در المپیاد وجود داشته باشد تا دانش‌آموزان با صرف کمترین زمان ممکن به آن‌ها دست پیدا کنند. به گفته مریم قدس، از دیگر مسئولان کتابخانه مدرسه فرزنانگان ۱، کتابخانه مدرسه آنقدر غنی است که دانش‌آموزان برای تهیه و مطالعه این کتاب‌ها هم فقط و فقط به آنجا مراجعه می‌کنند: «می‌دانید که بیشتر کسانی که در المپیادها شرکت می‌کنند از دانش‌آموزان تیزهوش هستند. کتابخانه این مدرسه به قدری غنی و به روز است که دانش‌آموزان تنها از این کتابخانه تغذیه می‌کنند. یعنی کتاب‌هایی که برای شرکت در المپیاد نیاز دارند را از کتابخانه دریافت و استفاده می‌کنند.»

شاید بتوان کتابخانه دبیرستان دخترانه فرزنانگان ۱ تهران را از لحاظ تعدد و تنوع کتاب‌ها با یک کتابخانه دانشگاهی مقایسه کرد. در بخش کتاب‌های لاتین این کتابخانه، منابعی با تاریخ انتشار سال ۱۹۶۰ میلادی هم به چشم می‌خورند که هر دانش‌آموزی را ذوق زده می‌کند. در این کتابخانه می‌توان منابعی درباره فرهنگ کوهنوردی، فرهنگ خودرو، و ادبیات کهن و معاصر ایران و جهان یافت. شاید دلیل تنوع منابع، این باشد که در تأمین منابع کتابخانه نه فقط به دانش‌آموزان بلکه به نیازهای دیگر همکاران مدرسه، از دبیران تا رانندگان سرویس توجه می‌شود. به طوری که اگر همکاران تأسیسات مدرسه با مشکلی مواجه شوند، در کتاب‌های کتابخانه دنبال راهنمایی برای حل مشکل می‌گردند.

انتخاب کتاب کتابخانه؛ چگونه؟

به گفته مسئولان کتابخانه این مدرسه، نخستین معیار انتخاب کتاب برای کتابخانه، نیاز دانش‌آموزان است. اما نیاز دانش‌آموزان چگونه شناخته می‌شود؟

سیفی در این باره می‌گوید: «برای تهیه کتاب‌های کتابخانه در مرحله نخست نیاز دانش‌آموزان و علاقه‌مندی آن‌ها را در نظر می‌گیریم. مثلاً بر حسب نیاز دانش‌آموزان به منابع المپیادی، کتاب‌های این حوزه را تهیه می‌کنیم. اما برای شناسایی نیازهای دانش‌آموزان هم از خودشان و هم از دبیران کمک می‌گیریم. به این ترتیب که از دبیران می‌خواهیم کتاب‌ها و منابع رشته تخصصی خود را در کتابخانه مدرسه بررسی کنند تا با توجه به اطلاعات به‌روزی که از کتاب‌های منتشر شده در حوزه تخصصی خود دارند، کمبودهای آن حوزه را برطرف کنیم. گاهی هم خود دبیران فهرست کتاب‌های مناسب و مورد نیاز دانش‌آموزان را ارائه می‌دهند و ما هم به تشخیص آن‌ها اعتماد می‌کنیم.

البته خود دانش‌آموزان هم در این زمینه کمک می‌کنند. مثلاً

از برخی دانش‌آموزان که شناخت بیشتری نسبت به آن‌ها داریم، می‌خواهیم منابع رشته خود را بررسی کنند تا به کمک آن‌ها بتوانیم منابع را وجین کنیم. به هر حال با توجه به گسترش اینترنت و منابعی مانند ای‌بوک‌ها، باید آن‌قدر کتاب‌های کتابخانه را به‌روز کنیم که انگیزه دانش‌آموزان برای مطالعه کتاب کم نشود.»

انگیزه‌ای که کم نمی‌شود

گرچه با رفت و آمدی که ما در کتابخانه مدرسه دیدیم، بعید به نظر می‌رسد انگیزه این دانش‌آموزان برای مطالعه کتاب کم شود، حرف‌های زهره حیدری، از دیگر مسئول کتابخانه هم حدس ما را به یقین تبدیل کرد: «با وجود اینکه بسیاری از کتاب‌ها در اینترنت قابل دریافت هستند، اما هنوز خیلی از بچه‌ها وقتی به کتابخانه می‌آیند و کتاب‌های قدیمی را می‌بینند، آن‌ها را در آغوش می‌گیرند و می‌گویند حس ورق زدن کتاب قابل مقایسه با خواندن کتاب الکترونیکی نیست.»

سیفی هم در این باره می‌گوید: «بچه‌ها نسبت به کتاب‌های قدیمی‌تر علاقه نشان می‌دهند. مثلاً با وجود اینکه چاپ جدید کتاب «بینوایان» در کتابخانه وجود دارد، اما بیشتر دانش‌آموزان سراغ همان کتاب قدیمی را از ما می‌گیرند. بچه‌های مدرسه خیلی اهل مطالعه‌اند؛ هم مطالعه کتاب‌های درسی و هم مطالعه جانبی. بسیاری از خانواده‌ها خود اهل مطالعه‌اند و این موضوع بر دانش‌آموزان هم تأثیر گذاشته است. میزان مراجعه به کتابخانه مدرسه به قدری زیاد است که کتابخانه در تیر ماه هم فعال است. بچه‌ها حتی در زمان امتحانات همچنان کتاب‌خوانی و مطالعه جنبی را ادامه می‌دهند.»

اما دلیل این استقبال چیست؟ آیا تنها طرح‌های کتابخانه برای انگیزه دادن به دانش‌آموزان، آن‌ها را به سوی کتابخانه و مطالعه می‌کشاند؟ خیر! این‌طور که پیداست، در این مدرسه همه دست به دست هم می‌دهند تا همه راه‌ها به کتابخانه ختم شود. مریم قدس در این باره می‌گوید: «مدرسه ما مانند یک سازمان کوچک است که شکل اداره آن با مدرسه‌های دیگر کمی متفاوت است. در این مدرسه همه بخش‌ها با تعامل هم دانش‌آموزان را در راستای هدف مدرسه تشویق می‌کنند. مثلاً همه بخش‌های فرهنگی، پژوهشی، پرورشی و... با فعالیت‌ها و طرح‌های خود دانش‌آموزان را به سوی کتابخانه و مطالعه سوق می‌دهند.»

نقش بی‌بدیل معلم

به گفته سیفی، در این مدرسه، تشویق به مطالعه تنها وظیفه مسئولان کتابخانه نیست. در کنار فعالیت‌های مستقل کتابخانه در این زمینه، دبیران و دیگر بخش‌های مدرسه هم این وظیفه را بر عهده دارند: «ما به‌عنوان مسئولان کتابخانه برنامه‌ها و

در تأمین منابع کتابخانه نه فقط به دانش‌آموزان، بلکه به نیازهای دیگر همکاران مدرسه، از دبیران تا رانندگان سرویس توجه می‌شود

فعالیت‌هایی برای تشویق بچه‌ها به مطالعه داریم، اما دبیران مدرسه هم در این زمینه نقش مهمی دارند. در کلاس‌های فوق برنامه مانند «زنگ تماشا» و پژوهش هر یک از دانش‌آموزان بسته به حوزه علاقه‌مندی خود، باید موضوعی را برای پژوهش انتخاب کنند و مسلم است که مهم‌ترین رکن پژوهش مطالعه و کتابخانه است. البته این کار تنها به زنگ تماشا و پژوهش محدود نیست. در بقیه کلاس‌ها هم دبیران با فعالیت‌ها و طرح‌هایی، دانش‌آموزان را راهی کتابخانه می‌کنند. می‌توان گفت همه گروه‌های مدرسه در تعامل با یکدیگرند تا بچه‌ها را بیش از پیش به کتابخانه ارجاع دهند.»

کشف اهمیت مطالعه

یکی از معلمان مدرسه فرزنانگان که در تشویق دانش‌آموزان به مطالعه و کتابخانه سهم دارد، **نجمه قنبری**، معلم پژوهش و مطالعات اجتماعی است. او معتقد است: «بچه‌ها نیاز دارند بدانند که اصولاً کتاب و مطالعه چه فایده‌ای برایشان دارد. ما نمی‌توانیم انکار کنیم که رشد تکنولوژی اگرچه منافع زیادی داشته، اما نسل جدید را چنان بی‌حوصله کرده است که حتی حوصله ورق زدن کتاب و مطالعه را ندارند. بچه‌ها ممکن است ساعت‌ها به هم پیامک بزنند و از طریق شبکه‌های اجتماعی با هم صحبت کنند، اما اگر از آن‌ها خواهیم مطالبی را بخوانند و نظرشان را درباره آن بنویسند، گمان می‌کنند کاری طولانی باید انجام دهند. بنابراین در نخستین گام باید احساس نیاز به مطالعه را در دانش‌آموزان بیدار کرد.»

اما چگونه؟ قنبری در این باره این‌طور توضیح می‌دهد: «من برای این کار مجموعه فعالیت‌هایی را در کلاس انجام می‌دهم. مثلاً بعد از اینکه پیرامون موضوع

درس بحث کردیم، متنی مرتبط با موضوع را به بچه‌ها می‌دهم تا مطالعه کنند. این متن می‌تواند یک خبر، بخشی از یک کتاب یا حتی پست یک وبلاگ باشد. سپس بچه‌ها را موظف می‌کنم ۴۵۰ کلمه (و نه بیشتر) درباره این متن بنویسند. البته این متن نباید اظهار نظر باشد، بلکه باید یک بحث علمی مرتبط با موضوع درس و دارای استدلال و نتیجه‌گیری باشد. اما بسیاری از دانش‌آموزان بعد از ۵۰ یا ۱۰۰ کلمه متوجه می‌شوند که حرف زیادی برای گفتن درباره آن موضوع ندارند و این باعث ناراحتی‌شان می‌شود. در این مورد با آن‌ها حرف می‌زنم و متوجه‌شان می‌کنم که مگر نه این است که ما ساعت‌ها با دوستانمان در صفحات اجتماعی حرف می‌زنیم، بدون آنکه اذیت شویم؟ پس چگونه است که نمی‌توانیم درباره یک موضوع علمی ۴۵۰ کلمه بنویسیم؟ به تدریج بحثمان در این باره به این

نتیجه می‌رسد که چون مطالعه کمی داریم و بحث علمی کم خوانده‌ایم، نمی‌توانیم به بازتولید برسیم. به این ترتیب بچه‌ها اهمیت مطالعه را کشف می‌کنند.»

راه دیگری که این معلم برای تشویق دانش‌آموزان به مطالعه در پیش می‌گیرد، موظف کردن دانش‌آموزان به مطالعه مفاهیم درس‌ها و توضیح آن‌هاست: «مثلاً یکی از درس‌های مطالعات اجتماعی درباره نظام‌های سیاسی است. ۱۵ مفهوم از مفاهیمی را که طی آموزش به معنای آن‌ها احتیاج داریم، انتخاب و ۱۵ دانش‌آموز را موظف می‌کنم که درباره آن مفاهیم مطالعه کنند تا جلسه بعد هنگام آموزش درس، این مفاهیم را توضیح دهند. برای مطالعه هم منابع کتابخانه را معرفی می‌کنم که البته مستلزم این است که خودم به منابع کتابخانه اشراف داشته باشم. خوش‌بختانه کتابخانه مدرسه هم غنی است و مسئولان کتابخانه که انسان‌های دغدغه‌مندی هستند، سعی دارند کتاب‌های خوبی به دست بچه‌ها برسد. وقتی هم که دانش‌آموز بداند کتابخانه مدرسه، منبع قابل اعتمادی است، تشویق می‌شوند.»

بقیه دبیران مدرسه هم چنین وظیفه‌ای را بر عهده دارند. آن‌ها باید دانش‌آموزان را به پژوهش و مطالعه درباره سؤال‌هایی که دارند، تشویق کنند. حتی اگر منبعی که دبیران برای مطالعه پیشنهاد می‌کنند، در کتابخانه مدرسه موجود نباشد، راه دیگری را در پیش می‌گیرند؛ از جمله عضویت در کتابخانه‌های دیگر، مانند کتابخانه علوم انسانی جهاد دانشگاهی که دانش‌آموزان این مدرسه عضو هستند تا در صورت لزوم بتوانند از منابع آنجا هم استفاده کنند.

کتابخانه‌ای برای همه

در این کتابخانه تقریباً همه چیز به روز است؛ از نحوه جست‌وجوی کتاب‌ها تا رزرو و تمدید آن‌ها. منابع کتابخانه هم تنها به کتاب‌های الکترونیکی محدود نمی‌شود. شاید وقتی نام مدرسه فرزنانگان را بشنوید، گمان کنید دانش‌آموزان چنین مدرسه‌ای باید تنها کتاب‌های مربوط به المپیاد و کنکور را بخوانند، اما این‌طور نیست. نه تنها دانش‌آموزان، بلکه مسئولان کتابخانه و مدرسه هم مایل نیستند، دانش‌آموزانی تک‌بعدی پرورش یابند. سیفی در این باره می‌گوید: «این‌طور نیست که چون اینجا مدرسه فرزنانگان است، پس بچه‌ها تنها به المپیاد توجه دارند و فقط سراغ کتاب‌های تست می‌روند. اتفاقاً دانش‌آموزان خیلی به ادبیات کشورها علاقه نشان می‌دهند. به همین دلیل هم بین کتاب‌های هر حوزه تعادلی وجود دارد. البته چون گرایش علمی بچه‌ها بیشتر است، طبیعتاً تعداد کتاب‌ها در این حوزه بیشتر است و بالاترین آمار مربوط به حوزه ریاضی است. اما در کنارش، حوزه ادبیات کتابخانه هم بسیار غنی و مورد توجه بچه‌هاست. ما برای اینکه کتابخانه به روز باشد، حوزه‌های گوناگون از ریاضی، فیزیک، نجوم، گیاهان دارویی و فناوری نانو، تا روان‌شناسی، عرفان و ادیان را پوشش می‌دهیم که همین موضوع باعث استقبال دانش‌آموزان شده است.»

سیفی: بچه‌های مدرسه خیلی اهل مطالعه‌اند؛ هم مطالعه کتاب‌های درسی و هم مطالعه جانبی. بسیاری از خانواده‌ها خود اهل مطالعه‌اند و این موضوع بر دانش‌آموزان هم تأثیر گذاشته است. میزان مراجعه به کتابخانه مدرسه به قدری زیاد است که کتابخانه در تیر ماه هم فعال است. بچه‌ها حتی در زمان امتحانات همچنان کتاب‌خوانی و مطالعه جنبی را ادامه می‌دهند

سیفی: این طور نیست که چون اینجا مدرسه فرزندانگ است، پس بچه‌ها تنها به المپیاد توجه دارند و فقط سراغ کتاب‌های تست می‌روند. اتفاقاً دانش‌آموزان خیلی به ادبیات کشورها علاقه نشان می‌دهند. به همین دلیل هم بین کتاب‌های هر حوزه تعادلی وجود دارد. البته چون گرایش علمی بچه‌ها بیشتر است، طبیعتاً تعداد کتاب‌ها در این حوزه بیشتر است و بالاترین آمار مربوط به حوزه ریاضی است. اما در کنارش، حوزه ادبیات کتابخانه هم بسیار غنی و مورد توجه بچه‌هاست

کتابخانه و به‌روزرسانی منابع آن یکی دیگر از دلایل موفقیت کتابخانه این مدرسه است. سیفی می‌گوید: «خوش‌بختانه بخش حسابداری و مدیریت مدرسه همواره از کتابخانه پشتیبانی کرده‌اند. البته به نظر من در کنار این‌ها، استفاده از افراد متخصص در هر حوزه و فعالیت‌هایی که دبیران انجام می‌دهند هم در جذب دانش‌آموزان به کتابخانه بسیار مؤثر است.»

بله! در این مدرسه همه بخش‌های پرورشی، پژوهشی، آموزشی، فرهنگی و هنری وظیفه نانوشته‌ای دارند. آن‌ها وظیفه دارند فعالیت‌های خود را به گونه‌ای طراحی کنند که احساس نیاز به کتاب و مطالعه را در دانش‌آموزان بیدار و آن‌ها را به کتابخانه هدایت کنند. شاید به همین دلیل است که دانش‌آموزان این مدرسه از هر طرف که می‌روند، باز سر از کتابخانه در می‌آورند! البته به‌نظر می‌رسد اگر مسئولان کتابخانه با کتابنامه رشد آشنایی داشته و کتاب‌های کتابخانه را از این منبع استخراج کنند، بیش از پیش بتوانند در تهیه منابع معتبر و مناسب دانش‌آموزان موفق باشند.

چرا که کتاب‌های معرفی شده در این کتاب‌نامه از فیلترهای علمی، کارشناسی و البته معتبر آموزش و پرورش گذشته و برای دانش‌آموزان پایه‌ها و مقاطع مختلف، مناسب تشخیص داده شده‌اند. از این‌رو این کتاب‌نامه‌ها می‌تواند یکی از مهم‌ترین و معتبرترین منابع تشخیص کتاب مناسب و استاندارد آموزشی برای دانش‌آموزان باشد.

دانش‌آموزان مشوق مسئولان مدرسه

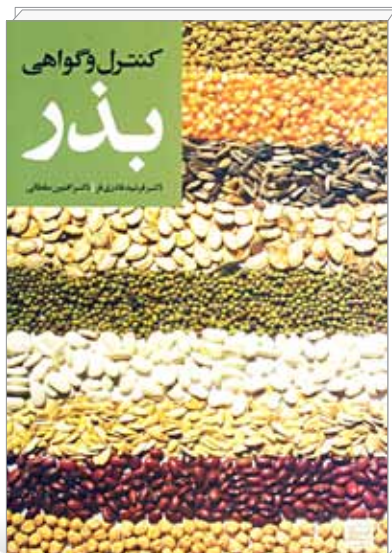
برخی مدارس هنگام ثبت نام دانش‌آموزان را به‌طور اجباری به عضویت کتابخانه مدرسه درمی‌آورند، اما در مدرسه فرزندانگ این طور نیست. بلکه هر دانش‌آموز هنگامی واقعاً احساس نیاز کرد، به کتابخانه مراجعه و ثبت‌نام می‌کند. از نظر قنبری این نکته مثبتی است، چرا که باعث می‌شود دبیران بتوانند دانش‌آموزان و میزان علاقه و مراجعه آن‌ها را به کتاب و کتابخانه را تشخیص دهند و در صورت نیاز آن‌ها را تشویق کنند.

البته این تنها دبیران نیستند که دانش‌آموزان را تشویق می‌کنند. گاه اشتیاق دانش‌آموزان مسئولان کتابخانه را به تهیه منابع بیشتر و بهتر برای کتابخانه تشویق می‌کند. حیدری در این باره می‌گوید: «اگر ما کتاب تهیه کنیم، اما بچه‌ها استقبال نکنند، مطمئناً ما هم دلسرد می‌شویم. اما وقتی می‌بینیم اشتیاق بچه‌ها زیاد است، ما هم تشویق می‌شویم که منابع کتابخانه را به روز کنیم. یعنی این یک رابطه دو طرفه است. ما دانش‌آموزان را و هم آن‌ها ما را تشویق می‌کنند.»

همه راه‌ها به کتابخانه ختم می‌شود

کتابخانه دبیرستان دخترانه فرزندانگ ۱ تهران، کتابخانه‌ای غنی، پر رفت و آمد و محبوب دانش‌آموزان مدرسه است. این محبوبیت چند دلیل دارد که سیفی درباره آن می‌گوید: «وقتی کتابخانه غنی باشد و دانش‌آموز بداند، هر چه نیاز دارد در کتابخانه موجود است، دیگر احتیاجی به تبلیغ نیست. در واقع وقتی دانش‌آموز متوجه می‌شود که می‌تواند جواب همه سؤال‌هایش را در کتابخانه مدرسه بیابد، جذب آن می‌شود. بنابراین کتابخانه غنی، خود بزرگ‌ترین عامل برای جذب دانش‌آموزان است.»

غیر از علاقه خود دانش‌آموزان به مطالعه و نیز وجود منابع متعدد و متنوع در کتابخانه، پشتیبانی مدیریت مدرسه از

نگاهی به کتاب کنترل و گواهی بذر

نویسنده: دکتر فرشید قادری فر و
دکتر افشین سلطانی
ناشر: جهاد دانشگاهی مشهد

کتابی جامع، مختصر و کاربردی

سهیلاتکاور

پیش‌درآمد تولید بذر به گونه‌ای مختصر و مفید پرداخته است. همچنین، در این فصل شرایط محیطی لازم برای ورود به مرحله زایشی به‌عنوان محرک گل‌انگیزی، ساختار ریخت شناختی (مورفولوژیکی) یک گل کامل، دسته‌بندی گل‌ها و گیاهان براساس اندام زایا، انواع گل‌آذین و میوه در گیاهان، گرده‌افشانی و شرایط منتج به خودگشنی و دگرگشنی، دسته‌بندی گیاهان براساس روش‌های گرده‌افشانی در طبیعت، سازوکار تشکیل هاپلوئیدها (فرایند میوز در نهاندانگان)، و فرایند لقاح و رشد دانه بیان شده است.

در **فصل دوم**، رشد و نمو بذر روی بوته مادری، شرایط ممانعت‌کننده جوانه‌زنی بذر، خواب بذر و انواع سازوکار آن و همچنین روش‌های شکست خواب به‌نحوی مبسوط بیان شده است. در **فصل سوم**، جوانه زنی، مراحل آماس و فعالیت آنزیمی به‌عنوان فرایندهای حیاتی و پیچیده فیزیولوژیکی به صورت مختصر و مفید مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل چهارم، به این موضوع‌ها پرداخته است: هدف گواهی بذر؛ انواع بذر در روند گواهی بذر؛ مراحل معرفی یک رقم؛ معرفی مراکز مهم جهانی در زمینه گواهی بذر؛ شرایط تکثیر بذر گواهی شده.

در **فصل پنجم**، اهمیت بوجاری بذر و انواع روش‌های بوجاری از جمله هوا دادن و ... آورده شده است.

در **فصل ششم** به عوامل مؤثر در انبارداری موفق، همچون نوع گیاه، نوع بذر (ساختار، میزان رطوبت و ترکیبات شیمیایی

مقدمه

کتاب «کنترل و گواهی بذر» در دهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد مقام نخست در قسمت کشاورزی را به خود اختصاص داده است. این کتاب به قلم دکتر فرشید قادری فر و دکتر افشین سلطانی، از اعضای هیئت دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، با درجه علمی به ترتیب استادیار و استاد گروه زراعت نگاشته شده است. پیشینه تحقیقاتی، نگاشت کتاب‌های متعدد و سطح علمی کار ایشان در موضوع، به کتاب اعتباری ویژه بخشیده است.

پرداخت به موضوع به‌صورت علمی و تا حد ممکن عملی و کاربردی، همراه با نثر ساده و ارائه مطالب به‌صورتی مختصر و مفید و در عین حال کافی، موجب شده است که کتاب در نوع خود به مجموعه‌ای مدون و بی‌نظیر بدل شود. ارائه تصاویرهای واضح، جدول‌های کاربردی و فرم‌های استاندارد هر مرحله و آزمون آزمایشگاهی، از مزایای این کتاب است. از این رو، کتاب کنترل و گواهی بذر، منبعی قابل توصیه در زمینه کنترل و گواهی بذر است.

نقد کتاب با هدف تقدیر از این اثر ارزشمند و رفع کاستی‌ها و ارتقای آن در چاپ‌های بعدی انجام پذیرفته است.

محورهای موضوعی کتاب

این کتاب از ۱۵ فصل تشکیل شده است:

فصل اول به مباحث گیاه‌شناسی، تشکیل میوه به‌عنوان

آن) و شرایط محیطی (رطوبت نسبی و دما) پرداخته شده و بر عواملی که در شیوع آفات و بیماری‌های گوناگون در انبار تعیین‌کننده هستند، تأکید شده است. در ادامه مشخصات یک انبار مناسب، انواع انبار (کریوژنیک، ظروف مهروموم شده و بهره‌مندی از مواد جاذب رطوبت در ظروف) و علائم زوال بذر (تغییرات ریخت‌شناسی، از دست رفتن فعالیت آنزیمی، کاهش تنفس، افزایش مواد تراوش شده از بذر، افزایش اسیدهای چرب آزاد و در نهایت زوال گیاهچه) بیان شده است.

عنوان فصل هفتم نمونه‌گیری است. دقت در نمونه‌گیری به‌عنوان نماینده واقعی محموله بذری در آزمایش‌های کنترل و گواهی بذر بسیار اهمیت دارد. همچنین، انواع روش‌های نمونه‌گیری در شرایط مختلف و آماده‌سازی نمونه‌ها برای آزمایش آورده شده است.

فصل هشتم، روش‌های تعیین رطوبت به صورتی کاربردی و عملی شرح داده شده است. گنجاندن جدول‌های مفصل و دقیق در این زمینه، بر اهمیت کتاب به‌عنوان کتابی کاربردی افزوده است.

در **فصل نهم** در آزمون خلوص بذر، محتویات نمونه به سه دسته بذر خالص، سایر بذور و مواد بی‌اثر تفکیک می‌شوند.

فصل دهم، با عنوان آزمون جوانه‌زنی، این آزمون را به‌عنوان آزمون ظهور و توسعه ساختارهای ضروری بذر تعریف می‌کند و آن را شاخص توانمندی بذر در تولید گیاه طبیعی در شرایط مطلوب محیطی می‌داند. شرایط مناسب جوانه‌زنی از قبیل بستر جوانه‌زنی و رطوبت و دما هم شرح داده شده و مراحل آزمون جوانه‌زنی و ارزیابی نتایج آورده شده است. به‌علاوه، از تصویرهای مشخصی برای مقایسه گیاهچه‌های طبیعی با غیرطبیعی استفاده شده است.

فصل یازدهم، آزمون قابلیت حیات گیاه و روش‌های متفاوت آن را شرح می‌دهد. روش اجرای آزمون تترازولیوم در گیاهان گوناگون در جدول مرجع منعکس شده است. از تصویرهای واضح همراه با تفسیری کامل از الگوهای رنگ‌پذیری بذر شبدر و پنبه طی آزمون تترازولیوم استفاده شده است.

در **فصل دوازدهم**، آزمون قدرت بذر به‌عنوان آزمونی از خصوصیات بذر که در توانایی سبز شدن سریع، یکنواخت و طبیعی گیاهچه در شرایط مزرعه نقش دارند، تعریف شده است. انواع آزمون‌های بذر از جمله آزمون سرما، آزمون خرده آجر، آزمون تسریع پیری، آزمون زوال کنترل‌شده، آزمون قدرت چند تنشی، آزمون هدایت الکتریکی بذر، آزمون سرعت رشد گیاهچه، آزمون سرعت جوانه‌زنی، آزمون تترازولیوم، آزمون جوانه‌زنی در دمای پایین، آزمون تنش‌های محیطی، و آزمون مبتنی بر اندازه‌گیری تنفس توضیح داده شده است.

فصل سیزدهم، با توجه به اهمیت شناسایی ارقام در کنترل و گواهی بذر، روش‌های شناسایی ارقام را شرح داده است. برخی از این روش‌های آزمایشگاهی عبارت‌اند از: بررسی مورفولوژیکی بذر و گیاهچه؛ آزمون فرابنفش؛ روش‌های شیمیایی؛ روش‌های

کروماتوگرافی؛ روش الایزا، الکتروفورز پروتئین و آنزیم‌ها؛ واکنش PCR و سایر روش‌های سیتولوژیکی؛ آزمون مقاومت به بیماری‌ها؛ روش‌های گلخانه‌ای و مزرعه‌ای.

فصل چهاردهم به روش‌های شناسایی بیماری‌های بذرزاد که مهم هستند و خسارت وارد می‌کنند، اختصاص دارد. اطمینان از نبود بیماری و آفت در بذر یکی از مراحل اولیه کنترل و گواهی آن است. علاوه بر این، در حمل‌ونقل بذر به سایر مناطق، بذور باید عاری از بیماری‌ها و آفات و به خصوص قرنطینه‌ای باشند. از این‌رو کنترل قانونی و قرنطینه کلیه مواد گیاهی از جمله بذور در بدو ورود الزامی است. در این فصل روش‌های شناسایی بیماری‌ها بر حسب انواع عوامل بیماری‌زای گیاهی (قارچ‌ها، باکتری‌ها، ویروس‌ها و نماتدها) آورده شده است. روش‌های شناسایی قارچ‌های بذرزاد، شامل بازرسی ظاهری بذرهای خشک، روش شست‌وشو، روش شمارش جنین، آزمون آگار، آزمون بلوتر، آزمون شدت بیماری‌زایی و آزمون بررسی علائم بیماری در گیاهچه هستند. روش‌های شناسایی باکتری‌های بذرزاد از جمله روش‌های

سرم‌شناسی، روش‌های باکتری‌خواری و آزمون‌های تزریق به گیاه آورده شده‌اند. از روش‌های شناسایی ویروس‌های بذرزاد هم به مشاهده و بازرسی بذرهای خشک و آزمون‌های رشد بذر اشاره شده و از روش‌های شناسایی نماتدها، روش مشاهده و بررسی چشمی بذرهای خشک آورده شده است.

در **فصل پانزدهم**، آزمایش‌هایی بر اساس امکانات معمول آزمایشگاه واحدهای دانشگاهی با هدف ارائه یک واحد عملی در کنترل و گواهی بذر آورده شده است. موضوع آزمایش‌ها عبارت‌اند از: شناسایی

بذر گیاهان زراعی و علف‌های هرز مهم؛ بررسی مراحل تولید بذر یک یا چند گیاه مهم در منطقه؛ ساختمان و نحوه کار دستگاه‌های بوجاری؛ روش‌ها و وسایل نمونه‌برداری؛ آزمون تعیین رطوبت بذر؛ آزمون خلوص؛ آزمون جوانه‌زنی؛ آزمون تترازولیوم؛ آزمون‌های قدرت بذر (سرعت جوانه‌زنی و هدایت الکتریکی)؛ آزمون شناسایی ارقام.

فصل شانزدهم به مجموعه تست‌های مرتبط که برخی از آن‌ها در کنکورهای گذشته مطرح شده‌اند، همراه با پاسخ‌نامه آن‌ها اختصاص دارد.

نقد و بررسی کتاب

آن‌گونه که از مقدمه کتاب برمی‌آید، کتاب کنترل و گواهی بذر با سرفصل درس کنترل و گواهی بذر مطابقت کامل دارد. نویسندگان مخاطبان کتاب را دانشجویان و محققان حوزه بذر می‌دانند. در نگارش کتاب به قسمت عملی و کاربردی کنترل و

آن‌گونه که از مقدمه کتاب برمی‌آید، کتاب کنترل و گواهی بذر با سرفصل درس کنترل و گواهی بذر مطابقت کامل دارد. نویسندگان مخاطبان کتاب را دانشجویان و محققان حوزه بذر می‌دانند. در نگارش کتاب به قسمت عملی و کاربردی گواهی بذر توجه ویژه شده است

گواهی بذر توجه ویژه شده است. توصیه‌هایی برای تدوین هرچه بهتر مطالب کتاب به تفکیک فصل‌ها عبارت‌اند از:

فصل اول

- به‌نظر می‌رسد در چیدمان مطالب بهتر باشد براساس توالی طبیعی، تشکیل گل و میوه پس از گرده‌افشانی آورده شود.
- با توجه به موضوع کتاب، به نظر می‌رسد لازم است بر اینکه برخی از گیاهان در طبیعت صد درصد خودگشن یا دگرگشن نیستند، تأکید شود.

به عبارت دیگر، تعیین درصد خودگشنی و دگرگشنی در بیشتر گیاهان به شرایط محیطی (دما، رطوبت، بارندگی، باد و حشرات) وابسته است.

- جای شکلی از مراحل تشکیل و نمو جنین در دانه خالی

به‌نظر می‌رسد.

- با توجه به موضوع کتاب شاید بهتر باشد نام میحث «رشد دانه» به «تکامل دانه» تغییر یابد.

فصل دوم

- بهتر است از عنوان «خواب» به جای «کمون» استفاده شود.
- خواب بذر و روش‌های شکست آن که در کشاورزی مفهومی مهم و ضروری دارد، به‌نحوی جامع و مفید آورده شده است.

فصل چهارم

- اطلاعاتی از وضعیت ایران در این مراکز (یا عضویت در آن‌ها) داده نشده است.

فصل ششم

- در صفحه ۸۰ در سه خط آخر صفحه آورده شده است. «جالب است بدانیم باکتری‌ها به میزان زیادی نمی‌توانند جوانه‌زنی بذرهای انبار شده را کاهش دهند، زیرا این موجودات برای رشد و نمو به آب آزاد نیاز دارند.» این استدلال در مورد قارچ‌ها هم است: قارچ‌ها برای رشد و نمو به آب آزاد محیط وابسته‌اند (Agrios & Beckerman, 2011).

- شایسته بود تیتري مشابه پاتوژن‌ها به آفات، از جمله حشرات و چونندگان اختصاص داده می‌شد.

- مشخصات یک انبار مناسب خود باید یک تیتتر باشد.

- در مشخصات انبار مناسب، بهتر است به انبارگردانی و از جمله ورود و خروج بذر براساس تاریخ برچسب شده نیز توجه شود. همچنین، تدابیر امنیتی در مواجهه با خطراتی چون آتش‌سوزی (کپسول اطفای حریق)، سیل (انتخاب مکان مناسب انبار به دور از مسیر سیلاب و محل‌های سیل‌خیز) و سوانح (کمک‌های اولیه) در نظر گرفته شوند.

فصل هشتم

- گنجاندن جدول‌های مفصل و دقیق در کتاب بر اهمیت آن به‌عنوان کتابی کاربردی می‌افزاید.

فصل نهم

- با توجه به خسارت آفات و بیماری‌ها به بذر، مشاهده دقیق بذور برای تعیین آسیب‌دیدگی‌ها نیز مفید به‌نظر می‌رسد. برای مثال، «سن گندم» به‌عنوان آفت راهبردی در فلات ایران، شکل خاصی از فرورفتگی در بذر ایجاد می‌کند.

فصل سیزدهم

- با توجه به اهمیت بررسی‌های ژنتیکی و نشانگرهای مولکولی در شناسایی توالی‌های تعیین‌کننده ارقام، شایسته است به روش‌های مبتنی بر PCR و غیر مبتنی بر PCR، به‌عنوان روش‌های نوین، دقیق و معتبر بیشتر پرداخته شود.

فصل چهاردهم

● به نظر می‌رسد بهتر باشد به جای به کارگیری لفظ شناسایی، به جداسازی و کلید شناسایی عوامل بیماری‌زا اشاره شود. تأکید بر روش‌های مولکولی چون روش الایزا، الکتروفورز نشانگرهای مولکولی پروتئینی و ژنتیکی، روش‌های مبتنی بر PCR و غیر مبتنی بر PCR نیز در شناسایی عوامل بیماری‌زای بذرزاد با توجه به استانداردهای حال حاضر لازم به نظر می‌رسد.

از فصل هفتم به بعد مباحث کتاب عملی و کاربردی (روش‌های نمونه‌برداری: فصل هفت، نحوه اندازه‌گیری ویژگی‌های بذر: فصل هشت تا یازده، آزمون قدرت بذر: فصل دوازده، روش‌های شناسایی ارقام بذر: فصل سیزده، روش‌های شناسایی بیماری‌های بذرزاد: فصل چهارده و آزمایش‌هایی برای کنترل و گواهی بذر) هستند. با وجود این، در فصل پانزدهم به آزمایش‌های قابل اجرا در شرایط معمول آزمایشگاهی بیشتر واحدهای برگزارکننده درس کنترل و گواهی بذر پرداخته شده است که این هدفمندی نویسندگان کتاب را برای تألیف کتابی درسی خاطر نشان می‌کند.

برخی از موارد نگارشی کتاب عبارت‌اند از:

- صفحه ۲۳، پاراگراف دوم، خط دوم: بر روی ← روی.
- صفحه ۱۱۹، خط آخر برای گیاهچه‌های طبیعی سه معیار زیر در نظر گرفته می‌شود ← گیاهچه‌های طبیعی به سه دسته تقسیم می‌شوند.
- صفحه ۱۴۲، تیتیر جوانه‌زنی ← آزمون جوانه‌زنی و شمارش اول ← آزمون شمارش اول
- بهتر است از لغات نامأنوس در متن چون فرج (صفحه ۹۲ خط اول) استفاده نشود.

ویژگی‌های مهم اثر

- در نگاه اول طراحی روی جلد موضوع کتاب را تداعی می‌کند. انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد از جمله ناشران مشهور و معتبر در زمینه چاپ کتاب‌های حوزه کشاورزی است. انتشار کتاب توسط ناشری تخصصی در همان زمینه موضوعی کتاب نشان از اعتبار کتاب دارد.
- عنوان کتاب با موضوع آن انطباق دارد.
- در صفحه عنوان و پشت صفحه عنوان اطلاعات لازم طبق استانداردها آمده است. به این ترتیب که در صفحه عنوان، اطلاعات مربوط به نویسندگان و سال نشر آمده است.
- کتاب بر اساس استانداردها، دارای عنوان انگلیسی و شرحی مختصر در پشت جلد است.
- در پشت صفحه عنوان، در قسمت اول صفحه، شناسنامه کامل اثر در قالب فیپا درج شده و در دو قسمت صفحه اطلاعات مربوط به نشر، نشانی ناشر، نوبت چاپ، شمارگان، شماره نشر و دیگر اطلاعات آورده شده است.
- شیوه بیان مطالب و ترتیب فصل‌ها به گونه‌ای مناسب، حفظ

ارتباط میان فصول را رعایت کرده است.

- انتخاب نوع قلم کتاب و رعایت فاصله مناسب میان خطوط، مرور کتاب را آسان کرده است.
- با توجه به تحصیلات و سوابق آموزشی و پژوهشی نویسندگان اثر، می‌توان به این نتیجه رسید که نویسندگان کتاب به حق از تخصص و صلاحیت کافی در طرح و پرداخت به موضوع کتاب برخوردارند.
- مقدمه که از ملزومات هر اثر جامع است، به قلم نویسنده در آغاز کتاب آورده شده و در آن نویسنده به تشریح موضوع کتاب و محتوای موضوع فصل‌ها پرداخته است.
- متن اثر در راستای هدف بیان شده در مقدمه نوشته شده است و انتظارات مخاطب را به عنوان متنی کامل از موضوع فراهم آورده است.

- متن اثر با توجه به ارائه آزمایش‌های عملی و جدول‌های استاندارد در حوزه کنترل و گواهی بذر بسیار کارآمد است.
- جدول‌ها در کتاب براساس استانداردهای مرجع هستند.
- از مهم‌ترین مزایای کتاب، پرداختن به موضوعی است که بسیار مورد توجه بخش کشاورزی است و جامع، مختصر و کاربردی بودن آن است.

نارسایی‌ها و کاستی‌های کار

- طراحی جلد تا حدودی کلیشه‌ای است. شایسته است تصویری مناسب‌تر که علاوه بر بذر، مفهوم کنترل و گواهی بذر را نیز در برداشته باشد، در نظر گرفته شود.
- در کمال شگفتی در کتاب به آفات بذر پرداخته نشده است. جای فصلی هم‌سنگ با عوامل بیماری‌زا، با عنوان «آفات بذر» خالی است.

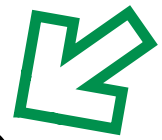
نتیجه‌گیری

اثر حاضر کتابی قابل تقدیر و منبعی مناسب در حوزه کنترل و گواهی بذر است. مطالعه کتاب به دانشجویان و هنرآموزان کشاورزی توصیه می‌شود. امید است در آینده شاهد ویرایش‌های بعدی کتاب باشیم و نقد حاضر در رفع کاستی‌ها و ارتقای اثر در چاپ‌های بعد مؤثر واقع شود.

منابع

۱. پولمن، جی. ام. و اسلیپر، دی. ا. (۱۳۸۳). اصلاح گیاهان زراعی. ترجمه احمد ارزانی. مرکز نشر دانشگاه صنعتی اصفهان.
۲. تکاور، س. (۱۳۸۱). «خسارت کمی و کیفی گندم در اثر آفت سن گندم». اولین کنگره بین‌المللی گندم.
3. Agrios, G.N. and Beckerman, J. 2011. Agrios plant pathology, Sixth Edition. Academic press; 922p.

به آزمایش‌های قابل اجرا در شرایط معمول آزمایشگاهی بیشتر واحدهای برگزارکننده درس کنترل و گواهی بذر پرداخته شده است که این هدفمندی نویسندگان کتاب را برای تألیف کتابی درسی خاطر نشان می‌کند

دنیای بچه‌ها؛ چیزی شبیه بهشت

به مناسبت «روز جهانی کودک»

فریده نورمحمدی

و تظاهر نمی‌کنند. اگر دعوا کنند، زود با هم دوستی می‌کنند. غم را دوست ندارند. چیزی برای فردا ذخیره نمی‌کنند. گذشته و آینده را نمی‌فهمند. زندگی را «درک همین اکنون» می‌دانند. آنچه فیلسوفان می‌گویند، آن‌ها باور دارند. زیاد پرسش می‌کنند. خنده و قهقهه را می‌فهمند. بازی و شادی را در هر جایی در اولویت قرار می‌دهند. میهمان عالم خیال می‌شوند. برای دوستی ارزش قائل‌اند. حتی اگر کودکی نباشد با او بازی کنند، دوستی خیالی برای خود در نظر می‌گیرند و حرف‌های دلشان را با او می‌زنند. دنیای آن‌ها بزرگ است. صادقانه دنیایشان را با رنگ و نقاشی به نمایش می‌گذارند و ابایی از تصویر حقیقت درونشان ندارند. در نوشتن برای کودکان، ما هم می‌توانیم از این دنیای قشنگ که خود نیز به آن ورود کرده‌ایم، بنویسیم. دنیای کودکان دنیای بی‌رنگی است. سیاه و سفید، فقیر و ثروتمند، هند و ترک با هم، هم دل و هم بازی می‌شوند. برای بهتر نوشتن به دنیایی که آن‌ها می‌بینند وارد شویم. دنیا را از دریچه نگاه آن‌ها ببینیم؛ دنیای بی‌غل و غش و بدون خیانت، ریا، غم و غصه، و...

«جهان از آن کسانی است که می‌خوانند.» (کاترین پاترسن)
حال که ما برای کودکان می‌نویسیم تا آن‌ها بخوانند و جهان برای آنان باشد، ورود به دنیای کودکان لازمه کار ما خواهد بود: «چون که با کودک سر و کارم فتاد

هم زبان کودکان باید گشاد»

(مولوی، «مثنوی معنوی»، دفتر چهارم).

چه خوب است گاه به میهمانی کودکان که زیر چادر نماز خال خالی مادر برای خود خانه‌ای به پا کرده‌اند، برویم تا شادی، صمیمیت، خوش خیالی و دوست داشتن را دوباره تجربه کنیم. دنیای تخیلی و قشنگ آن‌ها شاید چیزی شبیه بهشت است. آن‌ها اگر اراده کنند، پدر و مادر که سهل است، پادشاه تمام ملک جهان را هم به حریم خانه کوچک خود راه نمی‌دهند. آن‌ها هر چه اراده کنند، می‌خواهند. نبودن برای آن‌ها قابل درک نیست. آن‌ها داشتن و شدن را می‌فهمند. هر چه دلشان بخواهد، اراده می‌کنند که به‌دست آورند. هر چه بشنوند تکرار می‌کنند. زود همه چیز را یاد می‌گیرند. هر چه ببینند می‌خواهند. نیست و نمی‌شود به دنیای شاد و زیبای آن‌ها قدم نگذاشته است. ریا

کودکی کهنه زخم جنگ و فقر را در سراسر جهان التیام بخشد. بزرگی می‌گفت: «کاش می‌شد باز کوچک می‌شدیم! لاقل یک روز کودک می‌شدیم!» با نوشتن و خواندن کتاب برای کودکان دنیا را برای آن‌ها خواهیم.

کودکم، می‌خواهم لحظه‌ای از دنیای پر از صلح و صفایت را به من ببخشی تا دوباره پر از کنجکاوی، شادی، عشق و دوست داشتن شوم. «روز جهانی کودک» بر همهٔ کودکان، پدران، مادران و مربیان جهان مبارک. روزشان را به بازی و شادی می‌نشینیم.

با آن‌ها بازی کنیم. کتاب بخوانیم. می‌توانیم یاری‌شان کنیم تا سوار بر اسب سفید آرزوهای کودکی‌شان، شادی را با بادبادک‌های رنگی خیال، با قصه‌هایی که برایشان می‌نویسیم و می‌خوانیم، پرواز دهند. بیایید برای نوشتن قصه برای کودکان، میهمان دنیای آن‌ها شویم. دنیای آسمانی کودکان دنیای لحظه‌هاست. لحظه‌ها را دریابیم. دنیای قشنگ آن‌ها را آباد کنیم. دنیای کودکان دنیای اصالت‌های بشر است. برای زندگی خود هم از کودکان الگو بگیریم. قدمی به این دنیای بزرگ و زیبا بگذاریم. شاید دنیای

گزارش يك گفت‌وگو: ناشر كتاب آموزشی دینی و ارزیاب كتاب رودرروی هم

رودررو

امید خراسانی

دینی ارائه دادیم و نظرات تأییدی آن‌ها را گرفتیم. به نظر من ایراداتی که داوران شما به کتاب گرفته‌اند، اساساً نباید معیار ارزیابی کتاب‌ها باشند. مثلاً شما برای قطع کتاب یا برای داشتن شناسنامه امتیاز قائل می‌شوید. حالا سؤال این است که: مگر شما کتابی را که شناسنامه نداشته باشد، بررسی می‌کنید؟

خب وجود چنین پارامترهایی باعث می‌شوند، کتاب من نمره کمتری بگیرد و از دور رقابت خارج شود. به عقیده من، وقتی ناشری کتاب مذهبی چاپ می‌کند تا گامی هم برای ترویج اعتقادات و ترویج ارزش‌های اسلامی و مکتبی خودش بر دارد، باید از او حمایت کنیم. یکی از داوران به من ایراد گرفت که طرح روی جلد کتاب‌هایم ضعیف است. چه کسی باید به من بگوید که چه طرح جلدی بزنم؟

رضایی: ببخشید که من در بحث شما وارد می‌شوم. درست است که کیفیت تصویر، طرح روی جلد، کیفیت صفحه‌آرایی و برخی ملاک‌های عمومی دیگر هم در بررسی کتاب‌ها تأثیر دارد، اما غالباً این ملاک‌ها با توجه به امتیاز پائینی که دارند، موجب رد و قبول یک کتاب نمی‌شوند و معمولاً در درجه‌بندی کتاب اثر می‌گذارند. می‌دانید که درباره کتاب‌های راز مسجد سنگی، زبان و محتوایست که محل مناقشه است.

جواهری: بله، ارزیابان و همکاران شما نوشته‌اند که این کتاب خواب و اوهام را ترویج می‌کند.

سعید راصد: این اشکالی است که من شخصاً به این کتاب گرفته‌ام.

اشاره

حضور فعال کارشناسان دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران در سه سال اخیر موجب شده است، فضایی تعاملی برای گفت‌وگو و ارتباط با ناشران آموزشی شکل گیرد. گزارشی که می‌خوانید خلاصه گفت‌وگوی سعید فرشید احمد جواهری، از «انتشارات کالج برتر»، با سعید راصد، یکی از ارزیابان کتاب‌های دینی این دبیرخانه است. این دیدار روز پنجشنبه ۱۱ اردیبهشت در بیست و هفتمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران برگزار شد. **بهروز رضایی**، کارشناس دبیرخانه نیز در این دیدار حضور داشت.

جواهری: از برگزاری این جلسات، در چنین فضایی استقبال می‌کنیم و ممنونیم که این فرصت ایجاد شد که بتوانیم در خصوص برخی ابهامات و سؤال‌هایی که در زمینه داوری کتاب‌های آموزشی و کتاب‌های درسی وجود دارد، با هم گفت‌وگو کنیم. صحبت من در خصوص مجموعه داستان‌های «راز مسجد سنگی» است. این کتاب از پرفروش‌ترین کتاب‌های «نمایشگاه یاد یار مهربان» بود که توسط شهرداری تهران برپا می‌شود. اما در دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی اشکالاتی بر آن وارد دانستند که در نهایت مانع از تأیید کتاب به‌عنوان یک کتاب مناسب شد. ما در تدوین کتاب تلاش کرده‌ایم به همه حساسیت‌ها و ظرافت‌های کار توجه داشته باشیم. حتی پس از انتشار کتاب، آن را به چند مرکز معتبر

جواهری: از صداقت و شفافیت شما ممنونم. باید عرض کنم ما می‌خواستیم زندگی ائمه را از زاویه دید تازه و جذابی برای بچه‌ها مطرح کنیم. اگر این شیوه اشکال داشت و مؤثر نبود، صهیونیست‌ها چرا روی «اسپایدرمن» (مرد عنکبوتی) این همه سرمایه‌گذاری کردند که در مقطعی هم فضای فرهنگی و اجتماعی جامعه ما را به‌طور گسترده در اختیار خود گرفت؟ در آنجا شیطان پرستی هم تبلیغ می‌شود.

راصد: فرض بفرمایید همه این حرف‌ها درست باشد، منظورتان از طرح این موضوع چیست؟

جواهری: شما آن بخشی از کتاب را که سنگ‌های دیوار مسجد ذوب می‌شوند و ما وارد زمان گذشته می‌شویم، خواب و اوام نام داده‌اید.

راصد: حالا اجازه بدهید من از شما سؤالی بپرسم: آیا هر آنچه را که در قرآن هست (برای مثال قصه یوسف و زلیخا را) می‌توان برای بچه‌ها گفت؟ من می‌گویم نه. دلیلش این است که در نوشتن برای کودک باید عوامل متفاوتی را در نظر گرفت که گاهی بی‌توجهی به یکی از آن‌ها می‌تواند اثر را به ضد خودش تبدیل کند. کودک درک صحیح و کاملی از مفاهیم انتزاعی ندارد. چیزهایی را می‌فهمد که متناسب با سنش و برایش ملموس باشند؛ چیزهایی مانند پرتقال، سیب، مداد و... . وقتی از خدا، شیطان و فرشته برایش حرف می‌زنیم، این مفاهیم را دقیق نمی‌فهمد و حتی اگر در برابر حرف ما سر تکان بدهد، نشان از فهم مسئله نیست. دلیلش هم این است که او از این کلمات، نماد عینی ندارد تا بتواند آن را در ذهن خود بازسازی کند.

ما در کتاب هدیه‌های آسمان که سراسر از خدا، معاد و اصول دین حرف می‌زند، از مفاهیمی مانند مهربانی و بخشندگی خدا صحبت می‌کنیم تا بعد هم بتوانیم بگوییم خدایی که مهربان و بخشنده است، چه کار می‌کند. خدای بخشنده به پرنده بال می‌دهد، به من و شما دست و پا می‌دهد. وقتی شما برای کودک ۱۰ ساله‌ای که هیچ درک انتزاعی ندارد، چنان مفاهیمی را مطرح می‌کنید، او چه حسی پیدا می‌کند؟ از دین چه معنایی در ذهنش شکل می‌گیرد؟ چه تصویری از خدا خواهد داشت؟ امام معصوم را چگونه تصور خواهد کرد؟ اینکه دری باز شد و یک آقای نورانی آمد، چه چیزی را در ذهن او می‌نشانند؟

به بچه‌ای گفتند که اگر کار خوب انجام بدهی، شب فرشته‌ای می‌آید و زیر بالش تو هدیه‌ای می‌گذارد. این بچه از ترس و تصور اینکه شب و در حالی که همه درها بسته است، کسی بتواند داخل اتاق شود و چیزی زیر بالش او قرار دهد، تا چند شب خوابش نبرد.

قرآن، عقل و احادیث معتبر وجود دارند. ما باید با اتکا به این منابع حرف بزنیم و بنویسیم. الان هم در نوشتن آثار آموزشی و دینی باید به سه محور توجه کنیم: برنامه‌ریزی درسی، روان‌شناسی و کارشناسی‌های دینی. ما از هر کدام از این سه ضلع که غفلت کنیم، کارمان اشکال خواهد داشت و باید در آن تجدیدنظر شود. شرایطی هم هست که باید رعایت شود و امروزه جزو بدیهیات است. ما وقتی برای کودک می‌نویسیم باید مختصر بنویسیم. در نوشتن برای کودک باید توجه کنیم که «کم زیاد است». قطع کتاب باید بزرگ‌تر و قلم آن درشت‌تر باشد. از مفاهیم ساده، و تصویرهای ملموس و عینی استفاده کنیم.

جواهری: من اشکالات کتاب خودم را قبول دارم، اما تأکید دارم که در این تعامل دو طرفه حد اعتدال را رعایت کنیم. این گونه نباشد که به دست یک نفر شمشیر بدهیم و به دست نفر دیگری مداد و بگوییم: بسم‌الله، ببینیم چه کسی برنده می‌شود. همین الان که من برای انتخاب غرفه به نمایشگاه کتاب می‌آیم، براساس میزان فروش، به من ناشر فضا می‌دهند. در واقع خریدار کتاب، یعنی دانش‌آموز با خرید کتاب من تعیین می‌کند که غرفه من در نمایشگاه بین‌المللی کتاب چه قدر باشد. اما شما اصلاً این ملاک را قبول ندارید. می‌گویید کتابی که در نمایشگاه یاد یار مهربان بالاترین فروش را داشته است، مناسب نیست. اینجا که دیگر من در فروش کتاب نقش نداشته‌ام. در نمایشگاه یاد یار مهربان، کتاب‌ها توسط معلم‌ها و مربیان تربیتی مدارس آموزش و پرورش خریداری می‌شوند.

پی‌نوشت

۱. داستان‌های راز مسجد سنگی، عنوان مجموعه‌ای ۱۲ جلدی است که در هر یک از آن‌ها زندگی یکی از امامان معصوم محور داستان قرار گرفته است و ضمناً در هر کتاب بر یک مهارت آموزشی تکیه شده است. این کتاب‌ها به قلم بهروز واتقی است و توسط محمد آژیرنبار تصویرگری شده است. کتاب‌ها در قطع رقعی و در ۱۶ صفحه و برای گروه سنی ۸ تا ۱۴ سال (گروه سنی ج و د) به چاپ رسیده‌اند. در این داستان‌ها مرد میان‌سال بسیار مهربانی، بچه‌ها را با روش‌های مرموز و عجیب به گذشته می‌برد تا چیزهای مهمی را به آن‌ها یاد بدهد (ص ۲، جلد ۷). برای آگاهی از چکیده کتاب‌ها می‌توانید به وبگاه انتشارات کالج برتر مراجعه کنید.

سید فرشید احمد
جواهری: قرآن، عقل
و احادیث معتبر وجود
دارند. ما باید با اتکا به
این منابع حرف بزنیم
و بنویسیم. الان هم در
نوشتن آثار آموزشی و
دینی باید به سه محور
توجه کنیم: برنامه‌ریزی
درسی، روان‌شناسی و
کارشناسی‌های دینی. ما
از هر کدام از این سه ضلع
که غفلت کنیم، کارمان
اشکال خواهد داشت و
باید در آن تجدیدنظر شود

بخش دوم - شاخه فنی و حرفه‌ای

چگونگی ارزیابی و امتیازدهی کتاب‌های آموزشی رشته حسابداری

بتول عطاران

دروس نظری از نظر محتوا و سازمان‌دهی و به‌روز بودن فناوری، به عواملی توجه دارد که با این ویژگی‌ها در شاخه کاردانش فرق دارند. ولی این ویژگی‌ها از اصول یکسانی پیروی می‌کنند که به برنامه آموزشی رشته خاص، برنامه درسی آن، هدف‌های کلی و رفتاری، اعتبار علمی محتوا، تصویرهای مرتبط با متن درس، پرداختن نکات ایمنی در کارگاه‌ها و... اشاره دارند.

کلیدواژه‌ها: کتاب‌های آموزشی، کتاب‌های کمک‌درسی، امتیازدهی کتاب‌های آموزشی، فنی و حرفه‌ای

برگه‌های ارزشیابی کتاب‌های آموزشی غیردرسی

این برگه‌ها با هدف ارزشیابی کتاب‌های آموزشی غیردرسی شاخه تحصیلی نامبرده طراحی و در اختیار داوران قرار داده می‌شوند و سه قسمت دارند: مشخصات کتاب؛ فهرست‌های واری؛ طبقه‌بندی کتاب‌ها.

قسمت مشخصات کتاب آموزشی غیردرسی با استفاده از صفحه شناسنامه کتاب کامل می‌شود. فهرست‌های واری حاوی سؤالات هدف‌دار، دربرگیرنده و برگرفته شده از ویژگی‌های تعریف شده‌ای هستند که برای ارزشیابی و امتیازدهی کتاب‌های آموزشی غیردرسی رشته حسابداری شاخه مذکور، با توجه به شاخص‌های ارزیابی، به کار گرفته می‌شوند. فهرست واری

اشاره

در قسمت اول این مقاله، چگونگی طبقه‌بندی و نحوه امتیازدهی کتاب‌های رشته حسابداری شاخه کاردانش بررسی شد. در این قسمت نحوه طبقه‌بندی کتاب‌های رشته حسابداری شاخه فنی و حرفه‌ای را شرح می‌دهیم و فهرست واری کتاب‌های آموزشی رشته حسابداری این شاخه را برای نمونه می‌آوریم. علاقه‌مندان به موضوع، به منظور اطلاع از جزئیات امر باید به منابع اصلی مقاله رجوع کنند. در آن صورت به همه فهرست‌ها و شاخص‌های ارزیابی دسترسی خواهند داشت.

مقدمه

کتاب‌های آموزشی تألیف شده در زمینه‌های حسابداری، اقتصاد، مدیریت، بورس و بازرگانی، نحوه مکاتبات اداری و ... در گروه حسابداری از شاخه فنی و حرفه‌ای بررسی می‌شوند. کتاب‌های آموزشی در شاخه فنی و حرفه‌ای در دو دسته عمده کتاب‌های درسی و غیردرسی قرار می‌گیرند. در نمودار ۱ طبقه‌بندی کتاب‌های آموزشی در شاخه تحصیلی فنی و حرفه‌ای نشان داده شده است.

همان‌گونه که در نمودار ۱ مشخص است، زیر عنوان‌های کتاب‌های درسی و کتاب‌های کمک‌درسی، نظری یا عملی بودن درس‌ها هم مشخص شده است. زیرا در شاخه فنی و حرفه‌ای،

شامل این عوامل است: ملاک‌های ارزشیابی (ویژگی‌ها)؛ سطح امتیازبندی؛ شاخص‌های ارزیابی.

داوران هر کتاب را با توجه به ویژگی‌های آن و لحاظ کردن شاخص‌های ارزیابی، امتیازبندی می‌کنند تا امتیاز کل آن تعیین شود.

در بخش طبقه‌بندی کتاب، با توجه به جمع امتیاز کل، در صورتی که کتابی شایستگی لازم را کسب کند، داوران آن را در بخش‌های زیر لحاظ می‌کنند:

● معرفی در کتاب درسی؛

● معرفی به جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد؛

● معرفی در کتاب‌نامه رشد.

تیم داوران با توجه به امتیاز کسب شده بالای ۶۰ از ۱۰۰ امتیاز، اجازه معرفی کتاب را در کتاب‌نامه رشد یا حضور کتاب را برای رقابت در جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد صادر می‌کنند و کتاب‌هایی با جمع امتیاز کمتر از ۶۰، از گردونه خارج می‌شوند.

● فهرست‌های واری کتاب‌های آموزشی «کمک‌درسی» در رشته حسابداری شاخه فنی‌وحرفه‌ای

● فهرست‌های واری کتاب‌های آموزشی «فعالیت» در رشته حسابداری شاخه فنی‌وحرفه‌ای

● فهرست‌های واری کتاب‌های آموزشی «دانش‌افزایی» در رشته حسابداری شاخه فنی‌وحرفه‌ای

شاخص‌های این جدول‌ها که کارشناسان آن‌ها را تهیه کرده‌اند، به ترتیب کتاب‌های آموزشی درس‌های نظری رشته حسابداری شاخه فنی‌وحرفه‌ای، کتاب‌های آموزشی درس‌های عملی رشته حسابداری شاخه فنی‌وحرفه‌ای و کتاب‌های کمک‌آموزشی دانش‌افزایی هنرآموزان و هنرجویان به کار برده می‌شود.

در اینجا یک نمونه فهرست واری که در واقع فهرست واری کتاب‌های آموزشی کمک‌درسی در رشته حسابداری شاخه تحصیلی آنان است، برای آشنایی ناشران و مؤلفان آورده شده است.

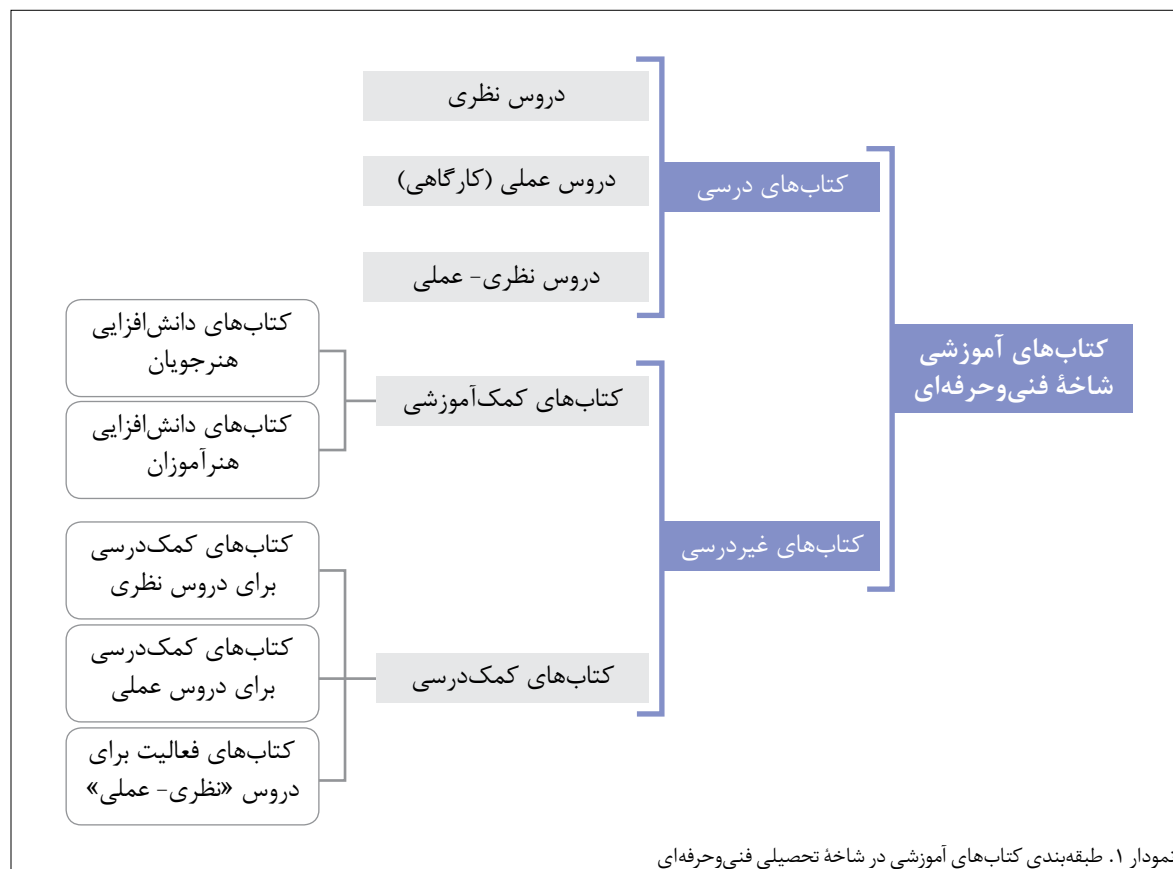
ابزارهای ارزشیابی کتاب‌های آموزشی

کارشناسان و داوران با استفاده از فهرست واری تولید شده در هر گروه، به کتاب‌های آموزشی امتیاز می‌دهند. این فهرست‌ها در سه مدل طراحی شده‌اند:

منابع

۱. نشریه «ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی رشته حسابداری در شاخه فنی‌وحرفه‌ای». دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی.

۲. اسناد مربوط به داوری کتاب‌های تنظیم شده در کمیسیون داوران رشته مربوطه.

نمودار ۱. طبقه‌بندی کتاب‌های آموزشی در شاخه تحصیلی فنی‌وحرفه‌ای

کتاب‌های مناسب آموزشی در مسیر صعود

تحلیل وضعیت کتاب‌های آموزشی از منظر آمار

طیبه الدوسی - سودابه درخشنده

برای ترسیم وضعیت آماری کتاب‌ها براساس نتیجه ارزیابی، به تفکیک دوره‌های متفاوت تحصیلی و انواع کتاب‌ها، به تحلیل این داده‌ها می‌پردازند.

براساس این بررسی، مجموع کتاب‌های رسیده، از ۴۶۵۷ عنوان در سال ۱۳۹۰، به ۴۲۳۲ عنوان در سال ۱۳۹۲ رسید. اختلاف مذکور به‌خاطر ورود حدود ۲۰۰۰ عنوان کتاب دوره پیش‌دبستانی به این فرایند است که برای اولین بار فراخوان شده بودند و چاپ‌های ۹۰-۱۳۷۸ را در بر می‌گرفتند. درصد کل کتاب‌های مناسب نیز از ۵۴/۶ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵۸/۳ درصد در سال ۱۳۹۲ رسید که این رقم با توجه به حجم کتاب‌های آموزشی، رشد قابل ملاحظه‌ای در روند هم‌سویی تولیدات ناشران آموزشی با اهداف آموزشی و تربیتی با محوریت برنامه درسی را نشان می‌دهد.

براساس جدول ۱ که به مقایسه تطبیقی کتاب‌ها در سال‌های ۹۰، ۹۱ و ۹۲ اختصاص دارد. از مجموع ۴۶۵۷ عنوان کتاب رسیده در سال ۹۰، ۳۷۷۳ عنوان از مرحله غربال گذر کردند و وارد چرخه کارشناسی شدند.

در سال ۹۰، از مجموع کتاب‌های بررسی شده در دوره‌های گوناگون تحصیلی بدون احتساب دوره پیش‌دبستانی، دوره ابتدایی با ۷۷۶ عنوان (۳/۳۶ درصد) کتاب بررسی شده و ۴۴۱ عنوان (۸/۳۶ درصد) کتاب مناسب، از لحاظ تعداد کتاب و همچنین میزان انطباق کتاب‌ها با برنامه درسی، در صدر جدول

با توجه به نقش و جایگاه منابع آموزشی و تربیتی در فرایند یادگیری مؤثر دانش‌آموزان و تنوع محیط یادگیری و اهمیت بسته آموزشی در آموزش رسمی به‌عنوان مکمل کتاب‌های درسی در جهت ارتقای کیفی آموزش، سامان‌دهی این منابع به‌عنوان ضرورتی انکارناپذیر به «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» و به‌ویژه «دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی» سپرده شد. این مهم از سال ۱۳۷۸ با تصویب در شورای سازمان تحت عنوان «سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی» و استمرار آن با تصویب آیین‌نامه اجرای سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در هشتصد و بیست و هشتمین جلسه شورای عالی، به‌طور جدی دنبال شد. هم‌اکنون در سال بیش از ۴۰۰ ناشر آموزشی بیش از ۴۰۰۰ عنوان کتاب را برای بررسی به دبیرخانه ارسال می‌کنند.

در پایان و اتمام مهلت دریافت کتاب‌های آموزشی ناشران در هر دوره بررسی که معمولاً پایان خردادماه هر سال است، کارشناسان دبیرخانه سامان‌دهی، ضمن استخراج مشخصات کتاب‌های مناسب، فهرستی از آن‌ها را برای تولید «کتاب‌نامه رشد» آماده می‌کنند. کتاب‌نامه رشد فهرست توصیفی کتاب‌های مناسب را در اختیار مخاطبان و علاقه‌مندان قرار می‌دهد. در ادامه، کارشناسان دبیرخانه پس از استخراج داده‌های لازم

جدول ۱. مقایسه وضعیت کتاب‌های آموزشی بررسی شده و مناسب در سال‌های ۹۰، ۹۱ و ۹۲ به تفکیک دوره‌های تحصیلی

ردیف	دوره آموزشی	بررسی شده ۹۰ درصد	بررسی شده ۹۱ درصد	بررسی شده ۹۲ درصد	مناسب ۹۰ درصد	مناسب ۹۱ درصد	مناسب ۹۲ درصد	بررسی شده ۹۲ درصد	بررسی شده ۹۱ درصد	بررسی شده ۹۰ درصد	جمع
۱	ابتدایی	۷۷۶	۳۶،۲۶	۳۳،۵۵	۱۰۸۴	۳۷،۹۸	۴۴۱	۳۶،۰۹	۳۶،۴۸	۶۰۷	۳۳،۹۵
۲	راهنمایی	۴۲۰	۱۹،۶۳	۴۳۵	۱۹،۸۰	۱۶،۲۲	۲۶۴	۲۱،۶۰	۱۹،۹۵	۳۳۲	۲۶،۱۴
۳	متوسطه	۵۵۵	۲۵،۹۳	۷۳۲	۱۰۰۵	۳۵،۲۱	۲۹۵	۲۴،۱۴	۲۸،۴۹	۴۷۴	۲۳،۴۴
۴	فنی و حرفه‌ای	۳۸۹	۱۸،۱۸	۲۹۳	۳۰۲	۱۰،۵۸	۲۲۲	۱۸،۱۷	۱۵،۰۸	۲۵۱	۱۶،۴۷
	جمع	۲۱۴۰	۱۰۰	۲۱۹۷	۱۰	۲۸۵۴	۱۲۲۲	۱۰۰	۱۰۰	۱۶۶۴	۱۰۷۵
۵	پیش دبستانی	۱۶۳۳	۴۵۸	۳۹۳	۸۲۰	۲۱۰	۱۸۰				
	جمع کل	۳۷۷۳	۲۶۵۵	۳۲۴۷	۲۰۴۲	۱۲۸۵	۱۸۴۴				

جمع کتاب‌های رسیده در سال ۹۰ = ۴۶۵۷ عنوان / جمع کتاب‌های رسیده در سال ۹۱ = ۳۴۷۲ عنوان / جمع کتاب‌های رسیده در سال ۹۲ = ۴۲۳۲ عنوان

به ترتیب در رتبه‌های سوم و چهارم جای گرفتند. براساس داده‌های جدول ۱، در سال ۹۱ دوره‌های ابتدایی، متوسطه اول، متوسطه نظری، و فنی و حرفه‌ای و کاردانش، با اندکی تفاوت در تعداد و درصد، همان جایگاه و همان ترتیب سال ۹۰ را داشتند با این تفاوت که تعداد عنوان‌های کتاب‌های دوره متوسطه نظری به تعداد قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است.

سال ۹۲ با ورود کتاب‌های داستانی، ادبی و شعر به جرگه کارشناسی همراه بود. در این سال، دوره ابتدایی با ۱۰۸۴ عنوان (۳۸/۱ درصد) کتاب بررسی شده و ۶۰۷ عنوان (۳۶/۵ درصد) کتاب مناسب، همچنان رتبه اول را از لحاظ فراوانی کتاب‌های بررسی شده و مناسب حفظ کرد. دوره متوسطه نظری با ۱۰۰۵ عنوان (۳۵/۲ درصد) کتاب بررسی شده و ۴۷۴ عنوان (۲۸/۴ درصد) کتاب مناسب، در ردیف دوم قرار گرفت. دوره راهنمایی

کتاب‌های آموزشی قرار دارد. بعضی از کارشناسان بر این باورند که نظام ارزشیابی توصیفی می‌تواند عاملی تأثیرگذار بر کیفیت کتاب‌های آموزشی این دوره باشد.

در سال ۹۰، دوره متوسطه نظری با ۵۵۵ عنوان (۲۵/۹۳ درصد) کتاب بررسی شده و ۲۹۵ عنوان (۲۴/۲ درصد) کتاب مناسب، رتبه دوم را از لحاظ تعداد کتاب و کتاب‌های مناسب و مرتبط با برنامه درسی کسب کرد. این نکته با توجه به نوع و سهم کتاب‌های این دوره (کمک آموزشی و کمک درسی) می‌تواند تحلیل متفاوتی داشته باشد که در تحلیل‌های جزئی‌تر هر دوره بررسی خواهد شد.

در همین سال، دوره راهنمایی با ۴۲۰ عنوان (۱۹/۶ درصد) کتاب بررسی شده و ۲۶۴ عنوان (۲۱/۶ درصد) کتاب مناسب، و دوره فنی و حرفه‌ای و کاردانش با ۳۹۹ عنوان (۱۷/۹ درصد) کتاب بررسی شده و ۲۲۲ عنوان (۱۸/۶ درصد) کتاب مناسب،

(متوسطه اول) با ۴۶۳ عنوان (۱۶/۳ درصد) کتاب بررسی شده و ۳۳۲ عنوان (۲۰ درصد) کتاب مناسب، و فنی و حرفه‌ای و کاردانش با ۳۰۲ عنوان (۱۱ درصد) کتاب بررسی شده و ۲۵۱ عنوان (۱۹/۱ درصد) کتاب مناسب در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند.

البته اگر این مقایسه تطبیقی را در خود دوره‌ها در سال‌های ۹۰، ۹۱ و ۹۲ داشته باشیم، شاهد نتایج جالبی خواهیم بود. طی این سه سال، میزان کتاب‌های مناسب دوره ابتدایی از ۵۷ درصد در سال ۹۰، به ۵۰ درصد در سال ۹۱ و ۵۶ درصد در

سال ۹۲ رسید. درصد کتاب‌های مناسب دوره راهنمایی یا همان متوسطه اول، از ۶۳ درصد در سال ۹۰ به ۶۵ درصد در سال ۹۱ و ۷۲ درصد در سال ۹۲ رسید.

در دوره متوسطه نظری هم، درصد کتاب‌های مناسب از ۵۳ درصد در سال ۹۰ به ۳۴ درصد در سال ۹۱ و ۴۷ درصد در سال ۹۲ رسید. کاهش درصد کتاب‌های مناسب این دوره در سال ۹۱، مربوط به حجم قابل توجهی از کتاب‌های کمک‌درسی با محوریت کتاب‌ها و تست‌های کنکور بوده است که ارتباطی با برنامه درسی ندارد. در واقع، کنکورزدگی کتاب‌های این دوره که با اهداف آموزشی و تربیتی دوره متوسطه مرتبط نیست، موجب افزایش سهم

کتاب‌های نامناسب و به زبان دیگر، کاهش درصد کتاب‌های مناسب شده است. چرا که ملاحظه می‌شود در سال ۹۲، با توجه به کاهش کتاب‌های کنکور، درصد کتاب‌های مناسب به‌طور قابل توجهی افزایش یافت.

در دوره متوسطه فنی و حرفه‌ای و کاردانش، درصد کتاب‌های مناسب از ۵۷ درصد در سال ۹۰، به ۶۰ درصد در سال ۹۱ و ۸۳ درصد در سال ۹۲ رسید. یعنی طی این سه سال روند صعودی و خطی را طی کرده است.

در مجموع، درصد کتاب‌های مناسب از ۵۴/۶ درصد در سال

۹۰ به ۵۸/۳ درصد در سال ۹۲ رسید که افزایش قابل توجهی داشته است.

برگزاری کارگاه‌های تبیینی و توجیهی، نشست و تعامل با ناشران، برگزاری جلسات حضوری کارشناسان و داوران با مؤلفان و ناشران به منظور تبیین اشکالات کتاب‌هایشان و پاسخ‌گویی به سؤالات، بازنگری و به‌روزرآوری شاخص‌ها و فرم‌های داوری، و نظارت بر ورود کتاب‌های استاندارد به مدارس، همه و همه می‌توانند عواملی اثرگذار بر روند افزایش کتاب‌های هم‌سو و متناسب با برنامه درسی باشند. گرچه هنوز فضای زیادی برای تلاش‌های بیشتر در جهت تقریب نظرات و نگاه‌های ناشران و مؤلفان با اهداف و رویکردهای برنامه درسی وجود دارد، ولی این گام‌ها می‌توانند نویدبخش آینده‌ای روشن باشند.

اما طبق آمارهای دریافتی، تولید کتاب‌های کمک‌درسی از ۲۹۰ عنوان (۲۸ درصد) در سال ۹۰، به ۳۲۱ عنوان (۳۳ درصد) در سال ۹۱ رسید و نسبت به سال قبل افزایش داشت. ولی در سال ۹۲ به ۲۶۴ عنوان (۲۰ درصد) رسید که نسبت به دو سال قبل کاهش نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد، بخشی از این کاهش به تغییر نظام آموزشی از دوره راهنمایی به دوره متوسطه اول و تغییر پایه دوره ابتدایی برمی‌گردد. اما درصد کتاب‌های کمک‌آموزشی از ۷۲ درصد در سال ۹۰ به ۸۰ درصد در سال ۹۲ رسید که این افزایش می‌تواند به دلیل ورود کتاب‌های داستانی به چرخه بررسی کتاب‌های آموزشی در سال ۹۲ باشد.

با توجه به جدول ۳، از میان کتاب‌های کمک‌آموزشی بررسی شده در سال ۹۰، ۷۵۷ عنوان کتاب (۶۴ درصد) مناسب شناخته شدند. در سال ۹۱، این درصد کاهش یافت و به ۶۰ درصد رسید، در حالی که در سال ۹۲ دوباره درصد کتاب‌های مناسب کمک‌آموزشی به ۶۴ درصد افزایش یافت. کتاب‌های مناسب کمک‌درسی در سال ۹۰ نسبت به سال‌های ۹۱ و ۹۲ از درصد بالاتری یعنی ۳۷ درصد برخوردار بود. در دو سال ۹۱ و ۹۲، تعداد کتاب‌های مناسب کمک‌درسی ۳۲ درصد بود. کاهش کتاب‌های مناسب کمک‌درسی می‌تواند به دلیل تغییر نظام آموزشی دوره راهنمایی و همچنین پایه‌های جدید ابتدایی باشد.

درصد کل کتاب‌های مناسب نیز از ۵۴/۶ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵۸/۳ درصد در سال ۱۳۹۲ رسید که این رقم با توجه به حجم کتاب‌های آموزشی، رشد قابل ملاحظه‌ای در روند هم‌سویی تولیدات ناشران آموزشی با اهداف آموزشی و تربیتی با محوریت برنامه درسی را نشان می‌دهد

جدول ۲. مقایسه وضعیت کتاب‌های آموزشی مناسب در سال‌های ۹۰، ۹۱ و ۹۲ به تفکیک انواع آن

سال	نوع کتاب	کمک آموزشی	درصد	کمک‌درسی	درصد	پیش دبستانی	درصد
۹۰		۷۶۰	۶۴	۲۹۵	۳۶	۸۲۰	۵۰
۹۱		۶۵۰	۶۰	۳۲۶	۳۲	۲۱۰	۴۶
۹۲		۱۰۷۰	۶۴	۲۶۴	۳۲	۱۸۰	۴۶

فراخوان ارسال آثار

- فصل‌نامه آموزشی، تحلیلی و پژوهشی «رشد جوانه» از تمامی صاحب‌نظران، نویسندگان، مترجمان و پدیدآورندگان منابع آموزشی و اندیشمندان علاقه‌مند به مباحث تولید منابع آموزشی و تربیتی دعوت می‌کند نوشته‌های خود را در زمینه‌های موضوعی زیر، برای دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی ارسال دارند:
۱. مطالعات تطبیقی (شیوه‌های تولید مواد و رسانه‌های آموزشی جهان)
 ۲. کاربرد انواع فناوری اطلاعات و ارتباطات در تولید منابع آموزشی
 ۳. تبیین و به روز رسانی ویژگی‌ها، استانداردها و معیارهای منابع آموزشی و تربیتی
 ۴. معرفی توصیفی کتاب‌های آموزشی مناسب و برتر
 ۵. معرفی نشریات، منابع علمی و بانک اطلاعات کتاب‌های آموزشی داخل و خارج از کشور
 ۶. کالبد شکافی محصولات آموزشی موجود و نقد و بررسی آن‌ها
 ۷. نیازسنجی آموزشی و مخاطب‌شناسی
 ۸. ارائه یافته‌های علمی و ایده‌های نو و تجربه‌ها در زمینه فرایند تولید منابع آموزشی مناسب
 ۹. معرفی دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی و مؤسسه‌های انتشاراتی موفق
 ۱۰. تبیین روش‌های نوین خودیادگیری و خودارزشیابی
 ۱۱. مدیریت و مشارکت در تولید منابع آموزشی و تربیتی
 ۱۲. تبیین راهبردهای برنامه‌ریزی، تولید و ارزشیابی منابع آموزشی
 ۱۳. چشم‌انداز آینده تولیدات منابع آموزشی و ملزومات آن‌ها
 ۱۴. تبیین اصول، رویکردها و اهداف نوین حاکم بر تولید منابع آموزشی مناسب
 ۱۵. مباحث تحلیلی و کاربردی مربوط به کتاب، کتابخانه‌های آموزشی و کتاب‌خوانی دانش‌آموزان
 ۱۶. ترویج فرهنگ مطالعه، کتاب‌خوانی و دانش‌افزایی (موانع و راهکارها)
 ۱۷. آشنایی با مقررات و قوانین مرتبط با به کارگیری مواد و رسانه‌ها

راهنمای تهیه آثار

نشریه آموزشی، تحلیلی و پژوهشی «رشد جوانه» با هدف اطلاع‌رسانی، اشاعه یافته‌های علمی و ایده‌های نو و تبادل نظر و تجربه بین صاحب‌نظران در زمینه مباحث مربوط به فرایند تولید منابع آموزشی مناسب منتشر می‌شود تا از این طریق، پدیدآورندگان در راستای تحقق هدف‌های آموزش و پرورش، به صورت مستمر و پویا بر غنای دانش و تجربه حرفه‌ای خود بیفزایند و با به کارگیری بهینه ظرفیت‌های موجود، کیفیت تولید منابع آموزشی را ارتقا بخشند.

از استادان، صاحب‌نظران و اندیشمندان محترم عرصه منابع آموزشی و تربیتی که به منظور همراهی با این فصل‌نامه، نوشته‌های خود را برای انتشار در «رشد جوانه» ارسال می‌دارند، تقاضا می‌شود در حد امکان نکات زیر را رعایت فرمایند:

- حجم مطالب از ۶ صفحه تایپ شده و ۱۱ صفحه دست‌نوشته تجاوز نکند.
- نوشته حاوی مقدمه‌ای کوتاه، سابقه موضوع، نتیجه و جمع‌بندی موضوع باشد.
- نسخه اصلی نوشته ارسال شود.
- نوشته ترجمه شده باید با متن اصلی هم‌خوانی داشته باشد و متن اصلی همراه آن ارسال شود. چنانچه نوشته را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید فرمایید.
- نوشته در مجله یا نشریه دیگری به چاپ نرسیده باشد.
- محل قرار دادن جدول‌ها، نمودارها، سوتیترها، شکل‌ها و عکس‌ها در متن مشخص شود.
- «رشد جوانه» در رد، قبول، ویرایش و تلخیص آثار رسیده آزاد و از بازگرداندن آن‌ها نیز معذور است.
- آرای مندرج در «رشد جوانه» ضرورتاً مبین رأی و نظر «دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی» نیست. بنابراین، مسئولیت پاسخ‌گویی به پرسش‌های خوانندگان با خود نویسنده یا مترجم است.
- اطلاعات منابع مورد استفاده برای تدوین اثر، به ترتیب زیر تنظیم شود:
- نام نویسنده، نام اثر، نام مترجم (اگر ترجمه باشد)، نام مجله یا نشریه، شماره مجله، سال نشر، شماره صفحه.
- نوشته را به ضمیمه نام و نام خانوادگی نگارنده یا مترجم، درجه علمی یا سمت، نشانی محل کار یا سکونت و شماره تلفن، به نشانی زیر ارسال فرمایید:

تهران، پل کریمخان زند، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ وزارت آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی. صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۳۳۳۱، فصل‌نامه «رشد جوانه»
نشانی پست الکترونیک فصل‌نامه جوانه: javaneh@roshdmag.ir

حکایت آیه‌ها

